

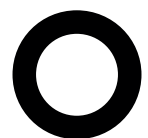
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

Nationaal Programma Onderwijs

Eerste voortgangsrapportage

Nationaal Programma
Onderwijs

Inhoudsopgave

PO - VO

1	Inleiding funderend onderwijs	9
2	Resultaatmonitor	10
3	Implementatiemonitor	21
4	Specifieke financiële regelingen en subsidieregelingen	31
5	Verduurzaming: kennis ontwikkelen en borgen	34

MBO - HO

6	Inleiding middelbaar beroepsonderwijs, hoger onderwijs en onderzoek	39
7	Hoe staan het mbo en het ho ervoor?	41
8	Werken aan herstel	46
9	Generieke thema's	50
10	Specifieke thema's	57
11	Subsidies	60
12	Monitoren, verduurzamen en verbinden; kennisopbouw en kennisverspreiding	62
	Eindnoten	64

Inleiding

Aanleiding

Ruim anderhalf jaar geleden sloten onderwijsinstellingen de deuren om de verspreiding van het coronavirus in te dammen en schakelden zij over op afstandsonderwijs. De inspanningen die door leraren, schoolleiders, bestuurders, maar ook door leerlingen, studenten en ouders zijn gepleegd, hebben niet kunnen voorkomen dat de coronacrisis zijn sporen heeft nagelaten in het onderwijs. Daarom heeft het kabinet in februari besloten om extra te investeren in het onderwijs met het Nationaal Programma Onderwijs (NP Onderwijs). Op 17 februari 2021 zijn in een Kamerbrief en plan van aanpak de eerste contouren geschetst voor het NP Onderwijs. Deze contouren zijn sindsdien verder uitgewerkt in subsidieregelingen en bekostigingsregelingen.

Met het NP Onderwijs is in totaal € 8,5 miljard beschikbaar voor het hele onderwijs, van funderend tot en met hoger onderwijs. Hoofddoel van deze investering is het herstellen van de door corona veroorzaakte vertragingen bij leerlingen en studenten op cognitief en sociaal-emotioneel gebied en op het gebied van welbevinden binnen de looptijd van het programma. Het negatieve effect van corona op de kanselijkheid is daarbij een belangrijk aandachtspunt. Daarnaast biedt het programma een uitgelezen kans om te leren en de kwaliteit van het onderwijs duurzaam te verbeteren.

Op verzoek van de Tweede Kamer zal gedurende de looptijd van het programma twee keer per jaar worden gerapporteerd over de voortgang van het programma. Wij zullen steeds in het najaar en voorjaar rapporteren over het programma en eind 2023 afsluiten met een evaluatie van het programma.

Scholen en instellingen gaan het komende school- of studiejaar daadwerkelijk aan de slag met de uitvoering van het programma. Het gaat in deze eerste rapportage dus hoofdzakelijk om de plannen die door scholen en instellingen zijn gemaakt voor het komende schooljaar. In deze eerste rapportage doen we enerzijds verslag van de implementatie van het programma door scholen en instellingen tot nog toe, anderzijds brengen we de omvang, aard en verdeling van de vertragingen, zoals die uit de verschillende onderzoeken naar voren komen, in beeld.

Opzet van de rapportage

Wij hebben gekozen voor één rapportage voor alle sectoren. De wijze waarop de NP Onderwijsmiddelen ingezet worden, verschilt echter sterk per sector. Dat geldt ook voor de looptijd. Dat heeft geleid tot een monitoringsopzet die sterk verschilt. In het po en vo, met veel instellingen, is gekozen voor een andere aanpak dan in het mbo en ho. Om die reden bestaat de voortgangsrapportage uit twee delen. In het eerste deel wordt ingegaan op funderend onderwijs, in het tweede deel op het vervolgonderwijs, te weten mbo en ho.

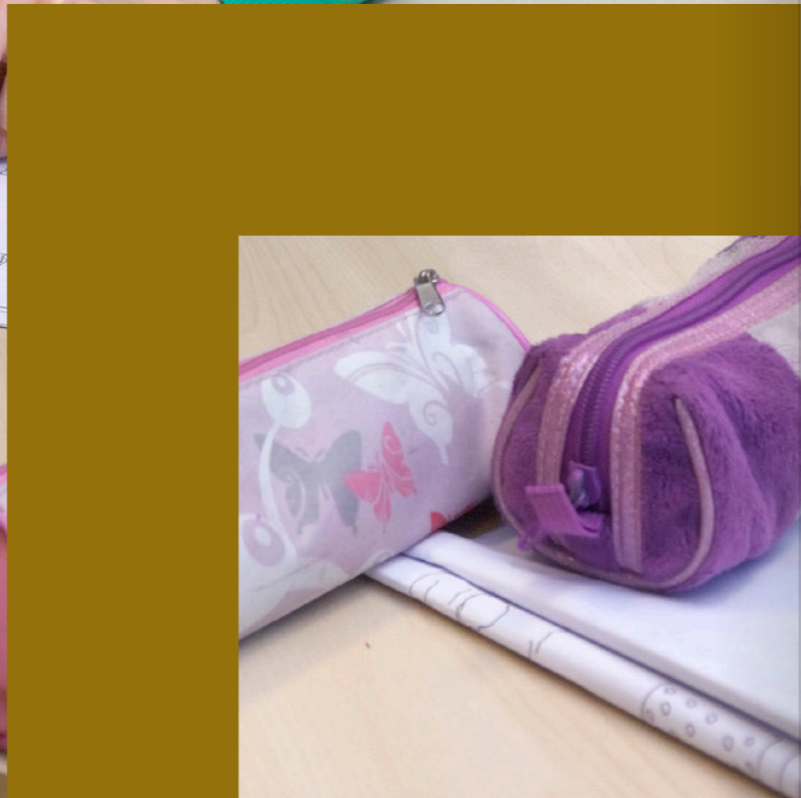
Veel voorkomende afkortingen

hbo	hoger beroepsonderwijs
ho	hoger onderwijs
Inspectie	Inspectie van het Onderwijs
mbo	middelbaar beroepsonderwijs
NP Onderwijs	Nationaal Programma Onderwijs
po	primair onderwijs
so	speciaal onderwijs
vo	voortgezet onderwijs
(v)so	(voortgezet) speciaal onderwijs
wo	wetenschappelijk onderwijs

Deel 1

Funderend onderwijs

Inhoudsopgave

1 Inleiding funderend onderwijs	9
2 Resultaatmonitor	10
2.1 Over de resultaatmonitor	10
2.2 De brede ontwikkeling van leerlingen	11
2.3 Leerprestaties	16
2.4 Overgangen en doorstroom	20
3 Implementatiemonitor	21
3.1 Over de implementatiemonitor	21
3.2 Implementatie door scholen en schoolbesturen	21
3.3 Verantwoording en besteding algemene programmagelden	28
3.4 Uitvoering NP Onderwijs door gemeenten	28
3.5 Uitvoering Caribisch Nederland	29
3.6 Ondersteuning van scholen en gemeenten door OCW	29
4 Specifieke financiële regelingen en subsidieregelingen	31
4.1 Subsidieregeling Heterogene brugklassen	31
4.2 Subsidieregeling capaciteitentesten vo	31
4.3 Subsidieregeling extra hulp in de klas	31
4.4 Bekostigingsregeling voor de arbeidsmarkttoelage	32
4.5 Subsidie inhaal- en ondersteuningsprogramma's	32
4.6 Regeling eindexamens 2021	33
5 Verduurzaming: kennis ontwikkelen en borgen	34

1 Inleiding funderend onderwijs

De uitbraak van het coronavirus heeft wereldwijd geleid tot schoolsluitingen. De duur van deze schoolsluitingen loopt uiteen, zowel per land als per onderwijssector.¹ Ook in Nederland sloten scholen in het funderend onderwijs door de uitbraak van corona in het voorjaar van 2020 meermalen de deuren en moesten zij overschakelen op afstandsonderwijs. Scholen zijn sinds die eerste sluiting nog een keer allemaal dichtgegaan. En er zijn periodes geweest van hybride onderwijs waarbij niet alle leerlingen tegelijk naar school konden. Leerlingen hebben zich daardoor in de afgelopen anderhalf jaar minder kunnen ontwikkelen dan normaal gesproken. Sinds de start van de pandemie, in maart 2020, hebben po-scholen 13 weken de deuren gesloten en konden de meeste scholen 4 weken maar een deel van de leerlingen tegelijkertijd ontvangen. In het vo betrof de volledige sluiting 19 weken. In verband met de 1,5m afstandmaatregel konden middelbare scholen 19 weken maar gedeeltelijk open.

Op 17 februari 2021 zijn in een Kamerbrief en plan van aanpak de eerste contouren geschetst voor het NP Onderwijs. Voor het funderend onderwijs is in totaal 5,8 miljard euro beschikbaar gesteld (zie Tabel 1). Het grootste deel, 4,8 miljard euro, gaat direct naar de scholen in de schooljaren 2021-2022 en 2022-2023. Zo kunnen zij ervoor zorgen dat leerlingen geen blijvend nadelig effect ondervinden van de coronacrisis en de schoolsluitingen op hun (school)loopbaan. Aan scholen is gevraagd om een schoolscan te maken waarmee de omvang en aard van de problematiek in kaart wordt gebracht, en om vervolgens een schoolprogramma op te stellen voor het inhalen van de vertragingen in de leer-groei en voor de ontwikkeling en herstel van het welbevinden van leerlingen. Scholen konden daarbij kiezen uit de bewezen effectieve interventies van een menukaart.

Daarnaast is een deel van het bedrag bestemd voor gemeenten in de vorm van een specifieke uitkering (305 miljoen euro), naar stimulerende subsidies, zoals de heterogene brugklassen en naar aanvullende bekostigingsmaatregelen, zoals nieuwkomers en de arbeidsmarkttoelage.

x € 1 miljoen	totaal
NP Onderwijs totaal (funderend onderwijs)	5806
Intensivering korte termijn en overige subsidies	621
Investering t.b.v. gemeenten	305
Investering t.b.v. scholen	4770
Onderzoeks-, monitorings- en uitvoeringskosten NP Onderwijs	110

Tabel 1: inzet middelen funderend onderwijs

De eerste voortgangsrapportage

In iedere voortgangsrapportage van het NP Onderwijs zullen we ingaan op:

- de uitvoering van het programma door scholen, besturen en gemeenten (implementatiemonitor);
- de resultaten van leerlingen in de brede zin van het woord (resultaatmonitor);
- specifieke subsidies en financiële regelingen;
- activiteiten die worden ondernomen om kennis duurzaam te borgen.

In deze eerste rapportage rapporteren we over de omvang, aard en verdeling van de vertragingen bij leerlingen en de plannen voor implementatie van het programma door scholen, besturen en gemeenten. Dat geeft ons zicht op de omvang en aard van de problematiek en het geeft ons ook zicht op eventuele knelpunten bij de uitvoering van het programma.

‘Ik dacht: fijn dat er extra geld komt waarmee we onze jongeren mooi onderwijs, goede kansen op een diploma en perspectief op een vervolgopleiding kunnen blijven bieden.’

István Turi (directeur)

2 Resultaatmonitor

2.1 Over de resultaatmonitor

Doel – Het hoofddoel van de resultaatmonitor is om gedurende de looptijd van het NP Onderwijs op landelijk niveau in beeld te brengen wat de impact van corona is op de ontwikkeling van leerlingen in brede zin: dus zowel het schoolse leren, de executieve functies als welbevinden en de sociaal-emotionele ontwikkeling. Welke vertragingen en problemen doen zich voor? Lopen leerlingen opgelopen vertragingen ook weer in en is herstel te zien? Zijn gegevens hierover te relateren aan de inzet van NP Onderwijsmiddelen, zodat op basis daarvan iets gezegd kan worden over de effectiviteit van ingezette interventies door scholen en gemeenten? We bekijken bovendien in hoeverre de impact van de corona-epidemie voor specifieke groepen leerlingen groter is geweest (kanselijkheid), of voor bepaalde scholen en leergebieden, en of de kwaliteitsverschillen tussen scholen zijn gegroeid.

Brede ontwikkeling – De periodes van schoolsluitingen hebben laten zien hoe belangrijk scholen zijn voor sociale interactie. Naast aandacht voor leerprestaties, is ook aandacht voor het welbevinden van leerlingen van groot belang.² Wij willen in dit verband daarom zo goed mogelijk inzicht geven in de brede ontwikkeling van leerlingen en kijken niet alleen naar de meetbare leerprestaties, maar ook naar de ontwikkeling van executieve vaardigheden, de sociaal-emotionele ontwikkeling en welbevinden van leerlingen. Daarbij moet wel worden aangegeven dat niet alle aspecten van de brede ontwikkeling van leerlingen in dezelfde mate systematisch gemeten en gevolgd worden. Objectief gemeten leerprestaties, zoals toetscores en doorstroomgegevens, lenen zich beter voor kwantificering en vergelijking met pre-coronajaren. Op andere gebieden moeten we ons vaak baseren op zelfrapportages van leerlingen en het oordeel van schoolleiders en ouders.

De verschillende domeinen zijn onderling verbonden: een laag welbevinden heeft negatieve impact op de leerprestaties en de sociaal-emotionele ontwikkeling. Daarnaast zijn de executieve functies in belangrijke mate voorspellend voor een succesvolle (school)loopbaan.³ De executieve functies zijn bovendien gerelateerd aan de

Definities

Leerprestaties – Onder leerprestaties verstaan wij de meetbare prestaties, aan de hand van genormeerde toetsen en het schoolse leren. Vaak gaat het – zoals bij de eindtoetsen po – om een beperkt aantal leergebieden dat wordt getoetst. Eerder gebruikten wij in dit verband de term cognitieve vaardigheden, terwijl we feitelijk een smaller gebied op het oog hadden. Het is namelijk gangbaar om de executieve vaardigheden ook onder de cognitieve vaardigheden te scharen.⁶

Executieve functies – Het gaat hier om een paraplu-term voor een aantal cognitieve vaardigheden die nodig zijn om doelgericht bezig te kunnen zijn. Het gaat om functies die van belang om gedrag te kunnen reguleren voor specifieke doeleinden. Op basis van onderzoek zijn executieve functies onder te verdelen in drie deelgebieden: werkgeheugen, impulsbeheersing (in staat zijn om een reactie of impuls te onderdrukken die voor uitvoering van een taak niet relevant is) en flexibiliteit.⁷ Dawson, Guare en Scheen⁸ noemen meer specifiek respons-inhibitie, volgehouden aandacht en taakinitiatie als voorbeelden van executieve functies.

Sociaal-emotionele ontwikkeling – Onder de sociaal-emotionele ontwikkeling wordt verstaan dat een kind of jongere, in wederkerige interactie met zijn of haar omgeving, sociale gedragingen vertoont, relaties aangaat en hierbij leert met emoties om te gaan.⁹

Welbevinden – ‘Mentaal welbevinden’ wordt in de regel aan de hand van twee aspecten gemeten. Het eerste aspect is de mate waarin een leerling tevreden is over zijn of haar leven. Bij het tweede gaat het om de mate waarin een kind of jongere psychische klachten ervaart.¹⁰

sociaal-emotionele ontwikkeling. Kinderen en jongeren met problemen in de executieve functies, hebben ook meer problemen in het functioneren op sociaal-emotioneel gebied en met hun mentale en psychische gezondheid.⁴ Daarnaast kunnen stress, eenzaamheid en een gebrek aan lichaamsbeweging invloed hebben op de executieve functies.⁵ In de inzet gaan we uitgebreider in op wat we onder de verschillende domeinen verstaan.

Startmeting – Dit hoofdstuk geeft een beeld van de omvang, aard en verdeling van de vertragingen en andere verstoringen in de ontwikkeling en situatie van leerlingen rond het einde van het schooljaar 2020-2021 en de start van het nieuwe schooljaar. Het kan met enige voorzichtigheid worden beschouwd als een startmeting voor het programma. Daarbij dient direct aangegeven te worden dat scholen, besturen en gemeenten al op het hoogtepunt van de crisis maatregelen hebben genomen om vertragingen te voorkomen of in te halen. Tegelijk geldt dat nog niet vaststaat of we straks kunnen zeggen dat we de coronacrisis achter ons hebben gelaten.

Structuur van het hoofdstuk – Voor de structurering van het hoofdstuk zijn we uitgegaan van de bronnen die tot onze beschikking staan. We beginnen met het beeld dat uit kwalitatief onderzoek naar voren komt over de brede ontwikkeling van leerlingen. Vervolgens zoomen we in op de leerprestaties en tenslotte kijken we naar wat we weten over de doorstroom van leerlingen van po en vo deze zomer.

2.2 De brede ontwikkeling van leerlingen

Inleiding

De basis voor deze paragraaf wordt gevormd door kwalitatief onderzoek, uitgevoerd in opdracht van OCW en door de inspectie. Deze onderzoeken geven een beeld van de gevolgen van corona voor de brede ontwikkeling van leerlingen, te weten leerprestaties, executieve functies, sociaal-emotionele ontwikkeling en welbevinden. Een belangrijke pijler is daarbij de bevraging die OCW¹¹ heeft laten uitvoeren en waarbij schoolleiders bij de start van dit schooljaar zijn gevraagd naar de mate waarin zij zich zorgen maken op bepaalde terreinen. De inspectie heeft in de periode tussen half maart en juli besturen, schoolleiders, leraren, leerlingen en ouders in het onder-

zoek ‘Gevolgen van 16 maanden corona voor het onderwijs’ bevraagd over hoe zij in brede zin de gevolgen van corona hebben ervaren.¹²

We starten met een beknopte schets van wat andere onderzoeken laten zien over hoe kinderen en jongeren ervoor stonden wat betreft welbevinden, sociaal-emotionele ontwikkeling en executieve functies, in de periode voorafgaand aan, en ten tijde van corona. Deze beschrijving is bedoeld om de resultaten van de uitkomst van de bevragingen op deze domeinen beter te kunnen plaatsen. Vervolgens gaan we per sector in op de belangrijkste bevindingen.

Welbevinden, sociaal-emotionele ontwikkeling en executieve functies: beeld vóór en ten tijde van corona

Leerlingen waren voor corona gelukkig, maar hadden wel steeds vaker last van stress – Als het gaat om welbevinden van kinderen en jongeren, zien we dat de cijfers hierover in de periode voor corona redelijk stabiel zijn. In internationaal vergelijkend onderzoek onder 11 – 17 jarigen komen de Nederlandse jongeren er positief uit: Nederlandse basisscholieren beoordelen hun leven gemiddeld met een 8,3 en middelbare scholieren met een 7,6. Daarmee zijn Nederlandse jongeren de gelukkigste van Europa.¹³ Ook in 2019 en het grootste deel van 2020 is de mentale gezondheid van Nederlandse jongeren tussen 12 en 18 jaar redelijk stabiel.¹⁴ Het aandeel jongeren dat psychisch ongezond is, schommelt in die periode tussen de circa 5 en circa 10%. Zorgelijker waren de cijfers over stress en prestatiedruk onder jongeren: de ervaren druk door schoolwerk is de afgelopen 10 jaar behoorlijk toegenomen en deze druk blijft ook hoog.¹⁵

Nog geen eenduidig beeld over de coronaperiode – Wat is bekend over het welbevinden van kinderen en jongeren ten tijde van corona? Een overzichtsstudie van het Nederlands Jeugdinstituut (NJI) meldt dat de verschillende studies geen consistent beeld geven.¹⁶ Voor jongere kinderen (tot 12 jaar) geldt dat er onvoldoende onderzoek is gedaan naar hun welbevinden. Studies naar het welbevinden van oudere jongeren in coronatijd variëren nogal in uitkomsten, afhankelijk van de groep en het type probleem waarnaar is gekeken.

Uit de cijfers van het CBS blijkt dat zich tijdens de coronacrisis een toename heeft voorgedaan in het aandeel psychische ongezonde jongeren. Ook voelt een deel

van de 12-18 jarigen zich tijdens de coronacrisis vaker eenzaam en somber. Enkele onderzoeken¹⁷ zoomen in op de motivatie voor leren van leerlingen ten tijde van corona. De resultaten zijn niet eenduidig. Vooral bovenbouwleerlingen leken tijdens de schoolsluitingen te kampen met een lagere leermotivatie. Dat gold vooral voor havo- en vwo-bovenbouwleerlingen.¹⁸ Ander onderzoek laat alleen bij po-leerlingen een tijdelijke daling in de motivatie voor schoolwerk zien.¹⁹

Vervolgactiviteiten – Gedurende de looptijd van het Nationaal Programma zal verkend worden hoe kinderen en jongeren zich ontwikkelen op de drie genoemde gebieden: welbevinden, de sociaal-emotionele ontwikkeling en executieve functies. Wat is de aard, omvang en verdeling van vertragingen en verstoringen? En zijn gegevens hierover, waar mogelijk, in verband te brengen met de interventies die scholen en gemeenten uitvoeren in het kader van het NP Onderwijs?

Voor gegevens over mentaal welbevinden van kinderen en jongeren, zal zoveel mogelijk gebruik worden gemaakt van data die al beschikbaar zijn, of al worden verzameld. Daarbij denken we naast de jaarlijkse cijfers van het CBS over psychische gezondheid van 12-18 jarigen, aan de vierjaarlijkse Gezondheidsmonitor Jeugd (klas 2 en 4 in het vo) en aan het vierjaarlijkse internationale onderzoek 'Health Behaviour in School-aged Children' (HBSC) onder 11 – 17 jarigen. Aankomend najaar vindt van beide een reguliere afname plaats. We verkennen de mogelijkheden voor aanvullend onderzoek naar welbevinden en de executieve vaardigheden. Daarbij denken we onder meer aan een herhaalde meting van de HBSC in Nederland in 2022.

‘We hebben de school tijdens de lockdown zo snel mogelijk weer opengezet, vooral voor de praktijkvakken van PrO en VMBO was dat noodzaak. Desondanks hebben veel leerlingen in coronatijd vertraging opgelopen.’

Arnoud Katz (onderwijsdirecteur)

Primair onderwijs

Aan schoolleiders is gevraagd in hoeverre zij zich zorgen maken over de volgende aspecten: welbevinden, fysieke ontwikkeling, leervertraging kernvakken, leervertraging overige vakken en executieve functies. Zij konden daarbij kiezen uit: helemaal geen zorgen, enigszins zorgen en veel zorgen.

Grootste zorg over welbevinden, kernvakken en executieve vaardigheden – In het basisonderwijs zijn er drie gebieden waar schoolleiders zich ongeveer in gelijke mate zorgen over maken: welbevinden, leervertraging kernvakken en executieve vaardigheden.²⁰ Pakweg een kwart van de schoolleiders maakt zich op deze punten veel zorgen en zo rond de 65% van de schoolleiders zegt zich enige zorgen te maken.

Veel zorgen in speciaal basisonderwijs – In het speciaal basisonderwijs maken schoolleiders zich vaker veel zorgen dan in het basisonderwijs. Over welbevinden maakt de helft van de schoolleiders zich veel zorgen en over executieve vaardigheden 44%. Op de derde plaats komen opnieuw de kernvakken; 36% maakt zich veel zorgen over de leervertragingen op dit vlak. De mate waarin schoolleiders in het speciaal basisonderwijs zich zorgen maken, lijkt daarmee sterk op het (voortgezet) speciaal onderwijs.

Zorgen over specifieke groepen van leerlingen – Schoolleiders zijn ook gevraagd over welke clustering van leerjaren (onderbouw, middenbouw, bovenbouw) zij de meeste zorgen hebben. De grootste groep schoolleiders geeft aan dat die zorg bij alle leerjaren zit, maar ook de middenbouw (groep 4-6) wordt door een derde van de schoolleiders in het reguliere basisonderwijs genoemd. In het speciaal basisonderwijs is het percentage school-

leiders dat aangeeft dat de zorg bij alle leerjaren zit hoger dan in het basisonderwijs. Overigens blijkt uit de gesprekken die de inspectie heeft gevoerd dat een derde van de schoolleiders ziet dat kleuters (veel) minder hebben geleerd dan in andere jaren. Dat geldt vooral voor scholen met een hoge schoolweging.²¹

De meerderheid van de schoolleiders geeft aan zich zorgen te maken over specifieke groepen van leerlingen. Genoemd worden leerlingen met een kwetsbare thuis-situatie. Verder maakt men zich zorgen over leerlingen die voor corona al extra ondersteuning nodig hadden of sociaal-emotioneel kwetsbaar waren. De OECD pleit er in internationaal onderzoek in dit kader ook voor aandacht en ondersteuning te bieden aan leerlingen die hard geraakt worden door de crisis.²² Ook leerlingen die thuis geen Nederlands spreken worden genoemd. Schoolleiders die zich over het algemeen weinig zorgen maken over leerlingen, geven daarbij vaak als toelichting dat ze de indruk hebben dat de vertragingen bij hun leerlingen over het algemeen meevallen. Ze hebben er vertrouwen in dat eventuele vertragingen ingelopen kunnen worden, zeker met de ondersteuning vanuit het NP Onderwijs.

Meer zorgen op scholen met een hoge achterstandscore – Schoolleiders op basisscholen met een relatief hoge achterstandscore (kwintiel 4 en 5) maken zich meer zorgen over het welbevinden van leerlingen, de leervertraging op kernvakken en de ontwikkeling van executieve functies. Voor fysieke ontwikkeling en leervertraging op de overige vakken geldt dit ook voor scholen uit het hoogste kwintiel van achterstandscore (kwintiel 5). Het onderzoek van de inspectie bevestigt dit. Scholen met een hogere schoolweging schatten de risico's op cognitieve en sociale-emotionele vertragingen hoger in, zo blijkt uit dit onderzoek.²³

Voortgezet onderwijs

Meeste zorgen over executieve vaardigheden – Schoolleiders in het voortgezet onderwijs maken zich het meeste zorgen over de executieve vaardigheden van hun leerlingen. De mate waarin schoolleiders zich zorgen maken, verschilt per schooltype. In het vwo maakt ongeveer een kwart van de schoolleiders zich veel zorgen op dit punt, voor de andere schooltypen gaat het om ongeveer de helft van de schoolleiders. Wanneer aan leerlingen wordt gevraagd naar de impact van corona op hun motivatie, blijkt dat vooral havo- en vwo-leerlingen (in de bovenbouw) vaker motivatieproblemen ervaren.²⁴

Welbevinden komt als tweede – Welbevinden wordt vervolgens door schoolleiders vaak genoemd als domein waar veel zorgen over zijn. Voor dit aspect geldt dat schoolleiders beduidend meer zorgen hebben over leerlingen in het praktijkonderwijs en de beroepsgerichte en kaderberoepsgerichte leerwegen in het vmbo. In het praktijkonderwijs geldt dat zelfs 62% van de schoolleiders zich ‘veel zorgen’ maakt, in het vwo geldt dat voor ‘slechts’ 23% van de schoolleiders. Voor het praktijkonderwijs geldt dat schoolleiders zich vervolgens het meest zorgen maken over leervertraging in de beroepsgerichte vakken; 44% van de schoolleiders spreekt over veel zorgen. Schoolleiders van de andere schooltypen noemen leervertraging op de kernvakken als derde zorgpunt. De zorgen zijn op dit punt iets groter bij havo-leerlingen; 27% van de schoolleiders zegt zich veel zorgen over deze leerlingen te maken.

Deze conclusies sluiten aan op het beeld dat uit het onderzoek door de inspectie naar voren komt. Daarin staat dat er weliswaar zorgen zijn over leerachterstanden, maar nog meer over motivatie, welbevinden en sociaal-emotionele ontwikkeling. Een meerderheid van de geënquêteerde leerlingen gaf aan minder zin in leren te hebben, minder zijn best te doen en lagere cijfers te halen. Bovenbouwleerlingen en leerlingen op havo en vwo geven vaker aan motivatieproblemen te hebben gehad dan onderbouwleerlingen of leerlingen op het vmbo of praktijkonderwijs. Ook besturen, schoolleiders en leraren hebben volgens de inspectie de grootste zorgen over het welbevinden, de motivatie en de sociaal-emotionele ontwikkeling van leerlingen.

Zorgen over specifieke groepen van leerlingen – Voor alle onderwijstypen geldt dat een groot deel van de schoolleiders zich zorgen maakt over alle leerjaren en

niet over één leerjaar in het bijzonder. Voor het praktijkonderwijs en vmbo geldt dit voor meer dan de helft van de schoolleiders, voor het havo en vwo voor iets minder dan de helft van de schoolleiders. Indien men zich zorgen maakt over een specifiek leerjaar, geldt dit met name voor de hogere leerjaren.

Ongeveer de helft van de schoolleiders geeft aan zich zorgen te maken over specifieke groepen van leerlingen. Ook in het voortgezet onderwijs zijn er meer zorgen over leerlingen in een kwetsbare thuissituatie. Verder maken schoolleiders zich zorgen over leerlingen die voor corona al extra ondersteuning nodig hadden en leerlingen die al sociaal-emotioneel kwetsbaar waren. Ook zijn er meer zorgen over leerlingen waarbij thuis geen Nederlands gesproken wordt. Tot slot wordt er genoemd dat er expliciete zorgen zijn over de huidige examenklassen, omdat zij weinig tijd hebben om de opgelopen vertragingen in te halen.²⁵

Uit het verdiepend onderzoek van de inspectie komt naar voren dat de zorgen op scholen in ‘armoedeprobleem-cumulatiegebieden’ groter zijn.²⁶ Schoolleiders op die scholen verwachtten dat meer leerlingen zouden blijven zitten en maakten zich daarbij het meest zorgen over leerlingen met een problematische thuissituatie.

Speciaal onderwijs en voortgezet speciaal onderwijs

Grootste zorgen over welbevinden en executieve functies – Schoolleiders in het (v)so maken zich het meest zorgen over het welbevinden van hun leerlingen en de ontwikkeling van executieve vaardigheden. De mate waarin zij zich daar zorgen over maken, komt sterk overeen met het speciaal basisonderwijs en in het vo op beroepsgericht- en praktijkonderwijs. Bijna 60% van de schoolleiders maakt zich veel zorgen over het welbevinden van hun leerlingen en 41% maakt zich enigszins zorgen. Over de executieve functies maakt 44% van de schoolleiders zich veel zorgen.

Mogelijk is de zorg in het so wel wat minder – De inspectie heeft gevraagd hoe groot het deel van de leerlingen is waarvoor de zorgen op het punt van welbevinden gelden. In het so gaat het gemiddeld genomen om een minder groot deel van de leerlingen dan in het vso. In het vso zegt 10% van de bevrageden zelfs zich over het welbevinden van alle leerlingen zorgen te maken.

Zorgen over specifieke groepen van leerlingen – Bijna 70% van de schoolleiders in het so geeft aan dat de zorg bij alle leerjaren zit. Een klein deel van de schoolleiders wees wel een specifieke bouw (onder-, midden- of bovenbouw) aan waar de meeste zorgen zijn. De verschillen tussen de drie bouwen zijn gering. Ook in het vso geeft een meerderheid van de scholen aan dat de zorgen bij alle leerjaren zitten (65%). Schoolleiders die zich zorgen maken over specifieke leerjaren, doen dit iets vaker over de hogere leerjaren in het vso.

Ook voor het (v)so geldt dat bijna de helft van de schoolleiders zegt zich zorgen te maken over specifieke groepen leerlingen. In de open antwoorden worden het meest genoemd: leerlingen met het Nederlands als tweede taal en met een moeilijke thuissituatie. Dat komt sterk overeen met het beeld in de andere twee sectoren. Ook leerlingen die veel begeleiding nodig hebben worden in het (v)so geregeld genoemd. Schoolleiders in het vso die zich weinig tot geen zorgen maken, noemen met name het relatief snel weer fysiek les krijgen in het vso als reden.

Maatwerk voor leerlingen

Niet alle leerlingen hebben tijdens de coronacrisis thuis de lesstof goed bij kunnen houden. In sommige situaties komt dat door een gebrek aan studievoordigheden, in andere situaties door een gebrek aan support van het thuisfront of een combinatie van beide. Voor de aanpak van ontstane vertragingen kiest het IJsselcollege daarom bewust voor extra begeleiding op maat. Ook kiest het IJsselcollege ervoor te investeren in de eigen medewerkers: leraren en mentoren krijgen extra tijd voor professionalisering en er komen extra handen op school.

Leerlingen die vertraging hebben opgelopen, wordt een maatwerkprogramma aangeboden. Ook biedt de school op sociaal-emotioneel gebied extra mogelijkheden, met als doel een positieve, sociale omgeving te creëren, die het leren bevordert en gedragsproblemen voorkomt. Dit komt onder andere intensief aan bod in de mentorlessen. Aanvullend op de intensieve begeleiding die mentoren bieden, zijn met het NP Onderwijs leerlingcoördinatoren aangesteld. Ook wordt er meer geoefend met studievoordigheden. Leerlingen werken nu met een Plenda om huiswerk en toetsen beter te plannen. Het IJsselcollege wil de komende periode verder werken aan lifeskills, zoals weerbaarheidstraining, het oefenen van sociale vaardigheden en sport.

Lees het hele verhaal in de november editie van PrimaOnderwijs magazine.

2.3 Leerprestaties

In deze paragraaf wordt ingegaan op de belangrijkste uitkomsten van het Nationaal Cohortonderzoek (NCO) en onderzoek uitgevoerd door Cito. Ook schetsen we een beeld van de eindtoets in het primair onderwijs en de eindexamens in het voortgezet onderwijs. Deze onderzoeken geven samen een beeld van de leerprestaties van leerlingen in het primair onderwijs en voortgezet onderwijs tijdens de coronacrisis. We brengen eerst in beeld wat bekend is over de leerprestaties van leerlingen in het primair onderwijs. Vervolgens gaan we in op de leerprestaties van leerlingen in het voortgezet onderwijs.

Analyse toetsdata leerlingvolgsystemen primair onderwijs

Toelichting – Veel scholen in het po nemen twee keer per jaar binnen hun leerlingvolgsysteem (lvs) genormeerde toetsen af bij de leerlingen van groep 3 tot en met 7. Het gaat dan om de basisvaardigheden begrijpend lezen, spelling en rekenen-wiskunde. Scholen gebruiken deze informatie om goed zicht te houden op de ontwikkeling van hun leerlingen op deze gebieden. De geaggregeerde toetsgegevens van scholen zijn goed te vergelijken over de jaren heen en geven op stelselniveau meer inzicht in de omvang en verdeling van de leervertragingen op de getoetste leergebieden. Dankzij het grote aantal po-scholen dat deelneemt aan het Nationaal Cohortonderzoek (NCO) en waarvan het lvs is aangesloten, is NCO sinds de uitbraak van corona meerdere keren in de gelegenheid geweest een stelselbeeld te geven over de vertragingen in de leergroei.²⁷ Binnen NCO worden lvs-data gekoppeld aan registerdata van DUO en CBS.²⁸ Dat maakt het mogelijk diepere verbanden en correlaties te leggen en levert nieuwe inzichten op. Scholen die deelnemen aan het NCO hebben daar zelf baat bij. De koppeling dient twee doeleinden: het terugrapporteren aan besturen en scholen over de voortgang van hun leerlingen ten opzichte van vergelijkbare scholen en het mogelijk maken van wetenschappelijk onderzoek op stelselniveau. Daarnaast heeft de organisatie Leerunie in samenwerking met wetenschappers van de Universiteit van Oxford aan de hand van de geaggregeerde lvs-data twee keer onderzoek gedaan naar de impact van corona op de leergroei van leerlingen.²⁹

In deze paragraaf nemen we de meest recente analyse door NCO als vertrekpunt. Deze analyse laat zien hoe groot de cumulatieve vertragingen in de leergroei waren aan het einde van het schooljaar 2020-2021. In de analyse wordt de leergroei tijdens de coronaperiode vergeleken met de leergroei in twee vergelijkbare periodes voor de corona-uitbraak.³⁰ In de cijfers zien we terug wat de impact is geweest van (de schoolsluitingen in verband met) corona, maar we zien ook de effecten terug van inspanningen die scholen en gemeenten al hebben gepleegd om die vertragingen te beperken of in te halen, bijvoorbeeld met behulp van de gelden uit subsidie voor inhaal- en ondersteuningsprogramma's.

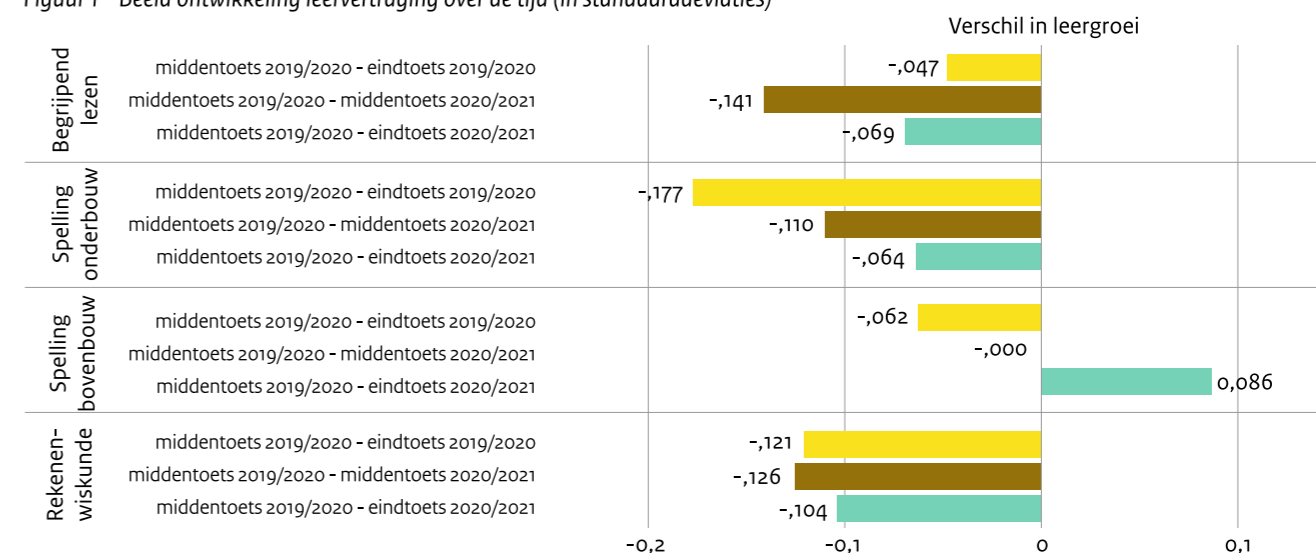
Vertraging leergroei het grootst voor rekenen-wiskunde

– De onderzoekers van NCO constateren dat aan het einde van het schooljaar 2020-2021 de vertragingen in de leergroei over anderhalf jaar gemiddeld het grootst zijn bij rekenen-wiskunde, gevolgd door begrijpend lezen en spelling in de onderbouw. Omgerekend naar weken gaat het om gemiddeld 10 weken leertraging bij rekenen-wiskunde, 7 weken leertraging bij begrijpend lezen en 6 weken bij spelling in de onderbouw.³¹

Het beeld is daarmee verschoven ten opzichte van de eerdere meting op basis van de M-toets 2021. Toen kwam begrijpend lezen nog naar voren als leergebied dat de grootste leertragingen liet zien.³² In een focusgroep met leraren werd er ook op gewezen dat juist begrijpend lezen een vaardigheid is waarvoor de leraar-leerlinginteractie van groot belang is. Scholen hebben tussen de M-toets en de E-toets in schooljaar 2020-2021 in de meeste gevallen fysiek onderwijs gegeven. Dat heeft er wellicht aan bijgedragen dat deze inhaalslag kon worden gemaakt. Bij rekenen is de gemiddelde leertraging vrij stabiel gebleven ten opzichte van de eerdere metingen, net na de eerste schoolsluiting (E-toets 2019-2020) en de daarop volgende meting op basis van de M-toets van 2020-2021. Bij spelling is het beeld bij elke meting steeds gunstiger geworden (afname vertraging). Zie figuur 1 voor het complete beeld van de vertragingen per getoetste vaardigheid in de drie onderzochte periodes.

Een andere opvallende uitkomst is dat leerlingen in de bovenbouw op het punt van spelling per saldo juist meer leergroei hebben gerealiseerd dan in de pre-coronaperiodes. We zijn nog niet in de gelegenheid geweest om deze opvallende uitkomst te bespreken in een focusgroep met leraren.

Figuur 1 – Beeld ontwikkeling leertraging over de tijd (in standaarddeviaties)

Bron: Haelermans et al. (2021). Factsheet 8.

Per leerjaar lopen de gevonden vertragingen in de leergroei uiteen. Deze vertragingen zijn bij zowel rekenen-wiskunde als begrijpend lezen het grootst in groep 7. Het gaat hier dus om de leerlingen die dit schooljaar doorgaans in groep 8 zitten. Bij spelling zijn de vertragingen juist het grootst in groep 4 en slaan deze zoals gezegd zelfs om in extra leergroei in groep 6 en 7.

Kwetsbare leerlingen hebben een grotere vertraging in de leergroei

– Ook uit eerdere metingen kwam het naar voren: de vertragingen in de leergroei zijn bij sommige groepen leerlingen groter. Een aantal kenmerken laat relevante verschillen tussen groepen leerlingen zien. Overigens verschilt het per leergebied en kenmerk hoe groot de verschillen zijn en geldt dat ook bij de minst kwetsbare leerlingen in de regel sprake is van een vertraging in de leergroei.

Eén van de kenmerken die ertoe doet is het opleidingsniveau van de ouders. In het algemeen geldt: hoe lager de opleiding, hoe groter de vertragingen. Om een voorbeeld te geven: op het vlak van rekenen-wiskunde is bij alle groepen (laag/gemiddeld/hoog opgeleid) sprake van een vertraging in de leergroei. Bij de groep met laagopgeleide ouders is die vertraging echter twee keer zo groot als bij de groep met hoog opgeleide ouders. De vertragingen zijn niet per definitie het grootst bij leerlingen met laagopgeleide ouders. Voor begrijpend lezen geldt bijvoorbeeld dat de vertraging het grootst is bij leerlingen van gemiddeld opgeleide ouders. Ook de inkomenspositie (nadat gecorrigeerd is voor opleidingsniveau ouders) speelt een rol. Daarbij geldt dat leerlingen uit een gezin met een laag inkomen een grotere vertraging

in de leergroei laten zien. Tussen leerlingen uit gezinnen met midden- en hoge inkomens zijn de verschillen echter gering. Verder geldt dat leerlingen met een niet-westerse migratieachtergrond, of die opgroeien in een eenouder gezin of een groot gezin (met 3 of meer kinderen) ook een grotere vertraging in de leergroei laten zien. Tussen jongens en meisjes zijn er nauwelijks verschillen. Op hoofdlijnen komt dit overeen met het beeld dat er op basis van eerdere rapportages was te zien. Ook uit ander onderzoek blijkt dat verschillen in schoolprestaties naar sociaal-economische status van het gezin aan het einde van de basisschool hardnekkig zijn.³³

Grotere leertraging op scholen met meeste leerlingen met laagopgeleide ouders, in landelijk gebied en kleine scholen

– NRO heeft ook onderzocht of en in hoeverre de leertragingen samenhangen met bepaalde schoolkenmerken. Daaruit komt naar voren dat scholen met de meeste leerlingen met laagopgeleide ouders (meer dan 10%) op de meeste geteste vaardigheden ook een grotere vertraging in de leergroei laten zien.³⁴ Alleen voor begrijpend lezen geldt dat de vertragingen op scholen met meer of minder leerlingen van laagopgeleide ouders niet heel veel verschilt. Bij de middengroep (tussen de 5% en 10% laagopgeleide ouders) zijn de vertragingen bij begrijpend lezen zelfs het grootst.

Er is ook gekeken naar de mate van stedelijkheid van de locatie van de school. Het beeld dat daaruit naar voren komt is betrekkelijk diffuus. Wel geldt dat scholen in de meest landelijke gebieden, ofwel niet-stedelijk gebied, over het algemeen de grootste vertragingen laten zien.

Circa 800 basisscholen hebben een niet-stedelijke locatie. Dat hangt mogelijk samen met een ander aspect dat door NCO is onderzocht, te weten de omvang van de school. Op kleine scholen (minder dan 140 leerlingen) is in het algemeen ook sprake van een grotere vertraging in de leergroei. Grote scholen (meer dan 220 leerlingen) hebben de minste vertragingen, maar het verschil met de scholen in de middengroep (140-220 leerlingen) is klein.

Resultaten eindtoets po schooljaar 2020/2021

Meerderheid leerlingen krijgt ten minste vmbo-GT/havo-toetsadvies – De eindtoets mondt uit in een toetsadvies. In het schooljaar 2020-2021 heeft ruim 64% van de leerlingen ten minste een vmbo-GT/havo-toetsadvies gekregen. Dit is iets lager dan in het schooljaar 2018-2019 (ruim 67%), en komt voort uit een lichte, maar significante, daling van de toetsresultaten. Met het oog op een kansrijke doorstroom naar het voortgezet onderwijs is hier in de normering rekening mee gehouden, en zijn scholen opgeroepen kansrijk te adviseren en bij te stellen. In het schooljaar 2019-2020 is, door de bijzondere omstandigheden vanwege de coronapandemie, geen eindtoets afgenomen. We blijven monitoren hoe leerlingen die in de afgelopen twee jaren de overstap hebben gemaakt van po naar vo, doorstromen in de onderbouw.

Referentieniveaus worden vastgesteld – De referentieniveaus beschrijven wat leerlingen in opeenvolgende fasen van het onderwijs moeten kennen en kunnen. Er wordt daarbij onderscheid gemaakt tussen het fundamentele niveau (1F) en het streefniveau (1S/2F). Op dit moment worden de referentieniveaus voor taal en rekenen voor leerlingen aan het einde van de basisschool vastgesteld.³⁵ In onze volgende voortgangsrapportage zullen wij deze gegevens delen. Wij kunnen dan met de resultaten van de eindtoets laten zien in hoeverre de vaardigheden van groep 8-leerlingen in het schooljaar 2020-2021 afwijken van de pre-coronajaren. Aan de hand van die data zal vervolgens bekeken worden in hoeverre er sprake is van verschillen tussen scholen op dit punt.

Analyse toetsdata leerlingvolgsysteem vo

Toelichting – Cito³⁶ heeft in opdracht van het ministerie van OCW onderzocht wat de effecten van de twee periodes van schoolsluitingen in 2020 en 2021 zijn op de leerresultaten van leerlingen in de onderbouw van het voortgezet onderwijs. Om dit in beeld te brengen, keken zij naar de vaardigheid van leerlingen in de onderbouw op

zes onderdelen (Nederlands leesvaardigheid, Nederlands woordenschat, Engels leesvaardigheid, Engels woordenschat, rekenen en wiskunde) en is de beheersing van deze vaardigheden in het voorjaar van 2021 vergeleken met die in het voorjaar van het pre-coronajaar 2019. Daarnaast heeft Cito deze ontwikkeling tussen 2019 en 2021 vergeleken met de ontwikkeling over eenzelfde periode tussen 2017 en 2019 om de resultaten beter te kunnen duiden.

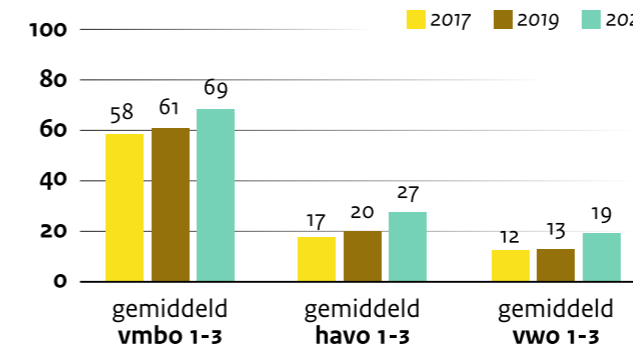
Vooraf vertraging bij Nederlands leesvaardigheid en rekenen – De onderbouwleerlingen in het voortgezet onderwijs laten aan het eind van schooljaar 2020-2021 met name op de onderdelen Nederlands leesvaardigheid en rekenen een lagere vaardigheid zien ten opzichte van het pre-coronajaar 2019. Het gaat om forse vertragingen. Gecorrigeerd voor de reeds aanwezige negatieve trends in beide vaardigheden voor de periode 2017-2019 gaat het om een geschatte gemiddelde leervertraging van circa 14 weken voor rekenen en 27 weken voor Nederlands leesvaardigheid.³⁷

Dit komt ook tot uiting in de referentieniveaus. Relatief meer onderbouwleerlingen presteren in 2020-2021 ten opzichte van 2018-2019 onder of op het 1F-niveau (het fundamentele niveau) en minder leerlingen op het hogere 2F- of 3F-niveau (zie Figuur 2 en Figuur 3). Die stijging in het percentage op of onder het 1F-niveau is duidelijk hoger dan in de periode 2017-2019. Dat geldt voor alle onderwijstypes.

Voor Nederlands woordenschat geldt dat weliswaar sprake is van een daling in de vaardigheid bij de laatste meting, maar dat die daling aansluit op een neergaande trend die al langer te zien was. Voor wiskunde is het beeld diffuus. We zien dat de resultaten in het tweede leerjaar stabiel zijn gebleven. In het derde leerjaar wordt er door Cito wel een daling geconstateerd.

Juist meer leergroei Engelse woordenschat – In tegenstelling tot Nederlands leesvaardigheid en rekenen, wordt de Engelse woordenschat van leerlingen in de onderbouw al jaren steeds beter. De stijgende trend heeft zich niet alleen doorgezet, maar is zelfs versterkt in het afgelopen schooljaar. Leraren noemen als mogelijke oorzaak in verschillende gesprekken het toegenomen gebruik van Engelstalige series en games tijdens de lockdown. De beheersing van de Engelse leesvaardigheid van leerlingen in 2020-2021 laat overigens weinig verandering zien ten opzichte van eerdere jaren.

Figuur 2 - Ontwikkeling in % onder of op niveau 1F Nederlands leesvaardigheid

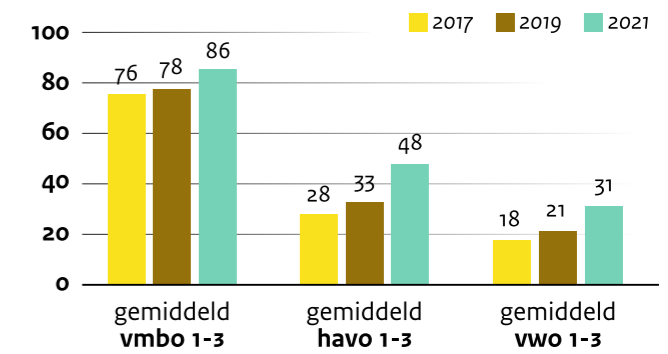

Vertraging het grootst in het vmbo en de havo – Over het algemeen zijn de opgelopen vertragingen groter op het vmbo en havo dan op het vwo. Ter indicatie, voor vmbo-leerlingen gaat het om een leervertraging van naar schatting een heel schooljaar bij Nederlands leesvaardigheid en 16 weken bij rekenen, tegenover respectievelijk 9 en 5 weken voor vwo-leerlingen.

Verschillen tussen scholen vaak groter dan voorheen – Ook zijn er in 2020-2021 vaak grotere verschillen tussen scholen op de zes onderzochte onderdelen dan voorheen. Dit ziet het Cito met name bij het havo en vwo. De verschillen in leerlingprestaties tussen leerlingen binnen scholen zijn in sommige gevallen ook toegenomen, maar in veel minder sterke mate. Dit wijst er volgens Cito op dat het verplichte afstandsonderwijs tijdens de coronacrisis de verschillen tussen scholen meer heeft (uit-)vergroot dan de verschillen tussen individuele leerlingen.

Relatie met achterstandsscore verder onderzocht – Tot slot blijkt uit het Cito-onderzoek dat er in coronatijd geen andere trends zichtbaar zijn op scholen met verschillende achterstandsscores: de trend is niet anders voor alle vier onderzochte groepen van scholen. Een belangrijke kanttekening bij deze conclusie is dat Cito de verbanden alleen heeft onderzocht binnen de afzonderlijke onderwijsniveaus. Eerder zagen we dat de opgelopen leervertragingen over het algemeen groter zijn op het vmbo en havo dan op het vwo, waar de achterstandsscores gemiddeld lager zijn. Dit kan erop wijzen dat er toch een verband is tussen de mate van leervertraging en de achterstandsscore bezien over alle onderwijsniveaus. Om dit scherper in beeld te brengen, verricht het Cito nog een vervolganalyse.

Figuur 3 - Ontwikkeling in % onder of op niveau 1F rekenen

Eindexamens voortgezet onderwijs 2021

Toelichting – In de examenmonitor voortgezet onderwijs 2021 zal uitgebreider worden gerapporteerd over de resultaten die leerlingen in het reguliere voortgezet onderwijs in examenjaar 2021 hebben behaald. Hier worden enkele hoofdpunten benoemd.

Slagingspercentage 2020/2021 – Uit de examenmonitor blijkt dat in 2021 het gemiddelde slagingspercentage is uitgekomen op 94,8%. Dit is nog altijd iets hoger dan in de pre-corona periode, maar lager dan in het jaar 2020. De gemiddelde cijfers die leerlingen haalden op schoolexamen en centraal examens zijn in 2021 iets gedaald ten opzichte van de periode 2015-2019. Een beter duiding hiervan is mogelijk als het onderzoek naar de vaardigheidsontwikkeling van examenleerlingen in 2021 in november gereed is.

Inzet extra herkansingen en duimregeling – De examenmonitor geeft ook inzicht in hoeverre leerlingen gebruik hebben gemaakt van de aanpassingen die in 2021 zijn gedaan aan het eindexamen in het kader van de impact van corona op het onderwijs. Zo was het mogelijk om een extra herkansing te maken van een centraal examen, centraal examens te spreiden over meerdere tijdvakken en gebruik te maken van het weglaten van één vak als dat betekende dat een leerling daardoor kon slagen. Zo'n 16% van de havo- en vwo-leerlingen en 9% van de vmbo-gt leerlingen maakten gebruik van de mogelijkheid om ten minste één vak in het tweede tijdvak voor het eerst af te leggen. Circa 10% van de leerlingen paste de duimregeling toe om te kunnen slagen. Dit werd vaak gedaan door een profielvak buiten de uitslagbepaling te laten, aangezien de kernvakken van deze regel uitgezonderd waren. Het aandeel van de leerlingen dat een herkansing maakte, daalde in 2021 maar het aandeel leer-

lingen dat herkanste zonder dat dit noodzakelijk was om te slagen steeg. In november volgt meer informatie over de resultaten van de kandidaten die via het staatsexamen (deel)examens hebben gedaan.

2.4 Overgangen en doorstroom

Toelichting – In de volgende rapportage kan meer gezegd worden over de doorstroom van leerlingen in het afgelopen jaar, zoals zittenblijven, op- en afstroom en de overgang van po naar vo. In deze rapportage kunnen we op basis van DUO-data wel meer zeggen over de schooladviezen en de bijstelling daarvan aan de hand van de eindtoetsadviezen. Het schooladvies wordt jaarlijks vóór 1 maart gegeven door de school. Nadat de resultaten van verplichte eindtoets eind mei bekend zijn, overweegt de school wanneer sprake is van een toetsadvies dat hoger is dan het schooladvies of dat aanleiding is om het schooladvies bij te stellen naar boven.

Definitief schooladvies weer vergelijkbaar met periode voor schooljaar 2019/2020 – In het schooljaar 2020-2021 is de verdeling van definitieve schooladviezen weer vergelijkbaar met de periode voor het schooljaar 2019-2020 (zie Tabel 2). Zo'n 23% van de leerlingen in groep 8 kreeg in het schooljaar 2020/2021 een advies voor vmbo-BB, vmbo-BB/KB, vmbo-KB of vmbo-KB/GT. Ongeveer 27% kreeg een vmbo-GT of vmbo-GT/havo-advies en bijna 49% van de leerlingen een havo-, havo/vwo- of vwo-advies. Door het wegvallen van de eindtoets in het schooljaar 2019-2020, verviel ook de mogelijkheid tot bijstelling van het voorlopige schooladvies. De definitieve

schooladviezen waren in het schooljaar 2019-2020 dan ook lager dan de jaren daarvoor.

Kijken we naar de ontwikkeling van het gemiddelde voorlopige schooladvies en het gemiddelde definitieve schooladvies, dan zien we dat beide gemiddelden in het schooljaar 2020-2021 (resp. 7, 88 en 8,01) ook weer op het niveau liggen van de periode voor het schooljaar 2019-2020 (resp. 7,84 en 7,97 in het schooljaar 2018-2019).

Aandeel brede adviezen gestegen – Scholen kunnen leerlingen een schooladvies geven voor één schooltype, bijvoorbeeld havo, of voor twee schooltypes, zoals havo/vwo: een breed advies. De afgelopen schooljaren is het aandeel brede adviezen gestegen, van een kwart in het schooljaar 2016-2017 naar ruim 31% in het schooljaar 2020-2021. Dit lijkt erop te duiden dat scholen hun leerlingen kansrijk adviseren.

Bijstellingen met name wanneer toetsadvies ten minste een schoolsoort hoger is dan het schooladvies – In het schooljaar 2020-2021 kwam bijna 37% van de leerlingen in aanmerking voor heroverweging van het schooladvies. Dat is iets lager dan in het pre-coronajaar 2018-2019 (circa 41%), maar van een duidelijke trendbreuk is geen sprake.

Het aandeel bijstellingen is over de jaren heen relatief stabiel. In het schooljaar 2020-2021 geldt dit voor bijna 10% van het totaal aantal leerlingen dat een toets heeft gemaakt. De kans op een bijstelling is de afgelopen schooljaren het grootst wanneer het toetsadvies ten minste een schoolsoort hoger is dan het schooladvies.

	PRO/ VMBO BB niet behaald	VMBO BB	VMBO BB/KB	VMBO KB	VMBO KB/GT	VMBO GT	VMBO- GT/ HAVO	HAVO	HAVO/ VWO	VWO
2016- 2017	0,8%	6,1%	3,4%	9,2%	3,3%	18,4%	8,5%	18,8%	9,9%	21,4%
2017- 2018	0,9%	5,9%	3,5%	9,2%	3,6%	17,9%	8,8%	18,7%	10,1%	21,2%
2018- 2019	0,9%	5,6%	3,7%	9,2%	4,6%	17,6%	10,1%	17,4%	10,8%	20,2%
2019- 2020	1,0%	6,5%	4,1%	10,1%	4,9%	18,2%	9,7%	17,1%	10,3%	18,1%
2020- 2021	0,9%	5,1%	4,0%	8,7%	5,3%	16,6%	10,6%	16,8%	11,7%	20,4%

Tabel 2 - Ontwikkeling definitief schooladvies

3 Implementatiemonitor

3.1 Over de implementatiemonitor

Doel – De implementatiemonitor richt zich op de uitvoering van het NP Onderwijs door scholen en gemeenten. Voor welke interventies kiezen zij, welk proces doorlopen zij daarbij en welke belemmeringen worden ervaren? Een belangrijke bron voor de monitoring is de rapportage door scholen zelf. Het grootste deel van de scholen heeft aan het begin van het schooljaar aan OCW naar aanleiding van een vragenlijst gerapporteerd over de vertragingen en over de plannen voor dit schooljaar en het proces van planvorming.

Voor het vervolg geldt dat vanaf oktober gedurende looptijd van het NP Onderwijs periodiek verdiepend onderzoek wordt gedaan bij scholen en gemeenten, op basis van representatieve steekproeven. In januari 2022 start daarenboven de uitvoering van casestudies bij een beperkt aantal scholen. In het verdiepend onderzoek gaan we nader in op de implementatie van het NP Onderwijs op scholen en de succes- en knelpunten die scholen daarbij ervaren.

Dit hoofdstuk – Scholen en gemeenten gaan het komende school- of studiejaar daadwerkelijk aan de slag met de uitvoering van het programma. Het gaat in deze eerste rapportage dus hoofdzakelijk om de plannen die door scholen en instellingen zijn gemaakt voor het schooljaar dat net begonnen is. Scholen hebben, op basis van de beschikbare middelen, plannen gemaakt voor het inlopen van de leervertragingen en de vertragingen in de sociaal-emotionele ontwikkeling van leerlingen. De menukaart met wetenschappelijk bewezen effectieve interventies was daarbij het uitgangspunt.

3.2 Implementatie door scholen en schoolbesturen

Vragenlijst aan scholen

Een belangrijke bron bij het monitoren van de uitvoering van het programma zijn de waarnemingen en ervaringen van scholen zelf. Alle scholen in het funderend onderwijs zijn in de periode tussen half augustus en half september daarom gevraagd om een vragenlijst in te vullen. De vragenlijst is door circa 60% van de schoolleiders beantwoord en geeft een representatief beeld voor de sectoren po, vo en (v)so.³⁸ De vragen in deze vragenlijst hadden betrekking op:

- de activiteiten en bronnen die benut zijn voor de schoolscan;
- op welke vlakken de zorgen het grootst zijn;
- de betrokkenheid van het team en de MR bij het schoolprogramma;
- de gekozen interventies uit de menukaart.

De resultaten van deze eerste brede vragenlijst staan hieronder beschreven en toegelicht. Een uitgebreidere rapportage is gemaakt door het bureau dat de opdracht heeft uitgevoerd voor OCW.³⁹ In dit hoofdstuk kijken we naar het proces dat scholen doorlopen hebben. Wat is de basis geweest voor de schoolscan en wie zijn betrokken bij de planvorming? We bekijken ook welke interventies scholen van plan zijn om uit te voeren en welke knelpunten zij zien of verwachten. In totaal hebben 3.111 basisscholen, 148 scholen voor speciaal basisonderwijs, 289 scholen voor (voortgezet) speciaal onderwijs en 880 scholen voor voortgezet onderwijs de vragenlijst ingevuld.

‘Wij hebben gekozen voor logische interventies, passende bij ons jaarplan. We doen er liever een paar goed, dan heel veel half. Door de middelen van het NP Onderwijs kunnen we dit nu uitvergrooten en er volop mee aan de slag.’

Linda Kroon (directeur)

Deze eerste uitkomsten geven ons waardevolle informatie voor het verdiepend implementatieonderzoek dat tijdens de looptijd van het NP Onderwijs wordt uitgevoerd. Zo verwachten we met het verdiepend implementatieonderzoek onder andere meer inzicht te krijgen in de gevolgen van de krapte op de arbeidsmarkt voor de uitvoering van interventies waarvoor extra personeel nodig is.

Proces dat scholen hebben doorlopen

Van schoolscan naar schoolprogramma – Als voorbereiding op de keuze van interventies hebben scholen een ‘schoolscan’ uitgevoerd. Hiermee brachten scholen in kaart hoe de leerlingen ervoor staan. De schoolscan vormt de basis voor de keuze die scholen maken uit de menukaart. Scholen is gevraagd welke bronnen en activiteiten zij hebben gebruikt voor de (totstandkoming van) de schoolscan. Het beeld dat scholen hebben van de vertragingen van hun leerlingen en de interventiekeuze die scholen op basis daarvan hebben gemaakt, worden verwerkt in een schoolprogramma. De medezeggenschapsraad (MR) moet hiermee instemmen.

Methode-onafhankelijke toetsen door bijna alle po-scholen ingezet voor schoolscan – In het po geven vrijwel alle scholen aan dat toetsuitslagen als bron zijn gebruikt. Het gaat dan met name om de zogenaamde methode-onafhankelijke toetsen uit het leerlingvolgsysteem. De eindtoets en formatieve toetsen die horen bij de gebruikte lesmethoden worden ook vaak genoemd, maar beduidend minder vaak. Andere veelgebruikte bronnen zijn observaties door de mentor, leerlingbesprekingen in het zorgteam, de socialeveiligheidsmonitor, gesprekken met ouders en verzorgers, en leerlingen (door meer dan 50% van de scholen).

Observaties mentor en/of leraar in vo de belangrijkste bron – Schoolleiders in het vo noemen observaties van de mentor of leraar het vaakst als bron voor de schoolscan (90%). Andere bronnen die vervolgens het meest genoemd worden: gehaalde cijfers, leerlingbesprekingen in het zorgteam, toetsuitslagen, gesprekken met ouders en verzorgers en leerlingen. Vo-scholen die toetsen gebruiken voor de schoolscan, maken in ongeveer dezelfde mate gebruik van methodeonafhankelijke toetsen als van formatieve toetsen die horen bij de gebruikte lesmethoden.

‘Ook focussen we op een prettig en veilig pedagogisch klimaat en bieden we leerlingen maatwerkprogramma’s om de achterstand in te lopen. De gedachte hierbij is dat de leraar zelf het beste weet wat leerlingen nodig hebben en dat zelf het beste kan aanbieden. Mentoren houden bovendien het welzijn van leerlingen extra in de gaten.’

Arnoud Katz (onderwijsdirecteur)

Ook in het (v)so mentor en/of leraar de meest genoemde bron – Door het gros van de scholen in het (voortgezet) speciaal onderwijs is gebruik gemaakt van observaties door de mentor of leraar voor de schoolscan. Door ruim drie kwart van de scholen worden ook genoemd: leerlingbespreking in het zorgteam en toetsuitslagen. Ook in deze sector worden daarbij met name de methode-onafhankelijke toetsen uit het leerlingvolgsysteem bedoeld.

Merendeel onderwijsteams betrokken bij opstellen van het schoolprogramma – Aan scholen is ook gevraagd of het team betrokken is geweest bij het maken van de plannen en de interventiekeuze. Uit de vragenlijst blijkt dat het merendeel van het onderwijsteam betrokken was bij het opstellen van het schoolprogramma. In het po geldt dit voor 88% van de scholen, in het vo voor 69% en in het (v)so voor circa drie kwart van de scholen.

Merendeel van de medezeggenschapsraden (MR) heeft al ingestemd – Daarnaast heeft ook het merendeel van de scholen aangegeven dat de MR heeft ingestemd met het schoolprogramma. In het po heeft 83% van de MR’en al ingestemd, in het vo circa drie kwart. In het (v)so ligt dat percentage beduidend lager (67%). Scholen waarbij dit nog niet is gebeurd, geven aan dat dit meestal naar verwachting voor het einde van 2021 zal plaatsvinden. Ook uit een peiling van de AVS blijkt dat een groot deel van de medezeggenschapsraden heeft ingestemd met het schoolprogramma.⁴⁰

‘We zien de menukaart zeker niet als een dictaat. Toen duidelijk werd dat wij veel geld zouden krijgen, heb ik eerst het een middagje bij elkaar geroepen en gevraagd: Ga nou eens dromen, wat zouden jullie hiermee doen?’

Van den Brink (docent)

Leerlingenraad denkt mee over NP Onderwijs

Op de Rotterdamse Koningin Wilhelmina School denken leerlingen uit de leerlingenraad (groep 6, 7 en 8) mee over nieuwe plannen voor hun school. Ook bij de plannen voor het NP Onderwijs zijn leerlingen betrokken. Uit gesprekken met de leerlingenraad blijkt onder andere dat sommige leerlingen tijdens de coronacrisis veel moeite hebben gehad met vakken zoals rekenen en taal. Ook was de thuissituatie niet voor alle leerlingen ideaal. Door deel te nemen aan de leerlingenraad hebben leerlingen de mogelijkheid om mee te denken over oplossingen voor deze thema's. Een aantal ideeën uit de leerlingenraad dit schooljaar zijn: meer samenwerken in groepen, meer digitale lessen, meer koptelefoons en een groter speelplein. Ook willen de leerlingen goede leraren, goede instructie, meer digitale middelen en meer hulp bij vertragingen. Daarom zetten de school met de NP Onderwijs-gelden in op teamscholing, Expliciete Directe Instructie (EDI) en cruciale leerdoelen.

Lees het hele verhaal op: <https://www.nponderwijs.nl/actueel/nieuws/2021/09/17/koningin-wilhelmina-school>

‘Meestal zijn het alleen de leerkrachten die wat doen. Maar als leerlingenraad heb je de mogelijkheid om mee te denken. Ik vind het leuk dat dat kan.’

Yara (leerling)

Interventiekeuze door scholen

Toelichting – Als voorbereiding op de keuze van interventies hebben scholen een ‘schoolscan’ uitgevoerd. De schoolscan vormt de basis voor de keuze die scholen maken uit de menukaart. De menukaart bevat passende, kansrijke interventies die scholen kunnen uitvoeren in hun schoolprogramma. De interventies in de menukaart zijn ingedeeld in doelgebieden:

- A. Meer onderwijs
- B. Effectievere inzet van onderwijs
- C. Sociaal-emotionele en fysieke ontwikkeling
- D. Ontwikkeling van executieve functies
- E. (Extra) inzet van personeel en ondersteuning
- F. Faciliteiten en randvoorwaarden.

De menukaart zal gedurende het NP Onderwijs worden doorontwikkeld en ook daarna beschikbaar blijven voor scholen.⁴¹

Aan scholen is gevraagd:

- Welke interventies zij van plan zijn in te zetten;
- Aan vo-scholen is gevraagd op welk onderwijsniveau de interventie wordt ingezet;
- Welk deel van het budget naar een interventie gaat;
- Op welk deel van de leerlingen de interventie gericht is;
- Welke randvoorwaardelijke en ondersteunende activiteiten zij willen inzetten.

Scholen kiezen voor een mix aan maatregelen – Scholen in het primair onderwijs kozen gemiddeld 8 interventies. In het (voortgezet) speciaal onderwijs kiezen scholen gemiddeld 6,7 interventies verschillende interventies. In het voortgezet onderwijs ligt dit wat hoger. Daar kiezen scholen gemiddeld 10 van de 21 interventies uit de menukaart.

Meest gekozen interventies – Veel gekozen interventies zijn gericht op het welbevinden van leerlingen, instructie in kleine groepen en de inzet van onderwijsassistenten of instructeurs. Dit beeld zien we in alle drie de sectoren (zie Tabel 3). Verdiepend onderzoek is nodig om vast te stellen hoe goed de interventiekeuze en de verdeling van de middelen aansluiten op de problemen die schoolleiders waarnemen. De populariteit van interventies gericht op het welbevinden van leerlingen sluit op zich wel aan op het gegeven dat alle drie de sectoren zich zorgen maken over het welbevinden van hun leerlingen. Gezien de zorgen over de executieve vaardigheden is het logisch dat scholen in het vo vaak kiezen voor de interventie metacognitie en zelfregulerend leren, maar is het weer

opvallend dat deze interventie of de interventie samenwerkend leren niet in de top 5 staat van de andere twee sectoren. Overigens worden beide interventies in het po ook regelmatig gekozen (circa 45 en 40%).

Primair onderwijs	Voortgezet onderwijs	(Voortgezet) speciaal onderwijs
B - Instructie in kleine groepen (86%)	C - Interventies gericht op welbevinden van leerlingen (92%)	C - Interventies gericht op welbevinden van leerlingen (83%)
E - Onderwijsassistenten/instructeurs (74%)	B - Instructie in kleine groepen (85%)	B - Instructie in kleine groepen (68%)
C - Interventies gericht op welbevinden van leerlingen (72%)	C - Sportieve activiteiten (80%)	E - Onderwijsassistenten/instructeurs (66%)
B - Een op een begeleiding (50%)	D - Metacognitie en zelfregulerend leren (70%)	C - Sportieve activiteiten (53%)
B - Directe instructie (48%)	E - Onderwijsassistenten/instructeurs (69%)	C - Cultuureducatie (48%)

Tabel 3 - Top-5 meest gekozen interventies per sector

Interventies die weinig worden gekozen – Er zijn ook interventies die nauwelijks worden gekozen. In het po kiest minder dan 10% van de scholen voor zomer- of lentescholen, beheersingsgericht leren en gesprektaalinterventies. Ook in het (voortgezet) speciaal onderwijs en voortgezet onderwijs wordt relatief weinig gekozen voor zomer- of lentescholen, gesprektaalinterventies en beheersingsgericht leren.

Aandeel leerlingen dat wordt bereikt met een interventie – Het aandeel leerlingen dat bereikt wordt met een interventie ligt volgens de scholen relatief hoog bij interventies gericht op welbevinden (zie Tabel 4). Dit zien we zowel in het primair onderwijs, als in het (voortgezet) speciaal onderwijs en voortgezet onderwijs. In het primair onderwijs en (voortgezet) speciaal onderwijs is ook de inzet van onderwijsassistenten en instructeurs vaak gericht op een relatief grote groep leerlingen, terwijl dit in het voortgezet onderwijs sterker geldt voor sportieve activiteiten.

Primair onderwijs	Voortgezet onderwijs	(Voortgezet) speciaal onderwijs
C - Interventies gericht op welbevinden van leerlingen	C - Interventies gericht op welbevinden van leerlingen	C - Interventies gericht op welbevinden van leerlingen
E - Onderwijsassistenten/instructeurs	C - Sportieve activiteiten	E - Onderwijsassistenten/instructeurs
B - Directe instructie	C - Cultuureducatie	C - Sportieve activiteiten
B - Feedback	D - Metacognitie en zelfregulerend leren	C - Cultuureducatie
B - Instructie in kleine groepen	B - Feedback	B - Instructie in kleine groepen

Tabel 4 - Top-5 aandeel leerlingen dat wordt bereikt met een interventie

‘Het bieden van extra uren onderwijs als mogelijke interventie is fijn, maar ik geloof er meer in om de kennis en de gereedschapskist van leerkrachten uit te breiden.’

Nico Woudwijk (directeur)

Inzet van combifuncties

Junis Kinderopvang en kinderopvang De Drie Ballonnen grijpen het NP Onderwijs aan om de samenwerking met basisscholen in de omgeving verder te verdiepen. Een belangrijke vorm van samenwerking is de vervulling van combifuncties. Specialisten van de buitenschoolse opvang (bso) werken nu op diverse locaties in het onderwijs, bijvoorbeeld als leerkrachtondersteuner. Samenwerking tussen bso-medewerkers en leraren wordt gezien als een win-win situatie. Het levert niet alleen meer werkuren op voor bso-medewerkers, ook kennen scholen en kinderen de bso-medewerkers al en werken bso-medewerkers en leraren nu vanuit één gezamenlijke pedagogische visie.

Lees het hele verhaal op: <https://www.nponderwijs.nl/actueel/nieuws/2021/09/13/junis---de-drie-ballonnen>

Randvoorwaardelijke/ ondersteunende activiteiten

– Over de inzet van de zogenaamde randvoorwaardelijke activiteiten – bedoeld om de interventies uit de menukaart uit te kunnen voeren – is een afzonderlijke vraag gesteld in de vragenlijst. Het gaat om de volgende activiteiten:

- (tijdelijke) aanstelling of inhuren van nieuw personeel;
- professionalisering;
- schoolontwikkeling en verbetercultuur;
- systematische monitoring en bijstelling (data-geïnformeerde werken);
- leermiddelen.

Vrijwel alle scholen in het funderend onderwijs maken voor de uitvoering van interventies gebruik van één of meer randvoorwaardelijke en ondersteunende activiteiten. In alle drie de sectoren wordt het meest gekozen

voor het (al dan niet tijdelijk) aantrekken of inhuren van nieuw personeel. In het po geeft 87% van de scholen dit aan, in het (v)so 81% en in het vo 89%. Ook professionalisering is in alle drie de sectoren een veelvoorkomende activiteit. Respectievelijk 86% en 87% van de scholen in het po en vo geeft aan hier gebruik van te maken, in het (v)so geeft 79% van de schoolleiders dit aan.

Aandachtspunten bij de uitvoering van het programma

Knelpunten bij de uitvoering van het programma – Aan scholen is ten slotte gevraagd of ze knelpunten of belemmeringen ervaren bij het uitvoeren van het NP Onderwijs. Meer dan de helft van de scholen geeft aan dat ze knelpunten ervaren. Dit beeld zien we in alle drie de sectoren. Uit de open antwoorden blijkt dat scholen met name het personeelstekort als knelpunt zien. Het is voor scholen soms moeilijk om gekwalificeerd personeel te vinden om de interventies uit te voeren. Dit geldt met name voor leraren. Ook is de werkdruk onder het personeel vaak al hoog. Een moeilijkheid bij het aantrekken van extra personeel is dat het programma tijdelijk is. Enkele scholen vragen zich mede hierom af hoe zij duurzaam personeel aan zich kunnen binden.

Ondersteuning door OCW – Het overgrote deel van de scholen zegt voldoende ondersteund te worden. In het po geldt dit voor 67% van de schoolleiders. In het (v)so geeft een vergelijkbaar percentage van de schoolleiders dit aan (64%). In het vo geeft 59% van de scholen aan voldoende te worden ondersteund. Scholen die externe ondersteuning nodig hebben, hebben voornamelijk behoefte aan inhoudelijke ondersteuning (bijv. uitwisselen van vakinhoudelijke/onderwijskundige kennis). De wens voor organisatorische ondersteuning is iets kleiner.

Inhuren van externen – Om een eerste beeld te krijgen in hoeverre en op welke wijze scholen gebruik maken van de inhuren van externen voor de uitvoering van de interven-

ties, is een belronde gedaan onder 10 schoolleiders in het po en 10 schoolleiders in het vo. De onderstaande resultaten zijn daarom slechts indicatief. In het verdiepend implementatieonderzoek wordt nader op dit onderwerp ingegaan. Eerste indruk is dat voor lesgebonden taken de eigen leraren worden ingezet en nauwelijks gebruik wordt gemaakt van externe inhuren.

De meerderheid van de schoolleiders in het po meldt dat interventies door zowel eigen personeel als door externen worden uitgevoerd. Enkele schoolleiders melden dat vooral eigen personeel uitvoering doet. In beide gevallen zijn er extra mensen (tijdelijk) aangenomen of is het zittende personeel meer uren gaan werken. Externen vervullen volgens de schoolleiders de volgende werkzaamheden:

- scholing en training van leerkrachten, bijv. op het gebied van rekenen;
- training verzorgen voor leerlingen op gebied van sociaal-emotionele vaardigheden;

- verzorgen van (cultuur)workshops en technieklessen
- geven van gymlessen (via ‘sportservice’)

De vraag hoe moeilijk het is om geschikte mensen te vinden voor de uitvoering van het programma beantwoorden de schoolleiders verschillend. Voor 2 scholen was dit heel moeilijk (al is het wel gelukt), voor 5 scholen vormde dit geen groot probleem. De overige scholen zitten daar tussenin.

In het vo geldt voor de meerderheid van de gebelde schoolleiders dat interventies zoveel mogelijk door eigen personeel worden uitgevoerd. Externen vervullen wel een rol, maar dat is over het algemeen een bescheiden rol. Twee schoolleiders geven aan dat een combinatie van eigen personeel en externen de uitvoering doen.

Externen voeren volgens de schoolleiders de volgende werkzaamheden uit:

- verzorgen van bijlessen en studiebegeleiding, examen-trainingen en huiswerkbegeleiding (soms door huiswerkinstituut, soms door studenten die al stage liepen);
- surveilleren tijdens toetsweken (door medewerkers via uitzendbureau);
- leerlingenzorg, voeren van kindgesprekken;
- verzorgen van een training executieve vaardigheden;
- verzorgen van gastlessen, snuffelstages en excursies (door lokale partijen, mbo-scholen, bedrijven);
- organiseren van activiteiten gericht op welzijn/ sociale activiteiten;
- verzorgen van een cursus coaching aan docenten.

De meeste schoolleiders geven aan dat het niet zo moeilijk (4x) of gemakkelijk (3x) was om geschikte mensen voor de uitvoering te vinden, bij de overige scholen was dit moeilijker.

3.3 Verantwoording en besteding algemene programmagelden

Op dit moment valt niet veel te zeggen over de besteding van de middelen. Bij een volgende rapportage zullen we hier meer inzicht in kunnen geven, maar over de daadwerkelijke inzet van middelen leggen besturen verantwoording af in het jaarverslag. Besturen zullen via het jaarverslag vastleggen of scholen een schoolscan hebben gemaakt, welke soort interventies scholen hebben gekozen voor hun schoolprogramma, hoe ouders en leraren zijn betrokken bij de plannen en of scholen de vereiste instemming hebben gekregen voor hun schoolprogramma. Ook wordt gevraagd of scholen aan kunnen

geven hoeveel procent van de middelen is ingezet voor Personeel Niet In Loondienst (PNIL). Scholen wordt ook gevraagd in te gaan op de eerste resultaten die gemeld kunnen worden naar aanleiding van het Nationaal Programma.

Aanvullend aan deze verantwoording moeten scholen in XBRL verder ingaan op de besteding van de middelen. Alle scholen zullen in XBRL aan moeten geven hoeveel middelen zijn besteed aan welke soort interventie. Dit wordt in XBRL voor elke school ingevuld. Het gaat hier om verantwoording achteraf. Deze gegevens zullen in het najaar van 2022 beschikbaar komen als alle jaarverslagen over 2021 zijn ingeleverd. Over de wijze van verslaglegging en waarover verantwoording wordt afgelegd, heeft afstemming plaatsgevonden met de sectororganisaties.

3.4 Uitvoering NP Onderwijs door gemeenten

Gemeenten ontvangen in totaal circa € 300 miljoen het kader van het NP Onderwijs, verdeeld over de schooljaren 2021-2022 en 2022-2023. Gemeenten konden aan de slag met de uitvoering van het NP Onderwijs met ingang van 1 augustus 2021. De regeling voor de specifieke uitkering is 11 oktober jl. gepubliceerd.⁴² Te beginnen in december ontvangen gemeenten maandelijks extra middelen. Veel gemeenten zijn in overleg met het onderwijs en andere partijen en bieden extra interventies aan of brengen nieuwe samenwerking tot stand.

Uit de plannen van Amsterdam, Rotterdam en Den Haag blijkt dat zij inzetten op instrumenten die zij bovenscholen kunnen organiseren. Daarover zijn de gemeentes ook in overleg geweest met de scholen in hun stad. Deze

gemeenten kiezen onder andere voor een versterking van de zorgstructuur, inzet op kansenongelijkheid door uitbreiding van buiten- en naschoolse opvang, het voorkomen van uitval, extra aanbod op het gebied van taal en rekenen en een aanvullend aanbod op het gebied van cultuur en sport.

Voor gemeenten die behoefte hebben aan extra expertise, en deze zelf niet kunnen inschakelen, komt een expertpool beschikbaar. Deze zal vanaf eind van dit kalenderjaar beschikbaar zijn. Er zijn al veel initiatieven om kennis te delen tussen gemeenten. Daarom sluiten we zoveel mogelijk aan op bestaande structuren en netwerken. Onder andere de VNG en NJi zijn belangrijke partners en ook de ondersteuningsstructuur voor het gemeentelijk onderwijsachterstandenbeleid speelt een belangrijke rol.

Gemeenten verantwoorden zich jaarlijks via het jaarverslag over de besteding van de middelen via de SiSa-verantwoordingsystematiek. In het jaarverslag van 2023 of 2024 nemen zij de eindverantwoording over de middelen op. In de verantwoording wordt gevraagd naar de volgende indicatoren: de bestedingsdoelen zoals beschreven in de regeling, gesplitst naar kosten voor de maatregelen en kosten voor randvoorwaarden, zoals de huur van extra huisvesting en de kosten voor eventuele extra ambtelijke capaciteit of inhuur, de opgebouwde reserve, middelen die aan een andere gemeente zijn betaald voor gezamenlijke activiteiten in het kader van deze specifieke uitkering, en middelen die van een andere gemeente zijn ontvangen voor gezamenlijke activiteiten in het kader van deze uitkering.

3.5 Uitvoering Caribisch Nederland

Voor Caribisch Nederland is een apart budget uit de NP Onderwijsgelden gereserveerd voor de ondersteuning van de scholen bij het treffen van maatregelen om de beschikbaar gestelde NP Onderwijs-middelen in te zetten. Er is gekozen om aan de hand van het Europees Nederlandse programma, maatwerk voor de drie eilanden Bonaire, Saba en Sint Eustatius te bieden. Hierdoor is de tijdlijn afwijkend met de tijdlijn voor Europees Nederland.

De scholen in Caribisch Nederland ontvingen de aankondiging en instructie van het NP Onderwijsprogramma in april 2021. Voor Caribisch Nederland geldt dat er één mbo-instelling is. Deze mbo-instelling loopt mee in de vo-regeling. In juni 2021 heeft OCW een digitaal spreekuur georganiseerd voor de scholen op Bonaire, Sint Eustatius en Saba, zodat zij vragen konden stellen over het NP Onderwijs.

De scholen zijn aan de slag gegaan met het opstellen van de plannen. Een aantal scholen heeft aangegeven hier ondersteuning bij nodig te hebben. Daarom zal er in oktober tot medio december 2021 expertise beschikbaar komen om hen, waar gewenst, te helpen bij onder meer het opstellen van de plannen van aanpak. In 2022 en 2023 zal er expertise beschikbaar zijn voor de scholen om ondersteuning te bieden bij de uitvoering van het NP Onderwijs. OCW zal ook afspraken maken met alle betrokken onderwijspartijen in het kader van de nieuwe onderwijsagenda's per eiland voor de periode 2022-2026, waarbij de maatregelen uit het Nationaal Programma Onderwijs en andere maatregelen ter verdere ontwikkeling van het onderwijs zoveel mogelijk worden geïntegreerd. Uitgebreidere informatie over de voortgang van de uitvoering op de eilanden behorend tot Caribisch Nederland zal in de volgende voortgangsrapportage aan de orde komen.

3.6 Ondersteuning van scholen en gemeenten door OCW

OCW ondersteunt de scholen en gemeenten bij de uitvoering van het NP Onderwijs. Naast de algemene informatievoorziening via de website www.nponderwijs.nl kunnen scholen, schoolbesturen, gemeenten, maar ook ouders of leraren, met vragen of zorgen terecht bij de helpdesk. Via deze helpdesk is het voor scholen tevens mogelijk om een onderwijsexpert om advies te vragen.

Totaal zijn door de helpdesk NP Onderwijs in deze periode 1317 calls afgehandeld en 28 ondersteuningsvragen opgepakt. De vragen die in deze eerste periode aan de helpdesk zijn gesteld gingen vooral over wat je met het geld mocht doen, inhoudelijke vragen over de schoolscan of waar de scholen op konden rekenen (budget per leerling). Daarna ontwikkelde zich dat naar vragen over de soort interventies op de menukaart.

'Wat we nu vooral merken is dat de extra handen en ogen in school rust brengen bij de leerlingen,...-... De leerlingen worden aan alle kanten ondersteund door de leraren, mentoren en leerlingbegeleiders en dat waarderen ze!'

Yvonne Gerridzen (transitie-adviseur voor het MT)

Scholen wilden vooral weten onder welke categorie binnen de menukaart de door hen gekozen interventie viel. In september richtten de vragen zich veelal op de arbeidsmarkttoelage en de selectiecriteria. Ook enkele gemeentes hadden vragen over de bestedingsdoelen. Het aantal ondersteuningsvragen is langzaam op gang gekomen en was vooral gericht op ondersteuning bieden bij het schrijven van een plan van aanpak en bij de schoolscan. De sectorraden hebben laten weten dat zij slechts twee klachten hebben ontvangen. Naast de helpdesk is er expertondersteuning voor scholen met extra uitdagingen beschikbaar. Het gaat om scholen die zich bijvoorbeeld door teruglopende leerresultaten, lerarentekort of andere uitdagingen – zorgen maken over het waarborgen van de kwaliteit van hun onderwijs. Deze ondersteuning wordt op dit moment voor scholen in het primair onderwijs geboden door het programma ‘Goed worden, goed blijven’ van de PO-Raad. De ondersteuning voor scholen in het voortgezet onderwijs wordt op basis van cofinanciering geboden door het programma Leren verbeteren, dat in opdracht van OCW door B&T wordt uitgevoerd. De deelnemende scholen hebben vooral

behoefte aan ondersteuning bij het in beeld brengen van de leer- en ontwikkelvertragingen en het inrichten van de programma’s om daarmee om te gaan. Afhankelijk van de vraag naar dergelijke, meer uitgebreide ondersteuning wordt er meer expertondersteuning door OCW georganiseerd. De situatie wordt daarom gemonitord.

Naast ondersteuning voor de scholen organiseert OCW ook ondersteuning voor gemeenten, bijvoorbeeld door het uitbreiden van de Gelijke Kansen Alliantie en de GOAB-ondersteuningsstructuur. Tevens loopt er een aanbesteding om 10% van de gemeenten te ondersteunen bij het tot stand brengen van de samenwerking op lokaal niveau, die nodig is om de doelen uit het NP Onderwijs te behalen. Deze ondersteuning zal zich met name richten op de kleine gemeenten met een bovengemiddeld aantal achterstandsl leerlingen. Deze ondersteuning zal naar verwachting voor het eind van het jaar starten.

4 Specifieke financiële regelingen en subsidieregelingen

4.1 Subsidieregeling Heterogene brugklassen

Door de coronapandemie geldt nog meer dan anders dat sommige leerlingen gebaat zijn bij uitstel van het selectiemoment. Eén van de maatregelen die dan ook is aangekondigd in het NP Onderwijs is het gericht stimuleren van heterogene brugklassen (ook wel brede brugklassen genoemd) in het voortgezet onderwijs door middel van een subsidieregeling.⁴³ Deze regeling is 30 september jl. gepubliceerd. Scholen kunnen een aanvraag indienen in oktober en november 2021 (eerste aanvraag-tijdvak) en in maart en april 2022 (tweede aanvraag-tijdvak). Indien er dan nog budget beschikbaar is, zal opnieuw de mogelijkheid worden geboden een aanvraag in te dienen.

De subsidie is een tegemoetkoming in de transitiekosten die scholen maken om heterogene brugklassen te introduceren, te verlengen, te verbreden of door te ontwikkelen. De regeling is erop gericht dat scholen uiterlijk vanaf schooljaar 2023-2024 meer of langere heterogene brugklassen hebben ingericht dan dat nu het geval is. In totaal is er in 2022 € 102 miljoen beschikbaar. Daarmee kunnen 1.020 aanvragen worden gehonoreerd. De ontwikkeling van het aanbod van heterogene brugklassen hierdoor wordt mede in het kader van het NP Onderwijs gemonitord.

4.2 Subsidieregeling capaciteitentesten vo

De subsidieregeling capaciteitentesten 2021-2023 is op 3 september jl. gepubliceerd. De eerste aanvraagperiode liep van 6 september tot en met 4 oktober 2021. Er zijn inmiddels 149 aanvragen ontvangen. Er volgen nog twee (of drie) aanvraagperiodes in de jaren 2022 en 2023. Met deze regeling kunnen scholen voor voortgezet onderwijs subsidie aanvragen voor de inkoop en afname van capaciteitentesten bij leerlingen in leerjaar 1 en 2. Vanwege het wegvallen van de eindtoets in schooljaar 2019-2020, en daarmee de mogelijkheid tot bijstelling van het advies in

dat jaar, en leervertragingen als gevolg van de tumultueuze jaren en de scholensluitingen kon het voor scholen lastig zijn om het best passende onderwijsniveau voor leerlingen te bepalen. Deze capaciteitentesten kunnen scholen inzicht geven in de potentie van de leerling. Dit kan bijdragen aan de selectie naar het onderwijsniveau dat past bij de capaciteiten en mogelijkheden van de leerling.

4.3 Subsidieregeling extra hulp in de klas

De regeling extra hulp voor de klas is in december 2020 gepubliceerd en loopt tot 31 december 2021. Het doel van deze regeling is ervoor te zorgen dat scholen en instellingen de middelen hebben om de extra hulp en ondersteuning te geven, die noodzakelijk is om het onderwijs tijdens de coronacrisis zo te organiseren dat onderwijsachterstanden zoveel mogelijk worden beperkt en om waar nodig extra ondersteuning te bieden.

De resultaten van de regeling worden gemonitord. Begin juli is de tussenrapportage over het aanvraagproces en de geplande inzet van middelen opgeleverd. De eindrapportage van het onderzoek wordt maart 2022 verwacht. In de eindrapportage van het onderzoek zal worden ingegaan op de besteding van de middelen, het resultaat daarvan en de samenwerking binnen de regio's.

Uit de tussenrapportage komt naar voren dat zowel in het po, vo en mbo het de intentie is om gemiddeld de helft van het aangevraagde subsidiebedrag in te zetten voor (extra) leraren, onderwijsassistenten en instructeurs. Op de tweede plaats staat het inhuren van ondersteuning en begeleiding ter ontzorging van leraren en ander personeel. In het po en vo staat op de derde plaats het inhuren van personen die toezicht houden in de klas. In het mbo blijken de middelen vervolgens evenredig verdeeld over de overige categorieën.

De rapportage laat zien dat men tevreden is over de communicatie en informatievoorziening over de regeling. Als knelpunten worden relatief vaak genoemd: de korte aanvraagperiode, tijd en beschikbare middelen om te komen tot een aanvraag.

In het po en vo sluit de regeling aan op de regionale aanpak personeelstekorten. Uit de tussenrapportage blijkt dat dit heeft geleid tot het aangaan van nieuwe verbindingen tussen besturen. In de volgende rapportage wordt ingegaan op de vraag of de aanvraag per regio ook leidt tot meer regionale samenwerking en zich niet alleen richt op de huidige focus, namelijk de verdeling van de subsidiegelden. Scholen waren minder tevreden over de extra inspanningen die in korte tijd nodig waren voor de regionale afstemming. Liever had men de subsidie rechtstreeks via de lumpsum of op bestuurlijk niveau ontvangen.

4.4 Bekostigingsregeling voor de arbeidsmarkttoelage

Scholen staan voor een grote opgave om leervertragingen door de coronacrisis in te halen. Op scholen met een groter risico op onderwijsachterstanden is deze uitdaging nog groter. Deze scholen hebben de meeste moeite met het lerarentekort: het verloop van personeel is hoger en zij krijgen vacatures moeilijker vervuld. Terwijl goed personeel juist nu hard nodig is om alle leerlingen een kans op een volwaardige toekomst te geven. Met de regeling voor de arbeidsmarkttoelage kunnen deze scholen hun personeel daarom extra belonen. Dat maakt het aantrekkelijker om er te (blijven) werken. De regeling voor de arbeidsmarkttoelage is 25 oktober 2021 gepubliceerd.

Kwalitatief onderzoek naar de implementatie van deze maatregel loopt mee in de implementatiemonitor. Hierin zal onder andere worden onderzocht hoe de besluitvorming over de inzet van de middelen heeft plaatsgevonden en welke knelpunten en succesfactoren te identificeren zijn. De resultaten hiervan zullen in de derde voortgangsrapportage meelopen (eind 2022).

Daarnaast komt er een kwantitatief onderzoek naar de effecten van de extra middelen voor de arbeidsmarkttoelage op het gebied van instroom, behoud en door-

stroom van leraren, onderwijsondersteunend personeel en schoolleiders. Daarmee wordt onderzocht in hoeverre medewerkers op achterstandsscholen inderdaad beter behouden kunnen blijven en of het voor potentiële medewerkers aantrekkelijker wordt om op deze scholen aan de slag te gaan. Ook is beoogd te onderzoeken in hoeverre de extra middelen daadwerkelijk zijn besteed aan een toelage voor het personeel. De eerste resultaten hiervan zijn naar verwachting eind 2023 of begin 2024 bekend. Een jaar later volgt naar verwachting de eind-evaluatie, waarin ook de effecten na het ze jaar van de toeslag kunnen worden meegenomen.

4.5 Subsidie inhaal- en ondersteuningsprogramma's

In het kader van het NP Onderwijs is de subsidie inhaal- en ondersteuningsprogramma's tweemaal opnieuw opengesteld voor po en vo. Veel scholen hebben in het schooljaar 2020-2021 gebruik gemaakt van deze subsidie. Over alle tijdvakken heen zijn in totaal ruim 7.000 aanvragen in het po en 1.200 in het vo gehonoreerd. In het voorjaar van 2022 moeten alle subsidies worden verantwoord. Veel scholen gebruiken deze subsidie voor de volgende activiteiten: aanbieden van extra onderwijsuren, verzorgen van lesactiviteiten in de vakanties en weekenden, of het bieden van aanvullende hulp bij het vinden van een stageplek.

Uit een analyse van data die deelnemende scholen hebben aangeleverd, blijkt dat scholen voor deelname aan de programma's die leerlingen selecteerden, die aan één of meer van de volgende kenmerken voldeden: een niet-westerse migratieachtergrond; ouders die een uitkering ontvangen dan wel een lager inkomen hebben, of eerder een lagere leergroei hebben laten zien. Op basis van analyses naar de effecten op leervertraging, blijken de volgende kenmerken ertoe te doen:

- Programma's die plaatsvinden buiten reguliere lestijd laten een hogere leergroei zien dan programma's die plaatsvinden onder lestijd (voor begrijpend lezen, spelling en rekenen-wiskunde).
- Bestaande programma's voor begrijpend lezen en spelling leiden tot meer leergroei dan nieuw ontwikkelde programma's of uitbreidingen van bestaande programma's.

- Programma's met een focus op studiestrategieën of studievaardigheden leiden over het algemeen niet tot betere resultaten, en hebben vaak zelfs een averechts effect (voor spelling en rekenen-wiskunde).

Daarnaast zijn er kenmerken van inhaal- en ondersteuningsprogramma's die alleen bij begrijpend lezen of alleen bij spelling tot een hogere leergroei leiden. Voor programma's gericht op begrijpend lezen geldt:

- Remedial teaching leidt tot een hogere leergroei.
- Programma's gericht op de gehele school in plaats van alleen onderbouw of bovenbouw leiden tot een hogere leergroei.

Voor programma's gericht op spelling geldt:

- Remedial teaching en hulp bij zelfstandig werken door leerlingen leidt tot meer leergroei in de onderbouw.

Inhaalprogramma's met aandacht voor gedrag en communicatie leiden tot een hogere leergroei in de bovenbouw. Later in dit najaar wordt bekend hoe groot de leergroei precies was die leerlingen hebben geboekt door deelname aan de inhaal- en ondersteuningsprogramma's die scholen dankzij deze regeling konden bieden.

Naast het effect op leervertraging is onderzocht wat de effecten waren op het sociaal-emotioneel functioneren en welbevinden van leerlingen.⁴⁴ Het blijkt dat leerlingen in het po tijdens en kort na de tweede lockdown (16 december 2020 – 8 februari 2021) minder gemotiveerd waren voor school(werk) dan aan het einde van het schooljaar (juni 2021). In het vo was de motivatie voor school(werk) in januari-maart vergelijkbaar met die in juni. In beide sectoren waren ook het academisch zelfconcept, schoolwelbevinden en de sociale acceptatie in de klas in januari-maart vergelijkbaar met juni. Dit gold in even grote mate voor leerlingen die deelnamen aan een inhaalprogramma, als voor leerlingen die niet daaraan deelnamen.

We zien dat zowel po- als vo-scholen, in lijn met de doelstelling van deze regeling, leerlingen voor de inhaalprogramma's selecteerden die op de bovengenoemde aspecten lager scoren. Leerlingen die deelnemen aan een inhaalprogramma zijn met andere woorden minder gemotiveerd voor school(werk), ze denken minder positief over hun eigen capaciteiten op school (academisch zelfconcept), en zijn minder blij met hun school

(schoolwelbevinden). Deelnemende po-leerlingen voelen zich ook minder geaccepteerd in hun klas, deelnemende leerlingen in het vo voelen zich even sociaal geaccepteerd als voor het inhaalprogramma.

Deelname aan een inhaalprogramma blijkt geen aantoonbaar effect te hebben op motivatie voor school(werk), academisch zelfconcept, schoolwelbevinden en sociale acceptatie. Mogelijk was er wel effect, maar het was in ieder geval niet groot genoeg om te worden aangetoond. Hierbij moet wat betreft vo worden opgemerkt dat de groep leerlingen in het vo waarop deze analyse is gebaseerd, dermate klein is (N= 16) dat alleen heel grote effecten opgepikt hadden kunnen worden.⁴⁵

4.6 Regeling eindexamens 2021

Door de coronacrisis was de continuïteit van het onderwijs in het schooljaar 2020-2021 anders dan normaal. Het kabinet heeft daarom maatregelen ingesteld die ervoor moesten zorgen dat leerlingen en kandidaten zich zo goed mogelijk konden voorbereiden op de eindexamens. Voor de tegemoetkoming van scholen en instellingen in de uitvoering van deze maatregelen en de extra ondersteuning van kandidaten heeft het kabinet een bedrag beschikbaar gesteld van € 72 miljoen. In de regeling 'bijzondere en aanvullende bekostiging eindexamens vo 2021' staat beschreven hoe de middelen verdeeld worden. De regeling is afgelopen augustus gepubliceerd in de Staatscourant.⁴⁶ Op de website van het NP Onderwijs staat een informatietool waarmee scholen en instellingen kunnen zien welk bedrag zij uit deze regeling krijgen. De regeling wordt ook gemonitord. Scholen en instellingen hebben geld gekregen voor de extra ondersteuning van examenkandidaten. Momenteel wordt er gewerkt aan de opzet van een monitoronderzoek. Het doel is een beter beeld te krijgen van de manier waarop de middelen voor extra ondersteuning aan examenleerlingen zijn ingezet. Daarnaast is de inspectie bezig met een onderzoek naar de vergoeding voor scholen ten behoeve van de extra (tweede) herkansing. Door middel van een steekproef wordt gecontroleerd of het aantal opgegeven tweede herkansingen klopt. De scholen en vavo-instellingen die zijn geselecteerd voor het onderzoek hebben begin oktober een aankondigingsbrief ontvangen.

5 Verduurzaming: kennis ontwikkelen en borgen

Het NP Onderwijs zet sterk in op evidence-based werken door scholen en het vergroten van kennis over effectieve interventies. Tegen die achtergrond zijn de menukaart en bijbehorende praktijkkaarten ontwikkeld. Deze instrumenten worden momenteel doorontwikkeld. Ook zorgen we er met een kenniscommunity voor dat aanvullende kennis en ervaringen gedurende het programma binnen de sector uitgewisseld worden en we door onderzoek meer leren over de effectiviteit van interventies. Dit komt niet alleen de effectiviteit van het programma ten goede, maar draagt ook bij aan de basis voor goed onderwijs na afloop van het programma.

Kenniscommunity

Er is een kenniscommunity in opbouw die werkt aan versterking van regionale kennis- en onderzoeksnetwerken, goede praktijkvoorbeelden en het leren van elkaar. Een projectgroep die bestaat uit leraren, schoolleiders en sectororganisaties zal in samenwerking met diverse partijen in het onderwijs, de kenniscommunity bij het NP Onderwijs vormgeven. Hierbij is het belang benadrukt om de kenniscommunity op duurzame wijze in te richten, gebruik te maken van bestaande kennisnetwerken en uit te gaan van behoeften van leraren en schoolleiders. De kenniscommunity zou op deze wijze

ook na het NP Onderwijs een belangrijke rol kunnen blijven spelen bij het stimuleren van een kenniscultuur op scholen en het gebruik van bewezen onderwijskennis in de klas.

Onderdeel van de kenniscommunity is Onderwijskennis.⁴⁷ Op deze website vinden leraren, schoolleiders en andere onderwijsprofessionals wetenschappelijke kennis over de interventies van de menukaart in de Nederlandse context. Deze wetenschappelijke inzichten, publicaties, kennisbronnen en tools van diverse partners kunnen helpen een NP Onderwijs-schoolprogramma op de eigen school uit te voeren.

Scholen kunnen met vragen over de kansrijke interventies op de menukaart terecht bij de Kennisrotonde.⁴⁸ Vanaf de start van het Nationaal Programma Onderwijs hanteert de Kennisrotonde een versnelde procedure. Scholen ontvangen daardoor al binnen drie weken een wetenschappelijk onderbouwd antwoord.

Tot nu toe zijn er 6 vragen door de Kennisrotonde ontvangen en beantwoord die gerelateerd zijn aan het Nationaal Programma Onderwijs. Deze vragen gaan onder meer over zelfstandige werkvormen voor begrip lezen, het verschil tussen onderwijsachterstanden

en leervertraging door corona, het effect van groepsgrootte op welbevinden, leerroutes in het speciaal onderwijs en coaching van leerlingen.

Het aantal vragen van scholen is weliswaar niet groot, maar bij scholen lijkt wel behoefte te bestaan aan extra kennis over deze onderwerpen. De antwoorden op vragen die betrekking hebben op de kansrijke interventies van de menukaart worden op de website van de Kennisrotonde honderden tot duizenden keren gelezen. De vraagstellers die in de gelegenheid zijn geweest om een evaluatie te geven over het beantwoorden van hun vraag zijn positief ('waarderen wij zeer', 'gaan er gebruik van maken') of geven als rapportcijfer een 9 en in 1 enkel geval zelfs een 10.

Effectmeting kansrijke interventies

De variatie aan interventies die scholen kiezen is groot. Scholen kiezen ook vaak meerdere interventies. Dit maakt het complex om op een overtuigende wijze de effecten van een ingezette interventie te meten. Om toch meer inzicht te bieden in de effecten van interventies, wordt van een aantal kansrijke interventies in een opzet met aselechte toewijzing aan interventie- en controle-groepen onderzocht wat hun effectiviteit is bij het terugdringen van leerachterstanden. Naast een kwantitatieve effectevaluatie is daarbij ook aandacht voor een meer kwalitatieve evaluatie, waarin het proces en de implementatie(-getrouwheid) worden geëvalueerd. Belangrijke uitgangspunten bij de effectmeting zijn aparte selectie van kansrijke interventies, selectie van onafhankelijke onderzoeksteams en laagdrempelige mogelijkheid tot deelname van scholen. Dit is een model dat in Engeland al een tijd succesvol wordt gebruikt door de Education Endowment Foundation.⁴⁹ Op deze wijze wordt ook voor de langere termijn overtuigende kennis opgedaan over wat werkt bij het verkleinen van leerachterstanden.

De effectmeting omvat een onderzoek naar High Dosage Tutoring en naar circa 10 andere kansrijke interventies die aansluiten bij de menukaart die is ontwikkeld in het kader van het NP Onderwijs. Het onderzoek naar High Dosage Tutoring duurt twee jaar en start in september 2022. Het onderzoek naar de overige kansrijke interventies gaat van start in schooljaar 2023-2024. De selectie van de interventies en van de onderzoekers wordt begeleid door het Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek (NRO).

Deel 2

Middelbaar beroepsonderwijs, hoger onderwijs en onderzoek

Inhoudsopgave

6	Inleiding middelbaar beroepsonderwijs, hoger onderwijs en onderzoek	39
7	Hoe staan het mbo en het ho ervoor?	41
7.1	Studievoortgang en studentenwelzijn	41
7.2	Instroom mbo en ho	43
7.3	Vooruitzichten voor het studiejaar 2021-2022	44
8	Werken aan herstel	46
8.1	Plan- en besluitvorming	46
8.2	Het boven-sectorale beeld	47
9	Generieke thema's	50
9.1	In- en doorstroom en studievertraging	50
9.2	Studentenwelzijn	52
9.3	Stages en praktijkvorming	54
10	Specifieke thema's	57
10.1	De korting op het les-, cursus- en collegegeld, verlenging studentenreisproduct en tegemoetkoming studenten	57
10.2	Onderzoek	57
10.3	Aanpak jeugdwerkloosheid	58
10.4	Lerarenopleidingen	59
11	Subsidies	60
11.1	Subsidierегeling extra hulp voor de klas (mbo en ho)	60
11.2	Subsidie inhaal- en ondersteuningsprogramma's	60
11.3	Subsidierегeling praktijkleren	60
11.4	Subsidierегeling nazorg mbo	61
12	Monitoren, verduurzamen en verbinden; kennisopbouw en kennisverspreiding	62
	Eindnoten	64

6 Inleiding middelbaar beroepsonderwijs, hoger onderwijs en onderzoek

Al ruim anderhalf jaar stelt de corona-uitbraak ook het mbo, ho en onderzoek voor grote uitdagingen. Met de eerste lockdown, halverwege maart 2020, brak een periode aan waarin collegezalen, klas- en praktijklokalen, grotendeels leeg bleven en onderzoekers niet of nauwelijks gebruik konden maken van laboratoria, veldwerk of archieven. Wel is er met name voor kwetsbare studenten en studenten die sterk leunen op praktijkonderwijs een uitzondering gemaakt op het volledig online lesgeven. Het onderwijspersoneel heeft grote inspanningen verricht om het onderwijs zo goed mogelijk doorgang te laten vinden, desondanks is het onvermijdelijk dat de maatregelen ter bestrijding van corona in het onderwijs sporen hebben achtergelaten. In de studie jaren (2019-2020 en 2020-2021) waarin de coronamaatregelen van kracht waren, hebben veel studenten studievertraging opgelopen, soms van forse omvang. Daarnaast hebben ook het mentaal welzijn, de sociale ontwikkeling en de persoonsvorming van veel studenten te lijden (gehad) onder de situatie.

Om de studievertraging aan te pakken, de impact van de coronamaatregelen op het studentenwelzijn te beperken en de opgelopen onderzoeksvertragingen weg te werken, is een nationaal herstelprogramma in mbo, ho en onderzoek opgezet, als onderdeel van het Nationaal Programma Onderwijs (NPO). Het is daarbij van wezenlijk belang om waar mogelijk ook de lessen uit de coronatijd te benutten voor structurele onderwijsverbeteringen.

Binnen het Nationaal Programma gaat het grootste deel van de middelen naar de onderwijs- en onderzoeksinstellingen met de corona-enveloppe en compensatie voor verhoogde instroom (zie tabel 1). Daarnaast gaat een deel naar de compensatie van de halvering collegegeld en tegemoetkoming voor studenten die uit de basisbeurs, aanvullende beurs of het OV-reisrecht lopen. Ten slotte zijn er nog middelen voor het bedrijfsleven, gemeenten, het verlengen van subsidieregelingen en de uitvoering van het programma.

x € 1 miljoen	totaal
NP Onderwijs totaal (mbo, ho en onderzoek)	2718
Onderwijs- en onderzoeksinstellingen	1243
Compensatie halvering collegegeld en tegemoetkoming BB/AB en OV-reisrecht	1133
Bedrijfsleven (o.a. regeling praktijkleren)	150
Verlengen van subsidieregelingen	129
Gemeenten (aanpak jeugdwerkloosheid)	39
Onderzoeks-, monitorings- en uitvoeringskosten NP Onderwijs	24

Tabel 1 - De investeringen in het NP-Onderwijs mbo, ho en onderzoek

Bestuursakkoord mbo en ho

Het ministerie van OCW en de sectorraden (MBO Raad, VH, VSNU, NLU en NFU) hebben over de invulling van de zogenoemde corona-enveloppe in mbo en ho in mei jongstleden een bestuursakkoord bereikt.⁵⁰ In dit akkoord is afgesproken dat alle maatregelen die instellingen nemen, focussen op extra begeleiding en ondersteuning van studenten met mentale- en studievoortgangproblemen, die studenten hebben opgelopen door het (gedeeltelijke) verlies van de mogelijkheid om fysiek onderwijs te volgen. Specifieke aandacht hierbij is er voor de groep studenten die door de coronamaatregelen vertraging hebben opgelopen in het praktijkleren. Dit geldt voor mbo-studenten, hbo-studenten over de gehele linie en daarnaast specifiek de lerarenopleidingen en de geneeskundeopleidingen in het wetenschappelijk onderwijs. De afspraken in het bestuursakkoord hebben betrekking op zowel studenten die de komende twee jaar starten, als op de huidige ingeschreven studenten in alle leerjaren van alle bekostigde opleidingen in het mbo en ho.

De ambitie is om eind 2022 de problemen die studenten naar aanleiding van de coronamaatregelen ondervinden op het gebied van kwalificatie, mentaal welzijn, persoonsvorming en socialisatie, maar ook wat betreft stages, zoveel als mogelijk te hebben weggewerkt.

De eerste voortgangsrapportage

In dit deel van de voortgangsrapportage wordt allereerst stilgestaan bij de huidige situatie in het mbo en ho, en de plan- en besluitvorming rondom de zogenoemde corona-enveloppe. Vervolgens wordt ingegaan op de betrokkenheid van studenten- en ondernemingsraden, de activiteiten die in gang zijn of worden gezet door de onderwijsinstellingen, de daar bijhorende subsidiemaatregelen en de wijze waarop de impact van de gekozen activiteiten gemonitord wordt en de resultaten duurzaam worden geborgd en gedeeld.

7 Hoe staan het mbo en het ho ervoor?

7.1 Studievoortgang en studentenwelzijn

Helft mbo-studenten zegt vertraging te hebben

opgelopen – Het eerste halfjaar van 2021 was voor veel studenten een pittig jaar. Onderzoek door JOB onder mbo-studenten in hun JOB-panel laat zien dat in februari ongeveer de helft van de mbo-studenten studievertraging had opgelopen, in augustus is dat gedaald naar zo'n 40%. De studenten die vertraging opgelopen hebben, weten veelal hoe ze die studievertraging in kunnen lopen, al heeft de helft van de vertraagde studenten er geen vertrouwen in dat ze daar ook daadwerkelijk in zullen slagen. Ook geeft iets meer dan de helft van de studenten aan dat ze het gevoel hebben dat ze minder hebben geleerd. Naast de opgelopen studievertraging geven veel studenten aan mentale problemen te ondervinden als direct gevolg van de coronacrisis. Meer dan de helft van de mbo-studenten geeft aan dat ze meer motivatieproblemen hebben (60%), minder structuur in hun leven (57%) en minder lekker in hun vel zitten (51%).

Impact van coronamaatregelen is groot voor studenten

in het ho – In de Monitor beleidsmaatregelen hoger onderwijs 2020-2021⁵¹ wordt ook ingegaan op de gevolgen van de pandemie. De monitor laat zien dat de invloed van de coronamaatregelen op het leven en studie van studenten groot is. Zo geven de ho-studenten aan dat ze, onder andere, minder sociale contacten hebben (86%) en minder kunnen samenwerken met medestudenten (78%). Bijna 2 op de 3 zeggen dat de studiemotivatie is achteruitgegaan. Ruim de helft geeft aan dat het welbevinden geleden heeft onder corona. Het minst nog heeft de studievoortgang te lijden gehad onder de coronamaatregelen, als men dat tenminste vergelijkt met de andere aspecten.

Inspectie constateert ook dat welbevinden onder druk staat – De cijfers van het JOB-panel voor mbo-studenten en de beleidsmaatregelenmonitor voor het hoger onderwijs zijn in lijn met het onderzoek dat de Inspectie van het

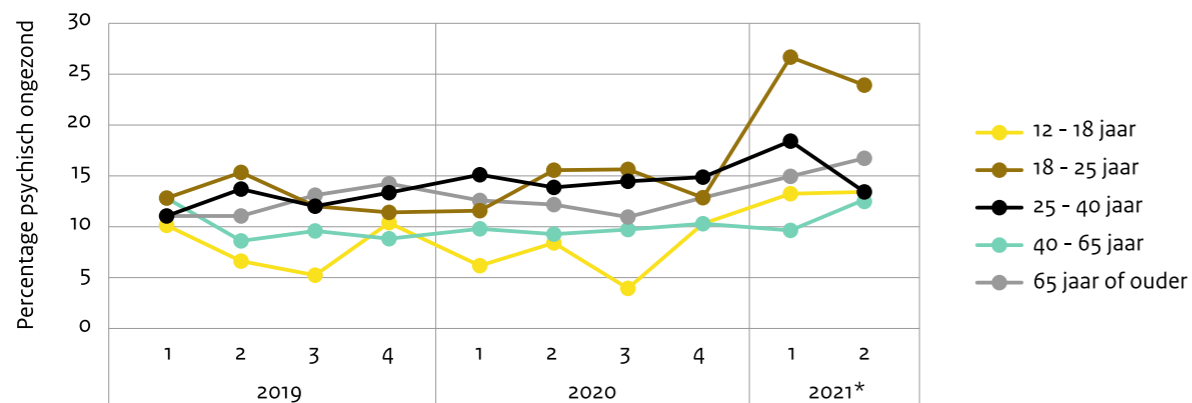
Onderwijs⁵² deed naar de gevolgen van de coronacrisis. Ook de inspectie constateert dat het welbevinden van studenten sterk onder druk stond: een groot deel van hen miste het sociale contact, had het psychisch zwaar en ervaarde moeite om motivatie te behouden. Studenten blijken weinig positief over de kwaliteit van het onderwijs tijdens de pandemie, vooral vanwege de matige online lessen. Ook docenten herkennen dat: zij zagen hoe studenten de onderlinge interactie misten en ook last hadden van het gebrek aan het oefenen van vaardigheden in de praktijk. Overigens was een aanzienlijk deel van de mbo-studenten wel te spreken over de inspanningen vanuit school om het onderwijs zo goed mogelijk door te laten gaan.

Over de studievoortgang van studenten in het hoger onderwijs constateert de inspectie dat bij ongeveer de helft van de studenten (naar eigen zeggen) de behaalde cijfers hetzelfde zijn gebleven als voor de coronacrisis, ongeveer een derde lagere cijfers zei te halen en een klein deel van de studenten juist betere cijfers haalde. In de groep waar de cijfers minder goed geworden zijn, zijn hbo-studenten en studenten met een beperking oververtegenwoordigd. Qua sociaal-emotionele ontwikkeling gaven studenten aan zich in het afgelopen studiejaar minder goed te hebben kunnen concentreren en was hun motivatie aanzienlijk minder. Ook vonden ho-studenten het lastiger dan voor de coronacrisis om hun vragen te stellen en hun persoonlijke vaardigheden te ontwikkelen.

Het CBS laat zien dat de mentale gezondheid jongeren

van 18 t/m 25 lager was – Onderzoek van het CBS naar de mentale gezondheid laat zien dat tijdens de coronapandemie met name jongeren het niet makkelijk hebben gehad. De mentale gezondheid van jongvolwassenen (18 tot 25 jaar) was lager dan in de andere leeftijdsgroepen. Circa 25% van de jongeren was psychisch ongezond in de eerste helft van 2021, dat is gemiddeld ongeveer 10 procentpunt hoger dan het jaar 2020. Zij gaven vaker dan andere leeftijdsgroepen aan onrustig, somber en niet gelukkig te zijn.

Figuur 1 - Mentale gezondheid naar leeftijd 2019 - 2021

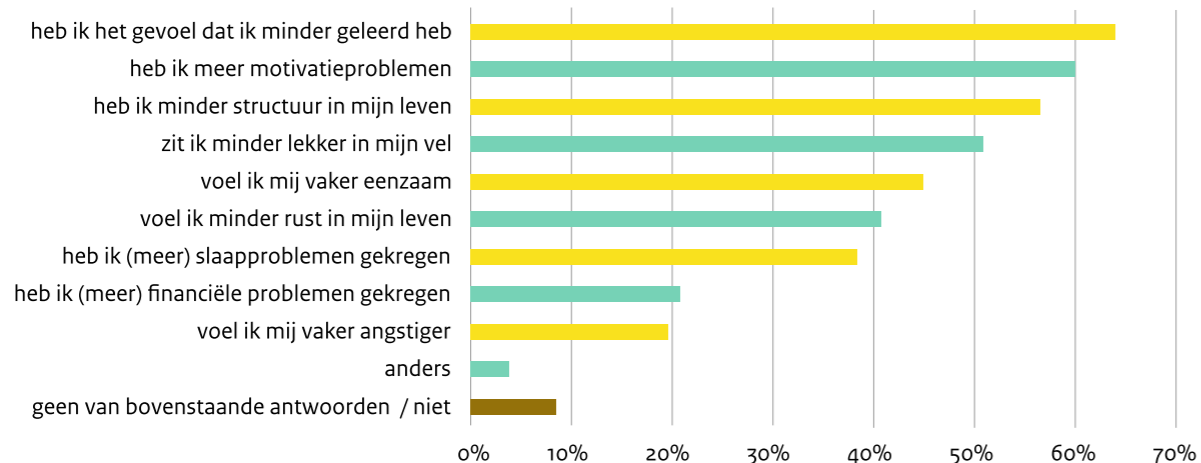

Bron: CBS Statline 2021⁵³

Een deel van de mbo-studenten heeft angst-, slaap- of financiële problemen. De gemoedstoestand van studenten heeft gevolgen voor de studie. Bijna twee derde van de studenten geeft aan minder gemotiveerd te zijn voor de studie en de afgelopen periode minder geleerd te hebben.⁵⁴ Instellingen herkennen deze signalen en hebben daarom fors ingezet op studentenwelzijn, blijkt uit de implementatiemonitor van Berenschot.

Figuur 2 - Negatieve gevolgen door de coronacrisis

Door de coronacrisis...

Bron: JOB-panel juli 2021

7.2 Instroom mbo en ho

Context – Net als in vrijwel alle door de OECD onderzochte landen zijn ook in Nederland vanwege de impact van corona aanpassingen gedaan aan de eindexamining in het voortgezet onderwijs. De inzet van deze maatregelen heeft de instroom naar het vervolgonderwijs beïnvloed. Mede als gevolg hiervan is de instroom in het vervolgonderwijs mbo en met name ho het afgelopen studiejaar flink toegenomen. Daar komt bij dat studenten veel minder dan voorheen een tussenjaar hebben genomen. Niet alleen zijn er meer studenten, ook is een deel van hen met achterstanden ingestroomd. Nu en de komende jaren is het voor mbo- en ho-instellingen daarom een extra uitdaging om al deze studenten naar een volwaardig diploma te begeleiden. De NPO-middelen zijn mede bedoeld om deze studenten bij te staan en hen niet de gevolgen van de coronapandemie gedurende hun studieloopbaan met zich mee te laten dragen.

Recente cijfers laten normalisatie en stabilisatie zien –

De afgelopen twee jaar heeft corona een belangrijke impact gehad op het onderwijs in mbo en ho. Niet alleen is veel onderwijs online verzorgd, maar ook de ontwikkeling van het aantal studenten en van de in- en doorstroom is hierdoor beïnvloed. Uit de eerste voorlopige 1-oktobercijfers van DUO zien we nu een voorzichtig herstel.

In het mbo is het aantal studenten dat een BOL-opleiding volgt gedaald, maar zien we een toename van het aantal BBL'ers. Dit hangt samen met de ontwikkeling van de in- en uitstroom. De instroom in de BOL is dit jaar met circa 10.000 studenten afgenomen. De instroom in de BBL is dit jaar toegenomen (met circa 3.500 studenten), na een sterke terugval in 2020. Tegelijkertijd zien we een toename van de uitstroom uit het mbo. Ten opzichte van vorig jaar (2020) is de uitstroom met ongeveer 2%

De coronacrisis in internationaal perspectief

Uit onderzoek van de OECD⁵⁵ blijkt dat mbo-instellingen⁵⁶ in Europa tijdens de coronacrisis sterk wisselende sluitingstijden kenden. Het mbo in Nederland is als enige in Europa niet volledig gesloten geweest sinds de corona-uitbraak. De Nederlandse mbo-scholen bleven zowel in 2020 als in 2021 toegankelijk voor kwetsbare studenten, examens en praktijklessen. In de buurlanden Duitsland en België was het mbo daarentegen respectievelijk 20 en 40 schooldagen geheel gesloten. Begin 2021 ging het merendeel van de mbo-instellingen in Europa weer gedeeltelijk open. De getroffen maatregelen voor de heropening van het mbo in Europa waren vrijwel identiek: fysieke afstand houden, gebruik van mondkapjes en beperken van menging van groepen studenten.

Het afgelopen jaar stond het aantal stageplekken in zowel Nederland als in veel andere Europese landen onder druk.⁵⁷In Duitsland nam het aantal stageplekken af met 9,4%, in Slovenië had 22% van de laatstejaars mbo-studenten in de eerste helft van het vorige studiejaar geen toegang tot een stageplek. Om het tekort aan stageplekken tegen te gaan, troffen meerdere Europese landen vergelijkbare maatregelen zoals versoepelde vereisten om een leerbedrijf te worden, het organiseren van alternatieve stageplekken op mbo-instellingen en financiële ondersteuning van werkgevers om stageplekken te behouden.

Om de gevolgen van de coronamaatregelen voor studenten te verminderen hebben een aantal Europese landen, waaronder Nederland, maatregelen getroffen. Finland maakte net als Nederland extra geld vrij voor mbo-instellingen om de leerachterstanden als gevolg van corona aan te pakken. In Polen was de hulp vooral gericht op extra examentraining. Landen die ten tijde van het onderzoek van de OECD (nog) geen maatregelen hadden getroffen waren onder meer Duitsland, het Verenigd Koninkrijk en Noorwegen.

Ook het ho kende wisselende sluitingstijden als gevolg van de corona-uitbraak.⁵⁸ Nederland kende twee periodes van sluiting in 2020, terwijl het ho in België één periode was gesloten die bovendien 2 maanden korter duurde dan in Nederland. In Duitsland sloot het ho voor heel 2020. De Noorse en Finse instellingen kenden verschillende sluitingsperiodes als gevolg van lokale corona-uitbraken. Nederland opende op 26 april het ho deels voor fysiek onderwijs. België, Frankrijk, Italië, Spanje, Finland en Noorwegen gingen Nederland voor bij het gedeeltelijk openen van het ho. In het omgaan met gemiste lessen verschillen Europese landen van elkaar. Een aantal landen zoals Portugal en Italië verlengde het studiejaar, terwijl Duitse instellingen semesters mochten verlengen. Nederland koos er niet voor het studiejaar te verlengen. Wel waren er 'Summerschools'.

gestegen (+ 3.500 studenten). Deze stijging komt met name voor bij de voltijdstudenten in de BOL en op niveau 4. Het lijkt dat door de krapte op de arbeidsmarkt en het opheffen van de corona-maatregelen studenten weer meer geneigd zijn de arbeidsmarkt te betreden. Vorig jaar nam de uitstroom met ongeveer 3,2% af t.o.v. 2019 (het jaar vóór corona). Nu zien we weer een terugkeer naar 'oude' waarden. Deze ontwikkeling kan worden gezien als een voorzichtig herstel. Daar waar vorig jaar studenten langer in het mbo bleven en er minder uitstroom plaatsvond, zien we nu een toename van de uitstroom en een oploop van het aantal BBL'ers.

Ook in het hoger onderwijs zien we een voorzichtige beweging naar de 'pre-corona situatie'. Het aantal studenten in hbo en wo nam vorig jaar (2020) toe, door een sterke groei van de instroom. Dit jaar zien we een meer gematigde ontwikkeling. Het aantal inschrijvingen in hbo en wo is licht gestegen, maar de instroom is met name in het hbo flink gedaald. Hierbij valt overigens op dat het aantal hbo-studenten dat een deeltijd- of duale opleiding (hbo-ba) volgt, is toegenomen en het aantal voltijders is gedaald. Verder zien we een (verdere) oploop van het aantal studenten dat een masteropleiding volgt in hbo en wo.

Werkdruk docenten toegenomen – Het Nederlandse mbo, hbo en wo hebben in hoog tempo de omslag naar online onderwijs gemaakt. Daarvoor verdienen docenten en instellingen onze grote waardering. Keerzijde is wel dat de werkdruk is verhoogd en de situatie bij docenten heeft geleid tot verhoogde mentale druk.⁵⁹ Het grotendeels online lessen volgen is voor veel studenten evenmin een sinecure geweest. Zo wordt door de studenten niet erg positief geoordeeld over de kwaliteit van het online onderwijs en de vaardigheden die docenten op dit terrein hebben. Dit geldt voor het mbo sterker dan voor het ho.

7.3 Vooruitzichten voor het studiejaar 2021-2022

Onder een gunstig gesternte – Het kabinet heeft door de sterk toegenomen vaccinatiegraad en de gedaalde besmettingsgraad en ziekenhuisopnames kunnen besluiten om de onderwijsinstellingen weer de mogelijkheid te geven volledig fysiek te openen. Er kan nu werk worden gemaakt van het inhalen van studievertraging en het aanpakken van de sociaal-emotionele problematiek.

Daar komt bij dat de economische omstandigheden een voorspoedig herstel van de arbeidsmarktpositie van schoolverlaters en ook de beschikbaarheid van stages en leerwerkplekken mogelijk maken. Liep in 2020 de jeugdwerkloosheid nog snel op naar 11% van de beroepsbevolking, inmiddels is dat percentage gedaald naar 8%.

Gezien de stormachtige groei van de aantallen openstaande vacatures is de verwachting dat de jeugdwerkloosheid de komende periode verder zal dalen. Ter illustratie: het aantal werkenden en werkloosheidsuitkeringen ligt in het afgelopen tweede kwartaal al weer bijna op het hoogconjunctuur niveau van voor de pandemie. Voor de gemiddelde mbo-er en ho-er zijn de kansen op de arbeidsmarkt inmiddels dan ook ten goede gekeerd. Die kansen doen zich overigens niet in elke sector evenzeer voor. De coronapandemie laat zichtbare sporen na in de organisatie van het werk en in bepaalde economische sectoren, zoals de logistiek en de reis- en vervoerssector.

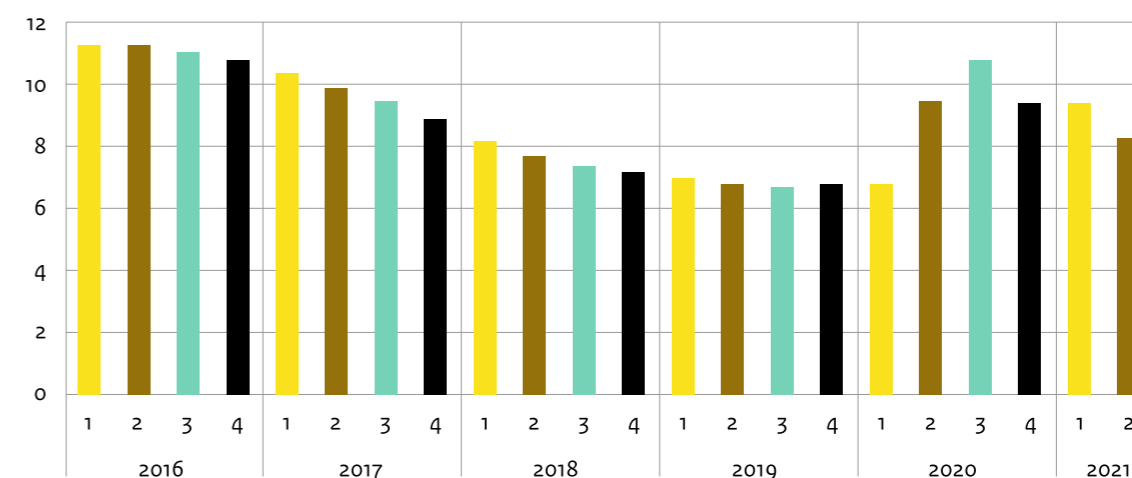
Baankansen kwetsbare schoolverlaters blijven aandachtspunt – Het blijft evenwel van belang om stil te staan bij het feit dat kwetsbare schoolverlaters, de primaire doelgroep van de aanpak jeugdwerkloosheid, niet op eenzelfde manier profiteren van de aantrekkelijke economie. Uit SEO-onderzoek blijkt dat het effect van corona op de baankansen van jongeren sterk afhankelijk is van het opleidingsniveau.⁶⁰ Jongeren met een mbo-bbl-, hbo- of wo-masterdiploma hebben er nauwelijks last van. Hun baankansen zijn nauwelijks afgenomen. Mbo-bol afgestudeerden, jongeren zonder startkwalificatie en uitvallers uit het hoger onderwijs zagen hun baankansen daarentegen wel dalen. Deze jongeren hadden al minder kans op werk, maar door de coronacrisis zijn die kansen nog verder afgenomen. Verder zien we dat bij economische tegenwind de achterstand van jongeren met een niet-westerse migratieachtergrond verder oploopt. Zij zijn normaliter 3 keer zo vaak werkloos

als jongeren met een migratieachtergrond met hetzelfde opleidingsniveau. Het blijft daarom belangrijk voor deze groepen studenten aandacht te houden.

Maatregelen praktijkleren – De economische steunmaatregelen met de specifieke steun, zoals de extra subsidie praktijkleren, het stage-offensief van de SBB en de proactieve aanpak van werkgevers en branches,

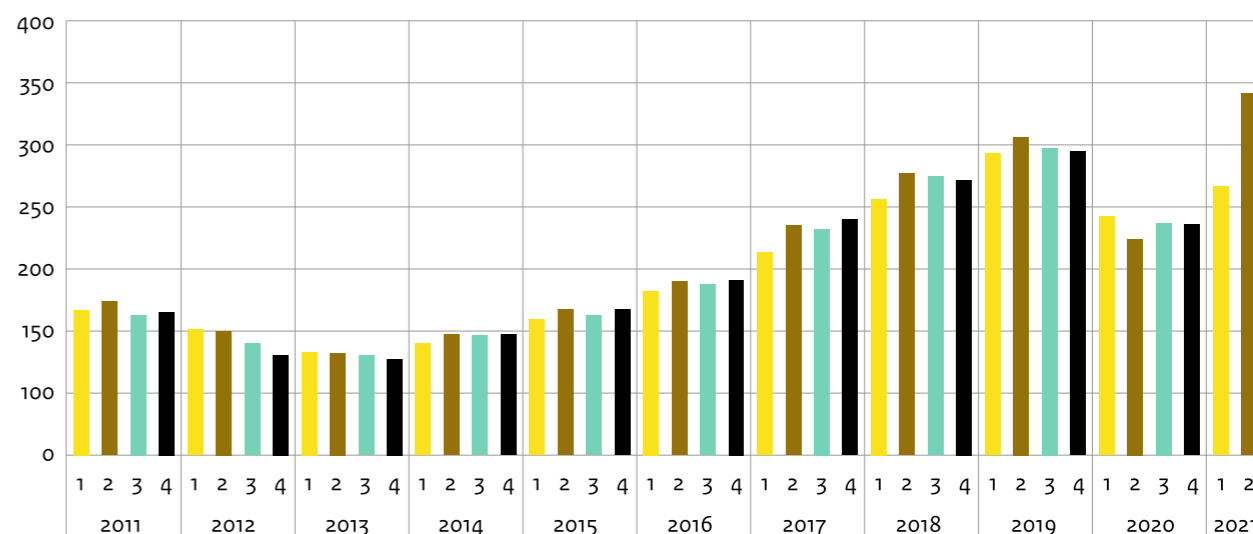
hebben in de coronaperiode vergeleken met de financiële crisis een zeer sterke daling van de leerwerkplekken voorkomen. Het sterke economische herstel geeft de onderwijsinstellingen nu de gelegenheid om tekorten aan stageplekken weg te werken en de praktijkleerwerkplekken – samen met de leerbedrijven weer op peil te brengen.

Figuur 3 - De ontwikkeling van de jeugdwerkloosheid 2016 - 2021

Bron: CBS statline 2021

Figuur 4 - De ontwikkeling van de werkgelegenheid 2011-2021

Bron: CBS statline 2021

8 Werken aan herstel

8.1 Plan- en besluitvorming

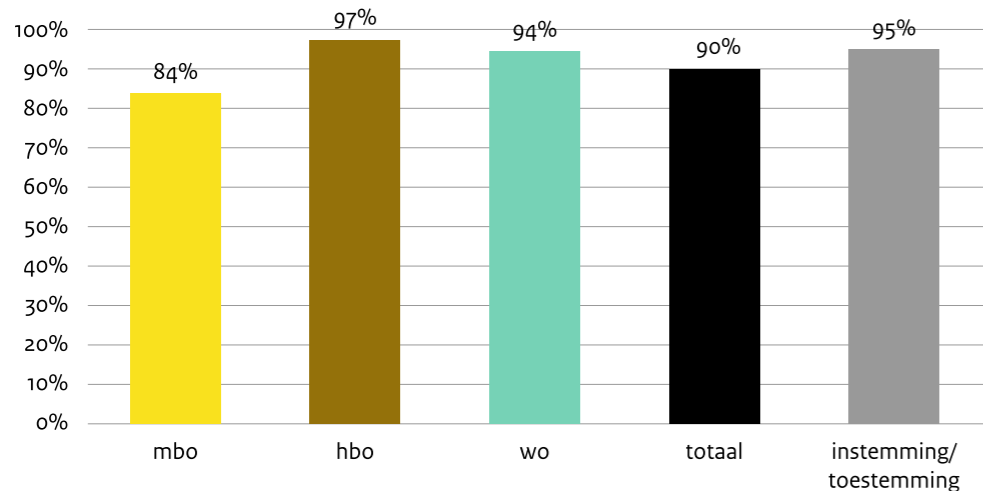
Blijkens de plannen die de instellingen hebben gemaakt staan het mbo en ho in de startblokken om studievertraging aan te pakken en studenten die met een deficiëntie zijn ingestroomd snel bij te spijkeren en de sociale en mentale problemen van kwetsbare studenten aan te pakken.

Onderzoek en analyse plannen mbo en ho – Vrijwel alle (109 van de 111) onderwijsinstellingen hebben hun plan voor de besteding van de zogenoemde corona-enveloppe (in totaal € 592 miljoen; € 224 miljoen in het mbo, € 284,4 miljoen in het hbo en € 83,6 miljoen in het wo) aangeleverd. Vaak leveren zij ook inzicht in de inzet van eigen middelen en de subsidies waarvan ze gebruik willen maken. Negen plannen konden niet in de analyse worden meegenomen, omdat niet tijdig een aantal voor de analyse noodzakelijke onderdelen en verbijzonderingen ter beschikking is gesteld. Op de resterende 100 plannen, zo'n 90% van de instellingen, zijn onderstaande bevin-

dingen gebaseerd. Meer dan genoeg voor een representatief sectorbeeld. In de komende periode zullen plannen die nog niet zijn voltooid, dan wel als gevolg van veranderende inzichten met instemming van de medezeggenschap worden bijgesteld, alsnog worden aangeleverd en verwerkt.

Instemming MR en betrokkenheid stakeholders bij de planvorming – Van de 100 instellingen die zijn meegenomen in de analyse, heeft 77% formele instemming van de gemeenschappelijke medezeggenschapsraad (GMR). In 18% van de gevallen is een akkoord gekregen om het plan op te sturen onder het voorbehoud van instemming. Instellingen konden bijvoorbeeld door tijdgebrek niet altijd de formele instemmingsprocedure geheel afronden, of dienden decentraal ontwikkelde plannen nog centraal geïntegreerd en goedgekeurd te worden. Al met al heeft 95% van de instellingen dus instemming of toestemming voor aanlevering van de GMR op het plan van aanpak gekregen.

Figuur 5 - Percentage instellingen dat meegenomen is in de analyse van de startmeting van de Implementatiemonitor en instemming of toestemming heeft van de GMR (stand 12 oktober 2021)

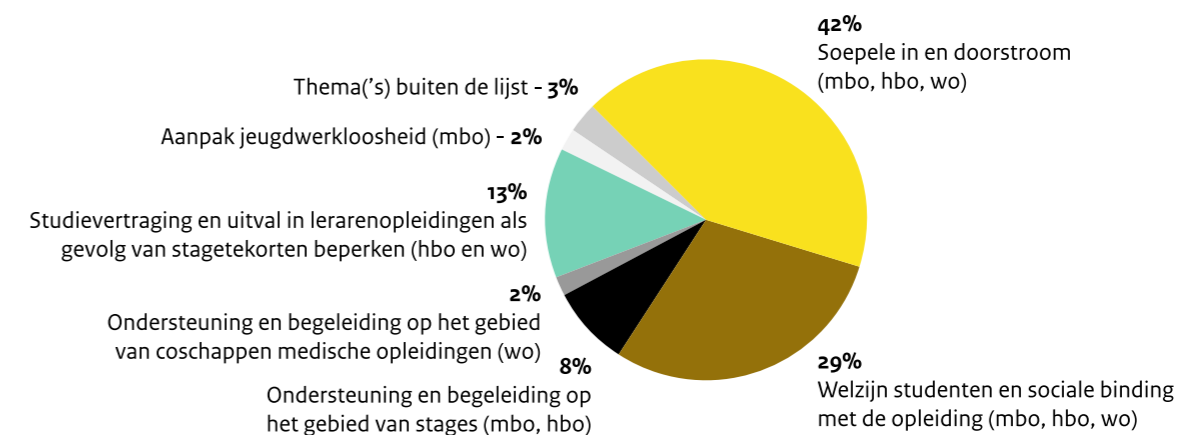

De instellingen hebben de afgelopen zomer en het begin van dit studiejaar hard gewerkt om hun plannen te ontwikkelen en de besluitvorming tijdig rond te krijgen. De meerderheid van de plannen is bottom-up ontwikkeld, soms met een centraal kader, soms geheel decentraal. Uit de analyse blijkt dat de meerderheid van de instellingen daarbij, ondanks de ontwikkelsnelheid, niet over één nacht ijs is gegaan. Vaak zijn verschillende bronnen geraadpleegd, denk daarbij aan studenten-enquêtes, bevraging van docenten(teams) en opleidingsmanagers, om de maatregelen te richten en de plannen te ontwikkelen. Opvallend is wel dat externe stakeholders weinig zijn betrokken bij de planvorming. Kanttekening daarbij is wel dat enkele maatregelen door gemeenten uitgevoerd worden. Zij maken zelfstandig plannen over de besteding van de middelen, maar zoeken daarover wel afstemming met de instellingen. Hier is dus wel contact met externe stakeholders, maar dit is logischerwijs niet meegenomen in de plannen van de instellingen.

8.2 Het boven-sectorale beeld

Soepele overgangen en studievertragingen zijn veelgekozen thema's – De onderwijsinstellingen kiezen voor de besteding van de middelen uit de corona-enveloppe voor een breed palet van thema's en acties. Twee thema's springen er uit, en wel het thema soepele overgangen en studievertraging met ruim 40% van de middelen, gevolgd door studentenwelzijn (bijna 30%). Op enige afstand worden beide maatregelen gevolgd door twee aanpalende onderwerpen studievertragingen en uitval in de lerarenopleidingen door stagetekorten, en de aanpak van stage- en praktijkleren-problematiek in het mbo en hbo. Resteren nog drie kleine compartimenten, die echter op sectoraal niveau van wat groter belang kunnen zijn. Overigens komt het feit dat voor een thema als aanpak jeugdwerkloosheid beperkt is gekozen in een ander licht te staan als de eerder beschreven economische situatie in ogenschouw wordt genomen. De vraag naar werknemers is momenteel heel groot, dat maakt dat er nu minder urgentie is om zwaar op dit thema in te zetten. Neemt niet weg dat voor kwetsbare groepen aandacht voor dit thema nodig zal blijven.

Figuur 6 - De verdeling van de coronamiddelen over de thema's volgens de plannen van de onderwijsinstellingen in het mbo en ho (2021)

Bron: Startmeting implementatiemonitor Berenschot

Instellingen kiezen er voor om dichtbij de eerder tijdens de corona-pandemie genomen (subsidie)maatregelen te blijven, en bovendien aansluiting te zoeken bij hun kwaliteitsagenda. Berenschot concludeert echter ook dat lang niet alle plannen evenzeer zijn uitgewerkt. Dat maakt het lastig om meer generieke uitspraken te doen op het niveau van de concrete acties die instellingen in gang zetten, zowel in termen van de inzet van middelen op dat niveau en zeker ook van de verwachte inzet van personeel op deze activiteiten. Uit de analyse van Berenschot ontstaat een beeld van een “grote variatie” aan acties die de onderwijsinstellingen ondernemen.

De lijst met thema's en acties biedt voldoende keuze – Het in het bestuursakkoord geboden palet aan thema's en acties blijkt ruim voldoende voor instellingen om uit te kiezen. Er is in financiële zin in beperkte mate buiten de lijst met thema's en acties gekozen. Het meest wordt dat nog gedaan in het mbo (voor circa 6% van de middelen). Voor een aantal door de instellingen als zijnde buiten de keuzelijst aangemerkte acties geldt dat deze ook opgevoerd hadden kunnen worden in een regulier thema. Voorbeelden van 'andere' interventies zijn activiteiten op het terrein van digitalisering en blended learning. Een enkele keer worden ook investeringen in de aanpassing van gebouwen genoemd.

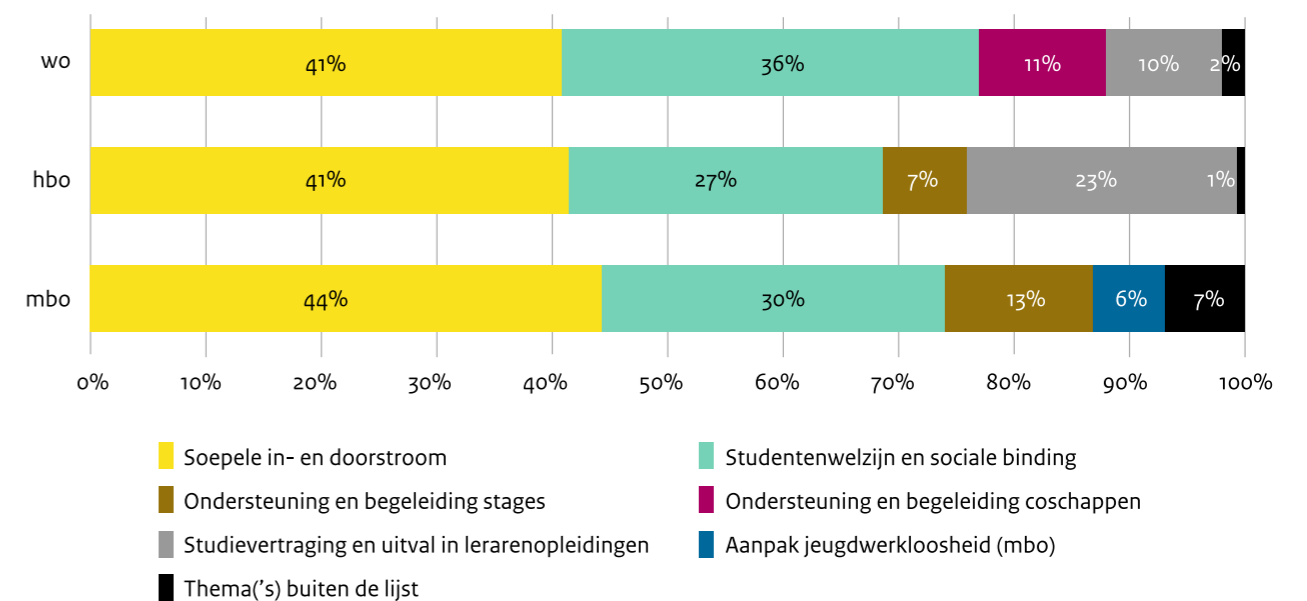
Verschillen tussen de sectoren bij besteding van de middelen – Uit de startmeting van Berenschot blijkt dat praktisch alle instellingen maatregelen treffen gericht op een soepele in- en doorstroom van studenten en het welzijn van studenten. Deze thema's vormen de kern van de door instellingen gekozen aanpak. Ruim 70% van het NPO-budget wordt hieraan besteed (zie Figuur 7). Per sector zijn er daarbij geen grote verschillen in de besteding van het budget. Wel valt op dat er tussen de sectoren verschil is in de keuze van de overige onderwerpen. Zo wordt in mbo een deel van het budget besteed aan ondersteuning en begeleiding op het gebied van stages (13%) en aan de aanpak van jeugdwerkloosheid (6%), en wordt in het hbo bijna een kwart van het budget besteed aan vermindering van studievertraging en-uitval bij de lerarenopleidingen. Door universiteiten wordt ruim 10% van het budget besteed aan ondersteuning en begeleiding op het gebied van coschappen en een vergelijkbaar deel aan de aanpak van studievertraging bij de (universitaire) lerarenopleidingen.

Binnen een aantal thema's zijn er kleine sectorale accentverschillen in de acties die zijn gekozen. Binnen het thema soepele in- en doorstroom van studenten, kiezen mbo-instellingen bijvoorbeeld minder vaak voor het beter later landen van studenten, maar bijna altijd

voor het (ook) intensiveren van de persoonlijke begeleiding door mentoren, tutoren of peers. Binnen het thema stageondersteuning en -begeleiding kiezen mbo-instellingen vaker dan hbo-instellingen voor het meer flexibel inrichten van stages, bijvoorbeeld door spreiding van stageperioden over het studiejaar in de vorm van lintstages in plaats van blokstages. In het hbo ligt het accent meer op andere acties, zoals matching festivals of sollicitatietrainingen met medewerking van het bedrijfsleven.

Beperkt deel van het budget nog niet ingevuld – Ten aanzien van de besteding van de middelen uit de corona-enveloppe constateert Berenschot verder dat een beperkt deel van het budget nog niet is ingevuld. In het mbo gaat het om circa 7% van de middelen, in hbo om 4% en in het wo om 9%. De inzet van deze middelen zal naar verwachting later worden ingevuld. Omdat de plannen onder grote tijdsdruk opgesteld moesten worden, is nog niet altijd duidelijk wanneer de maatregelen zullen worden uitgevoerd. Een bestedingsoverzicht voor 2021 en 2022 ontbreekt dan ook nog regelmatig in de plannen. Dit laatste komt voor een deel doordat de plannen op decentraal niveau nog nader uitgewerkt moeten worden. De komende periode dient hier door instellingen verdere invulling aan te worden gegeven.

Figuur 7 - Verdeling van de corona-enveloppe over thema's

Bron: Startmeting Implementatiemonitor, Berenschot; N=100 (mbo=48, hbo=35, wo=17).

9 Generieke thema's

Voor wat betreft de besteding van de corona middelen geldt dat de instellingen in alle sectoren drie thema's gemeenschappelijk hebben, en wel: in- en doorstroom en studievertraging, studentenwelzijn, stages en praktijkvorming. Hieronder wordt ingegaan op deze drie thema's.

9.1 In- en doorstroom en studievertraging

Inzet mbo-instellingen op in- en doorstroom en studievertraging

Uitdagingen voor het mbo bij in- en doorstroom en studievertraging – In de eerste uitvraag onder mbo-instellingen geven de instellingen aan dat een van de grootste uitdagingen waarvoor ze momenteel staan, de additionele achterstanden zijn die als gevolg van de coronacrisis zijn ontstaan bij studenten. Die achterstanden bemoeilijken doorstroom tussen opleidingen en leiden tot studievertraging in de opleiding. Meerdere mbo-instellingen geven aan taalachterstanden bij hun studenten te zien, met name bij studenten uit de entree-opleiding of op niveau 2. Tegelijkertijd vinden mbo-instellingen het nog moeilijk in te schatten in welke mate er bij de nieuwe instroom van mbo-studenten uit het voortgezet onderwijs sprake is van leerachterstanden. Mbo-instellingen zetten met name in op extra begeleiding en het aanbieden van extra mogelijkheden om studievertraging in te lopen, maar maatregelen op het gebied van studiekeuzeactiviteiten, goede intake en beter laten landen worden ook door een significant aantal instellingen getroffen.

Extra begeleiding – Instellingen hopen in- en doorstroom te versoepelen en studievertraging in te lopen door de begeleiding die studenten normaal gesproken krijgen te intensiveren. Concreet betekent dit dat mbo-instellingen de middelen uit de corona-enveloppe gebruiken om klassen kleiner te maken of om extra onderwijsassistenten of instructeurs in te zetten. Ook wordt ervoor gekozen om studenten meer individuele begeleiding te geven, zodat beter op de persoonlijke problematiek en achterstanden van de student kan worden ingespeeld. Tot slot zijn er mbo-instellingen die

de extra begeleiding vormgeven door een systeem op te zetten waarin studenten medestudenten helpen (peer coaching).

Gilde Opleidingen: extra begeleiding 'voor, door en na de poort'

Een van de manieren waarop Gilde de corona-enveloppe inzet, is het bieden van extra begeleiding aan instromende studenten met een leerachterstand. Als bij de intake een taalachterstand naar voren komt, dan wijst Gilde de aspirant-student op de zomerschool. Tijdens deze zomerschool, die in de twee weken vóór de start van het studiejaar gehouden wordt, krijgen studenten extra (beroepsspecifiek) taalonderwijs, is er via vlogworkshops en podcasts extra aandacht voor spreekvaardigheid en krijgen studenten bredere begeleiding om hen goed te laten landen op het mbo. Ook na de start van het studiejaar blijft Gilde deze studenten extra ondersteunen, onder andere met de Taalschool, waar studenten extra ondersteuning bij taal en rekenen krijgen.

Extra mogelijkheden om studievertraging in te lopen – Een andere manier waarop mbo-instellingen hun studenten helpen, is door om naast het reguliere onderwijsprogramma extra activiteiten te organiseren. Net als op basis van de regeling inhaal- en ondersteuningsprogramma's, gaan mbo-instellingen met de corona-enveloppe door met het aanbieden van dergelijke programma's. Deze programma's zijn wisselend van karakter. Veel inhaalprogramma's zijn gericht op achterstanden op het gebied van taal en rekenen, waarbij mbo-instellingen dit soort programma's ook inzetten om specifieke achterstanden bij de instroom van nieuwe studenten uit het voortgezet onderwijs weg te werken. Daarnaast bieden instellingen extra activiteiten aan om de doorstroom van entreestudenten naar niveau 2 te versoepelen. Tot slot zijn er ook instellingen die extra activiteiten organiseren om juist achterstanden in beroepsgerichte vaardigheden in te lopen.

Inzet hbo-instellingen op in- en doorstroom en studievertraging

Uitdagingen voor het hbo bij soepele in- en doorstroom en studievertraging – In het hbo geven de bevroegde instellingen aan dat het onderhouden van contact met de studenten en er voor te zorgen dat studenten gemotiveerd blijven belangrijke uitdagingen zijn. Instellingen geven aan (nog) niet altijd goed zicht te hebben op de opgelopen vertraging en studieachterstand, ook omdat de vertraging in een aantal gevallen pas op een later moment zichtbaar zal worden, doordat een aantal studiedrempels tijdelijk is verlaagd (bijvoorbeeld het bindend studieadvies en de gestelde eisen aan propeuse en stage). De hogescholen zetten in belangrijke mate in op de soepele in- en doorstroom. Met 43% van de middelen (ruim € 100 miljoen) is dit het meest gekozen thema.

Extra begeleiding en extra mogelijkheden om de vertraging in te lopen – Binnen dit thema zijn de onderwerpen extra begeleiding en extra mogelijkheden om de vertraging in te lopen het meest gekozen. De invulling is zeer divers. Enkele voorbeelden: extra ondersteuning van mentoren georganiseerd in resultaatverantwoordelijke teams rondom groepen studenten, meer begeleidingstijd voor docenten die zich specifiek richten op vertraagde studenten, meer aandacht voor de professionalisering van studenten die als peercoach worden ingezet en extra onderwijs voor vertraagde studenten. Bij dit extra onderwijs worden bijvoorbeeld kennisclips ontwikkeld voor theoretische leerlijnen die op elk moment kunnen worden geraadpleegd, wordt ingezet op extra aandacht voor de studieplanning en is meer aandacht voor gedifferentieerde leerwegen, waardoor de studie beter aansluit bij de behoefte van de student.

Beter laten landen – Ten aanzien van het onderwerp beter laten landen wordt ingezet op betere voorlichting, zomercursussen en extra begeleiding in de introductieweek, gericht op wegwijs maken binnen de hogeschool en het leren kennen van de digitale systemen.

Inzet wo-instellingen op in- en doorstroom en studievertraging

Uitdagingen voor het wo bij soepele in- en doorstroom en studievertraging – In het wo geven de universiteiten aan een belangrijke uitdaging te hebben in het kunnen blijven bedienen van de toegenomen instroom, die mede is veroorzaakt door het gegroeide aantal gediplomeerde vwo'ers. In de nabije toekomst wordt daarnaast een piek in het aantal afstuderende studenten verwacht, die geen stage hebben kunnen lopen of practica-mogelijkheden hebben gehad.

Inzet op soepele in- en doorstroom en studievertraging – Ook in het wo is soepele in- en doorstroom het meest gekozen thema, waar met 39% van de middelen bijna € 19 miljoen mee is gemoeid. Binnen het thema zijn de onderwerpen extra begeleiding en extra mogelijkheden om studievertraging in te lopen de belangrijkste. Het tegengaan van studievertraging wordt aangepakt met de inzet van extra onderwijzend personeel, student-assistenten, tutoren en ouderejaarsstudenten. Ook wordt een buddysysteem genoemd. In de studiekeuzeactiviteiten wordt extra ingezet op digitale middelen. Verder worden kleinschaligere en intensievere vormen van onderwijs benoemd. Wel zijn er verschillen te constateren in de besturing en uitvoering van de maatregelen, soms is er sprake van centrale sturing, soms liggen de budgetten bij de faculteiten.

Beter laten landen – In alle plannen wordt het belang van een goede start benadrukt, waarbij een inhoudelijk pre-university programma hoort, mede gericht op sociale binding, het vertrouwen in eigen kunnen en het aanscherpen van cognities en vaardigheden. Een goede match tussen student en studie krijgt invulling door gezamenlijke acties met het toeleverend vo-onderwijs waarbij de docenten in het vo beter uitgerust worden om leerlingen te helpen bij de studiekeuze.

9.2 Studentenwelzijn

Zoals eerder genoemd was het eerste halfjaar van 2021 voor veel studenten moeilijk. Het aantal jongeren dat aangaf psychische problemen te ervaren, steeg met 10% tot een kwart van alle jongeren. De gemoedstoestand van studenten heeft ook gevolgen voor de studie. Bijna twee derde van de studenten geeft aan minder gemotiveerd te zijn voor de studie en de afgelopen periode minder geleerd te hebben. Instellingen herkennen deze signalen en hebben daarom fors ingezet op studentenwelzijn, zo blijkt uit de startmeting van de implementatiemonitor.

Inzet mbo-instellingen op studentenwelzijn

Preventie door intensief contact – Het is voor studenten belangrijk om gezien te worden en in contact te staan met hun docenten en medestudenten. Veel mbo-instellingen geven aan dat ze hun onderwijsteams meer ruimte hebben geboden om dit mogelijk te maken. Hiervoor worden bijvoorbeeld meer uren beschikbaar gesteld voor studieloopbaanbegeleiders, extra docenten en onderwijsassistenten. Instellingen kiezen ook voor extra onderwijs of organiseren voor kwetsbare mbo-studenten kleinere klassen. Ruim 80% van de mbo-instellingen geeft aan extra middelen in te zetten voor het versterken van het contact met hun studenten. Door bijvoorbeeld wekelijks met elke student te spreken, houdt de studieloopbaanbegeleider zicht op het welzijn en de ondersteuningsbehoefte van de student. Hierbij maken sommige mbo-instellingen gebruik van het programma ‘Gezonde School’, waarbij studenten een test kunnen maken over hun levensstijl. Deze acties werken preventief: signalen van studenten komen eerder boven water en begeleiding kan sneller worden ingezet.

Versterken weerbaarheid – Instellingen kiezen ook vaak voor acties om de weerbaarheid van studenten te vergroten. Er wordt ingezet op trainingen waarin studenten leren over zichzelf, hun drijfveren en valkuilen. Ook worden ze bewuster van zichzelf en leren ze hoe ze kunnen handelen bij tegenslag. Het bespreekbaar maken van het thema mentale gezondheid en het inschakelen van hulp zijn hierin vaak belangrijk gespreksonderwerpen.

Vergroten onderlinge verbondenheid – Verbondenheid tussen studenten onderling vergroot het plezier en de motivatie voor school. Veel mbo-instellingen faciliteren daarom het onderlinge contact tussen studenten. Dit gebeurt bijvoorbeeld door het organiseren van extra sociale activiteiten waarmee studenten elkaar en hun docenten informeel ontmoeten. Instellingen faciliteren ook dat studenten op een laagdrempelige manier met andere studenten in gesprek kunnen gaan.

ROC Da Vinci: de luisterlijn en huiskamer

De luisterlijn is er voor en door studenten en is een initiatief van studenten van het Da Vinci zelf. Het is een laagdrempelige plek om met elkaar in contact te komen; van gezellig praatje tot een actieve hulpvraag. De luisterlijn was afgelopen jaar digitaal, maar is in ontwikkeling naar een fysieke variant: de huiskamer. Studenten van het Da Vinci College en HBO Drechtsteden bemensen dit project. Zij luisteren en delen hun eigen ervaringen en, wanneer nodig en de beller daarvoor openstaat, verwijzen ze door naar een professionaal. De studenten van de luisterlijn worden begeleid door een projectleider en psycholoog.

Meer professionele begeleiding – Veel mbo-instellingen spelen in op mentale of persoonlijke problemen van hun studenten. Zo trekt ongeveer 80% van de mbo-instellingen extra begeleiders en coaches aan. Regelmatig voegen zij specifieke expertise van buiten toe aan het onderwijs- of begeleidingsteam, zoals psychologen en jongerenwerkers. Deze specialisten opereren veelal op de schoollocatie en in nauwe samenwerking met het onderwijs- en begeleidingsteam.

Inzet hbo-instellingen op studentenwelzijn

Ondersteuning – De startmeting van de implementatiemonitor laat zien dat om het welzijn van hbo-studenten te verbeteren vooral wordt ingezet op meer ondersteuning en meer contactmomenten. Dit zijn veel voorgestelde methoden om het mentaal welzijn van studenten te verbeteren en hun binding met de opleiding te versterken. Om aan problemen met het mentaal welzijn van de hbo-studenten te kunnen werken, wordt met de NPO middelen bij veel instellingen het aantal studentpsychologen uitgebreid.

Fontys hogeschool: welzijnscoaches

Bij Fontys hogescholen is van de NPO-middelen een plan opgesteld voor de inzet van welzijnscoaches. Ieder instituut krijgt formatie om een welzijnscoach aan te stellen (de grootte van de formatie hangt af van het aantal studenten). Deze welzijnscoach krijgt hulp van studenten en feedback van andere betrokkenen vanuit de opleidingen om vraagstukken op te halen aangaande studentenwelzijn. De welzijnscoaches komen met elkaar in een organisatiebreed netwerk. Op centraal niveau is er een ontwikkelingsteam dat op basis van de opgehaalde vraagstukken interventies (door)ontwikkelt.

Binding met de instelling – Uit de implementatiemonitor blijkt dat het gebrek aan sociale binding van studenten met hun instellingen dat tijdens de coronamaatregelen is ontstaan door hoger onderwijsinstellingen wordt onderkend als een serieus probleem. De motivatie van studenten heeft in het hbo te lijden onder het gebrek aan contact als er geen fysiek onderwijs is. Er wordt ingezet op meer contactmomenten binnen opleidingen en een zachtere landing van nieuwe studenten met, onder andere, betere voorlichting aan de voorkant, zomercursussen ter voorbereiding op de studie en extra begeleiding door mentoren in de startweek. De inzet is dat de extra investeringen in contactmomenten met nieuwe studenten bij de opleidingen ook op de langere termijn zullen leiden tot een grotere betrokkenheid.

Inzet wo-instellingen op studentenwelzijn

Binding met de instelling – Aan het gebrek aan sociale binding van studenten in het wo wordt niet alleen gewerkt met het bieden van extra faciliteiten, bijvoorbeeld via speciale apps en digitale middelen, maar spelen juist ook contactmomenten en extra ondersteuning van de gemeenschapsvorming een grote rol. Dit doen universiteiten bijvoorbeeld door de onderlinge uitwisseling te verbeteren en door informatie doelgerichter bij specifieke doelgroepen onder de aandacht te brengen. Het werken in netwerken van universiteiten, zoals de Caring Universities,⁶¹ biedt een basis voor een wetenschappelijk onderbouwde aanpak en faciliteert ook de kennisuitwisseling over de effecten van de inzet van middelen.

Erasmus Universiteit: Extraordinary Life events

Erasmus Universiteit Rotterdam organiseerde in samenwerking met Extraordinary Life al regelmatig unieke evenementen om studenten op creatieve wijze uit hun comfortzone te laten komen. Het probleem was echter dat zij slechts een klein bereik van alleen psychologiestudenten hadden. Toen ze eenmaal, vooruitlopende op de NPO middelen, een digitale gemeenschapsapp begonnen te gebruiken, werd hun bereik veel groter en kwamen er vier keer zoveel studenten af op hun online evenementen.

Ondersteuning – Om in de diversiteit van ondersteuningsbehoeften van de verschillende studenten te voorzien, wordt flexibiliteit van de wo-onderwijsinstellingen gevraagd. Naast studenten met een functiebeperking en studenten in bijzondere omstandigheden worden ook internationale studenten regelmatig benoemd als kwetsbaar. Omdat internationale studenten, als ze eenmaal in Nederland zijn, worden gezien als één van de groepen Nederlandse studenten, krijgen zij, net als andere kwetsbare groepen, een maatwerkbehandeling binnen de structuur van het NPO. Instellingen kunnen maatwerk bieden aan kwetsbare groepen om tegemoet te komen aan de individuele ondersteuningsbehoefte van studenten. Ook voor internationale studenten is aandacht besteed aan de beschikbaarheid en vindbaarheid van informatie over ondersteuning in het Engels, zoals op de website hogeronderwijstoegankelijk.nl.

9.3 Stages en praktijkvorming

Context – De coronacrisis en -maatregelen hebben een grote impact gehad op studenten voor wie praktijkervaring een essentieel onderdeel van de opleiding is (mbo, hbo, een aantal wo-opleidingen): onderwijs vond plaats op afstand en veel stages konden niet doorgaan. Via de corona-enveloppe kunnen instellingen in het mbo en ho middelen inzetten voor ondersteuning en begeleiding op het gebied van stages. In het mbo is € 22,5 miljoen ingezet voor dit thema, en in het hbo € 18,9 miljoen. In het mbo heeft ongeveer 12% van de inhoud van de plannen betrekking op het thema stages. Er wordt met name ingezet op meer begeleiding, zowel voor, tijdens als na de stage, maar ook op het realiseren van meer stages. In het ho heeft ongeveer 7% van de inhoud van de plannen betrekking op het thema stages. Ook hier wordt, net als in het mbo, vooral ingezet op meer ondersteuning, maar ook op flexibiliteit en meer stages. In het rapport worden voorbeelden genoemd van projecten die met de middelen worden ondernomen, zoals digitale uitwisseling mogelijk maken in het kader van internationale stages, meer beschikbaarheid van praktijkdocenten die de verbinding met de beroepspraktijk in het onderwijs kunnen maken en inzet van extra stagebegeleiders voor studenten die alsnog stage gaan lopen, omdat veel stages in de studiejaar 2019-2020 en 2020-2021 niet door zijn gegaan.

Actieplan stages en leerbanen mbo – Voor het mbo is in april 2020 een Actieplan stages en leerbanen opgesteld dat uitgevoerd wordt door de Samenwerkingsorganisatie Beroepsonderwijs en Bedrijfsleven (SBB). Vanuit het Nationaal Programma Onderwijs is er ook in het jaar 2022 nog eens €4 miljoen beschikbaar voor het Actieplan stages en leerbanen. Bij deze voortgangsrapportage is als bijlage de derde voortgangsrapportage van het actieplan toegevoegd. Deze blikt terug op de tweede helft van studiejaar 2020-2021. In de eerste helft van 2022 zal de vierde voortgangsrapportage beschikbaar worden gesteld aan de Kamer, met een analyse van de ontwikkeling van de stagetekorten in de eerste helft van het huidige studiejaar 2021-2022.

De omvang van de stagetekorten in het mbo heeft in de afgelopen maanden een sterke samenhang vertoond met de mate waarin de samenleving, en specifiek de sectoren waarin veel mbo-opgeleiden werkzaam zijn, wel of niet open konden. Sinds afgelopen voorjaar zijn de stagetekorten dan ook geleidelijk afgenomen. Leerbedrijven, mbo-instellingen en SBB hebben zich gezamenlijk ingezet voor de aanpak van tekorten aan stages en leerbanen. Onder meer door nieuwe leerplaatsen te werven en optimaal gebruik te maken van de beschikbare plekken. Per 30 september 2021 stond het aantal stagetekorten op 7.782, waarvan 484 leerbanen en 7.298 stages. In januari was het aantal stagetekorten nog 21.013.

Wat meespeelt bij deze daling van de cijfers, is dat onderwijsinstellingen (mede met behulp van het Servicedocument mbo⁶²) alternatieven hebben kunnen ontwikkelen om studenten praktijkleerdoelen te laten behalen. Het aanbieden van deze alternatieven door instellingen is nog mogelijk tot 1 februari 2022. Sectoren waar het volgens SBB nu nog knelt, zijn de zorg, evenementenbranche, toerisme, recreatie, de culturele sector en internationaal georiënteerde opleidingen. In het komende halfjaar blijft de focus van het actieplan liggen op het creëren van voldoende stages en leerbanen voor iedereen, met het accent op sectoren waar veel werkgelegenheid en een duurzaam arbeidsmarktperspectief is. SBB blijft de tekorten aan stages en leerbanen actief monitoren om bij te kunnen sturen zodra de tekorten te nijpend worden.

Aanpak stagetekorten hbo – Sinds de coronacrisis zijn er in verschillende sectoren stagetekorten ontstaan, waardoor hbo-studenten studievertraging kunnen oplopen. Met name in de sectoren die getroffen zijn door de coronamaatregelen, zoals de zorg, evenementenbranche en kunstsector, lijken de stagetekorten het grootst. Daarom zijn afgelopen studiejaar enkele maatregelen genomen om, net als in het mbo, ook hogescholen meer ruimte te bieden, zodat zij studenten beter kunnen begeleiden naar een stageplek.⁶³ Naast deze maatregelen zijn in het Nationaal Programma Onderwijs financiële middelen beschikbaar gesteld voor hogescholen om meer stageplekken te realiseren. Uit de implementatiemonitor blijkt dat hogescholen deze middelen met name inzetten om (kwetsbare) studenten te ondersteunen en begeleiden naar een stageplek. Ook zetten hogescholen de middelen in om studenten beter te matchen met stageplekken en om flexibele alternatieven voor stages te ontwikkelen. Om meer zicht te hebben op hoe groot de stagetekorten

zijn in het hbo, zal bovendien dit voortaan worden gemonitord. Hierbij ligt de focus op de sectoren die een stagetekort kennen. Met deze inzichten wordt geprobeerd om de stagetekorten gericht aan te pakken.

Stages in de zorg – Ook in het huidige studiejaar is er met name in de sector zorg sprake van een knelpunt op het gebied van stageplaatsen. Dit geldt zowel voor het mbo als het hbo. De stagetekorten zijn ontstaan door een tekort aan begeleidingscapaciteit bij stages, hetgeen voortvloeit uit een breder tekort aan personeel bij de zorginstellingen. Vanuit het NPO zijn daarom middelen beschikbaar gesteld om specifiek stagetekorten in de zorg tegen te gaan. Met deze middelen kunnen onderwijsinstellingen onderwijspersoneel inzetten om studenten te begeleiden op een stageplek bij bijvoorbeeld een zorginstelling.

ROC van Amsterdam: flexibele stagebegeleiders

Het ROC van Amsterdam is een poule van stagebegeleiders aan het opzetten. Dit doet het roc om op een flexibele wijze de regio Groot-Amsterdam te voorzien van stagebegeleiders en zo meer stageplekken te creëren. De stagebegeleiders in de poule bestaan onder andere uit zorgmedewerkers en docenten die op zoek zijn naar een andere invulling van hun vak.

De begeleiders zijn of komen in dienst bij het roc en kunnen worden gedetacheerd of uitgeleend. Aan de begeleiders wordt een verkort traject 'praktijkbegeleider' aangeboden. Na afronding hiervan gaan ze op pad: zij gaan aan het werk in de stagebedrijven, spreken daar met de student en de werkbegeleider, bespreken wat wel en wat niet goed gaat, hoe de student zich ontwikkelt, wat de volgende ontwikkelstappen voor de student zijn en wat daarvoor nodig is vanuit de student, vanuit de werkbegeleider en vanuit het leerbedrijf. Ook bespreekt de stagebegeleider hoe de praktijkbegeleider de student en het leerbedrijf hierbij kan ondersteunen.⁶⁴

Subsidie praktijkleren – Door de coronacrisis kunnen bedrijven terughoudend zijn met het aanbieden van leerwerkplekken aan studenten. De tegemoetkoming die de werkgevers kunnen aanvragen via de Subsidieregeling praktijkleren kan een doorslaggevende factor zijn om toch een stage beschikbaar te stellen. De afgelopen jaren was het budget niet toereikend om het maximale subsidiebedrag van € 2700 uit te keren voor bbl-studenten in het mbo en deeltijd- of duaalstudenten in het hbo. Middels het NPO is het subsidiebudget verhoogd, zodat dit wel mogelijk wordt. Daarmee dient het aanbieden van een leerbaan aantrekkelijker te worden gemaakt. Daarnaast zijn er extra middelen beschikbaar gesteld voor conjuncturele- en contactgevoelige sectoren.

In de derde voortgangsrapportage bij het actieplan stages en leerbanen adviseren onderwijs en bedrijfsleven dan ook om via SBB met de subsidieregeling praktijkleren extra steun aan (potentiële) leerbedrijven te organiseren.⁶⁵ Vanuit het NPO zijn er in de regeling praktijkleren middelen beschikbaar gesteld om deze extra steun te bieden. Ondernemers in de meest getroffen sectoren kunnen gedurende de looptijd van een leerbaan extra hulp krijgen, om het aantal praktijkplekken juist in de herstelfase aan te jagen en te borgen.

Daarnaast zijn er voor het hbo extra middelen vrijgemaakt in twee tekortsectoren (hbo techniek (inclusief ICT) en hbo gezondheidszorg), waardoor werkgevers uit deze sectoren extra gestimuleerd worden om leerwerkplekken aan te bieden. Voor deze sectoren geldt dat de vraag naar arbeid en de maatschappelijke behoefte enorm zijn en dat de coronacrisis de sectoren onder grote druk heeft gezet.

10 Specifieke thema's

10.1 De korting op het les-, cursus- en collegegeld, verlenging studentenreisproduct en tegemoetkoming studenten

In het NPO zijn maatregelen opgenomen voor financiële tegemoetkoming van studenten, naast de tegemoetkoming waartoe in 2020 en begin 2021 is besloten. Voor het huidige studiejaar (2021-2022) geldt er een generieke korting van 50% op het les-, cursus- en wettelijk collegegeld voor alle studenten aan bekostigde instellingen, als tegemoetkoming voor opgelopen vertraging door corona. De korting is gebaseerd op het uitgangspunt dat studenten een gemiddelde studieduurvertraging van een half jaar hebben opgelopen. De instellingen worden gecompenseerd voor het gederfde verlies aan inkomsten door deze maatregel.

Voor alle studenten aan bekostigde instellingen die hun studie hebben afgerond in het studiejaar 2020-2021 bestaat er een andere compensatie voor de opgelopen vertraging. Studenten die bij hun afstuderen studievertraging oplopen door de coronamaatregelen en voor 31 augustus 2021 hun diploma halen, ontvangen een tegemoetkoming in de studiekosten. Bbl-studenten krijgen eenmalig een bedrag van € 150 en bolstudenten € 300. Voor ho-studenten bedraagt de tegemoetkoming € 535. Tot en met september 2021 is er een tegemoetkoming aangeboden aan ongeveer 130.000 studenten. Dit komt overeen met een bedrag van ongeveer € 50 miljoen.

Daarnaast geldt voor alle ho-studenten die in de periode maart tot en met december 2020 een opleiding volgden aan een hogeschool of universiteit en in die periode minimaal een maand recht had op een studentenreisproduct, dat zij 12 maanden extra reisrecht krijgen. Hiermee wordt zoveel mogelijk voorkomen dat studenten extra reiskosten hebben door de vertraging die ze opliepen vanwege de coronacrisis.

Studenten die uit hun recht voor basisbeurs (mbo) of aanvullende beurs (mbo en ho) lopen in de studie-jaren 2021-2022 en 2022-23 hebben ook recht op een tegemoetkoming. Dit is een verlenging van de eerder opgezette tegemoetkomingsregeling. De Tweede Kamer heeft in het begin van de pandemie specifiek aandacht gevraagd voor deze groep studenten, omdat de basisbeurs en de aanvullende beurs bij studievertraging op een gegeven moment tijdens de studie wegvalt. Voor mbo-studenten met een basisbeurs betreft de tegemoetkoming € 800, voor mbo-studenten met alleen een aanvullende beurs € 1200 en voor mbo-studenten met een basis- en aanvullende beurs € 2000. Studenten in het hoger onderwijs met een aanvullende beurs komen in aanmerking voor een tegemoetkoming van € 1500. Tot en met september 2021 is er een tegemoetkoming aangeboden aan ongeveer 32.000 studenten. Dit komt overeen met een bedrag van ongeveer € 47 miljoen.

10.2 Onderzoek

Het kabinet heeft in het kader van het NPO met de sector het bestuursakkoord Onderzoek gesloten en voor 2021 en 2022 jaarlijks € 81 miljoen beschikbaar gesteld. Over de verantwoording en monitoring zijn afspraken gemaakt met de instellingen. Onderzoekers worden met deze middelen in staat gesteld hun onderzoek af te ronden. De verwachte schade bij aanvang van het NPO was een gemiddelde vertraging van naar schatting 3 maanden bij de meer dan 20.000 onderzoekers met een tijdelijke aanstelling op universiteiten, umc's, NWO- en KNAW-instituten en hogescholen. De aanpak van het aantal verlengde contracten voor onderzoekers met een tijdelijk contract wordt bijgehouden door middel van de Implementatiemonitor. Daarbij is de afspraak gemaakt dat instellingen ook inzicht geven in hun eigen inzet om onderzoeksvertraging op te vangen, naast de inzet vanuit ontvangen NPO-gelden.

De eerste gegevens over het opvangen van vertraging bij onderzoekers zijn afkomstig uit de Implementatiemonitor van het NPO en rapporteren over 2020. Dat is het jaar voordat de middelen uit het Nationaal Programma Onderwijs vrijkwamen. Daarmee geeft deze rapportage

(alleen) inzicht in de eigen inzet van instellingen. De eigen inzet van de instellingen in 2020 is nader beschreven in de Kamerbrief over de financiële situatie rondom uitgesteld onderzoek (ref. 25 714976). Om de groep veelal jonge onderzoekers te ondersteunen, is in de cao Universiteiten 2020 € 20 miljoen beschikbaar gesteld. Daarnaast heeft NWO in 2020 € 20 miljoen vrijgemaakt uit eigen budgetten na aanwijzing vanuit het ministerie van OCW. Zoals aangegeven in de Kamerbrief, werd verwacht dat met deze € 20 miljoen circa 1.000 onderzoekers geholpen kunnen worden. NWO had al € 6 miljoen vrijgemaakt voor vertraagde wetenschappers onder haar werkgeverschap, en via SIA is € 10 miljoen vrijgemaakt voor praktijkgericht onderzoek.

De rapportage van Berenschot laat zien dat instellingen in 2020 met eigen inzet minimaal 1.500 onderzoekers op een tijdelijk contract verlenging hebben geboden, wat de instellingen circa € 12 miljoen heeft gekost. Omdat deze verantwoording per bestuursakkoord in 2021 aan de instellingen is gevraagd, dient daarbij te worden bedacht dat de instellingen nog geen rekening konden houden met deze verantwoordingsvraag in de administratie van 2020. De verantwoording door instellingen over het kalenderjaar 2020 betreft dan ook een schatting, waarbij zij bij benadering inzicht geven in het aantal onderzoekers

dat de instellingen met eigen middelen en andere financiële en niet-financiële maatregelen hebben geholpen om hun onderzoek af te ronden.

Voor de jaren 2021, 2022 en voor zover van toepassing 2023 en 2024, geldt dat er inzicht geboden zal worden in het aantal onderzoekers dat met NPO-middelen is geholpen en de totale kosten die daarmee gemoeid zijn. Daarnaast geven instellingen ook bij die rapportages bij benadering inzicht in het aantal onderzoekers dat de instelling met eigen middelen en andere financiële en niet-financiële maatregelen heeft geholpen.

10.3 Aanpak jeugdwerkloosheid

De overgang van school naar werk is tijdens de coronaperiode lastiger geworden, in het bijzonder voor de schoolverlaters die al voor de crisis een moeilijke start op de arbeidsmarkt hadden. Met het NPO is de aanpak jeugdwerkloosheid, die zich met name richt op kwetsbare schoolverlaters, daarom verlengd. Alle partijen die een aandeel hebben in een sluitende begeleiding van onderwijs naar werk krijgen met deze verlenging extra middelen.

Op basis van de startmeting blijkt dat mbo-instellingen €7,3 miljoen van de corona-enveloppe gebruiken voor de extra begeleiding van laatstejaars studenten, gericht op het vinden van werk of een vervolgopleiding (aanpak jeugdwerkloosheid). Instellingen gebruiken deze maatregelen vooral om extra loopbaanoriëntatie en begeleidingslessen te bieden, waarbij het doel is om studenten voor te lichten over opleidingen met een beter arbeidsmarktperspectief. Daarnaast geven instellingen meer sollicitatietrainingen en jobcoaching om studenten beter in staat te stellen zelf een baan te vinden. Ook is via een subsidieregeling € 10,5 miljoen beschikbaar voor mbo-instellingen om nazorg te bieden. Deze regeling wordt binnenkort gepubliceerd. Het bieden van nazorg is voor veel mbo-instellingen een nieuwe activiteit. Er is dan ook veel behoefte aan kennisdeling over hoe nazorg vormgegeven kan worden en hoe de samenwerking met gemeenten hiervoor het beste eruit kan zien. Om die reden organiseren de ministeries van OCW en SZW, onder andere in samenwerking met de MBO Raad, de nodige bijeenkomsten over dit thema.

Daarnaast is er € 4,5 miljoen voor intensivering van de regionale meld- en coördinatiefunctie (RMC-functie)⁶⁶ van gemeenten en krijgen de centrumgemeenten van arbeidsmarktregio's in totaal € 34,5 miljoen voor de begeleiding van mbo-schoolverlaters en voortijdig schoolverlaters en algehele coördinatie van de regionale aanpak jeugdwerkloosheid.

10.4 Lerarenopleidingen

Om het lerarentekort door de corona-omstandigheden niet verder te laten oplopen en te kunnen voorzien in de behoeften van de arbeidsmarkt, krijgen lerarenopleidingen extra middelen voor begeleiding van studenten en zij-instromers. Hiermee kan uitval en studievertraging voorkomen en ondervangen worden, en hoeven scholen zich niet belemmerd te voelen om nieuwe zij-instromers aan te nemen. De inzet van extra docenten en andere professionals die de studenten begeleiden is essentieel bij het wegwerken van de achterstanden.

Uit de plannen van 26 hogescholen die lerarenopleidingen aanbieden, blijkt dat wordt ingezet op extra begeleiding van studenten en zij-instromers (92,3% van de instituten) en op extra onderwijs (69,2%). In de helft van de hogescholen kiest men ook voor uitbreiden van mogelijkheden voor praktijkervaring (46,2%). Ook uit de ingediende plannen van 7 wo-instellingen die lerarenopleidingen aanbieden, blijkt dat ingezet wordt op extra begeleiding (100%), extra onderwijs (85,7%) en uitbreiden van mogelijkheden voor praktijkonderwijs (57,1%).

Concreet betekent dit dat er wordt ingezet op begeleiding bij studievertraging en scriptiebegeleiding en dat er aandacht is voor digitale vaardigheden van opleiders, staf en studenten. Er wordt vaak gekozen voor extra capaciteit bij docenten en tutoeren, en opleiders verkleinen de groepsgrootte om meer persoonlijke aandacht te kunnen bieden. Intensivering van de begeleiding op de werkplek wordt eveneens ingezet. Met instellingen wordt samengewerkt aan creatieve oplossingen om studenten en zij-instromers intensiever te begeleiden en wordt ingezet op het intensiveren van regionale samenwerkingsverbanden.

11 Subsidies

11.1 Subsidieregeling extra hulp voor de klas (mbo en ho)

De regeling extra hulp voor de klas is in december 2020 gepubliceerd en loopt tot 31 december 2021. Instellingen in het ho maken sinds 1 juli 2021 aanspraak op de regeling. Het doel van deze regeling is dat instellingen de middelen hebben om de extra hulp en ondersteuning te geven, die noodzakelijk is om het onderwijs tijdens de coronacrisis zo te organiseren dat onderwijsachterstanden zoveel mogelijk worden beperkt en om waar nodig extra ondersteuning te bieden.

De resultaten van de regeling worden gemonitord. Begin juli is de tussenrapportage over het aanvraagproces en de geplande inzet van middelen in het mbo opgeleverd. De eindrapportage van het onderzoek over het mbo en ho wordt maart 2022 verwacht. In de eindrapportage van het onderzoek zal worden ingegaan op de besteding van de middelen, het resultaat daarvan en de samenwerking binnen de regio's.

Uit de tussenrapportage komt naar voren dat het de intentie in het mbo is om gemiddeld de helft van het aangevraagde subsidiebedrag in te zetten voor (extra) leraren, onderwijsassistenten en instructeurs. Op de tweede plaats staat het inhuren van ondersteuning en begeleiding ter ontzorging van leraren en ander personeel.

De rapportage laat zien dat men tevreden is over de communicatie en informatievoorziening over de regeling. Als knelpunten worden het vaakst genoemd: de korte aanvraagperiode, tijd om te komen tot een aanvraag en de beschikbare middelen.

11.2 Subsidie inhaal- en ondersteuningsprogramma's

In het kader van het NP Onderwijs is de subsidie voor inhaal-en ondersteuningsprogramma's opnieuw opengesteld voor het mbo. Met de subsidie bieden mbo-instellingen extra begeleiding aan studenten met studievertraging vanwege de coronacrisis. Instellingen konden in 5 aanvraagrondes aanvragen indienen voor deze regeling, waarbij in de 4de ronde alleen voor vavo-onderwijs aangevraagd kon worden. In de implementatiemonitor is te zien dat met een totaal van 157 aanvragen en bijna € 96 miljoen aan aangevraagde middelen fors gebruik is gemaakt van de regeling. Daarnaast heeft de regeling met een totaal aan 118.573 deelnemers aan de programma's een groot bereik binnen het mbo. Instellingen gebruikten deze subsidie bijvoorbeeld voor extra onderwijsuren, lesactiviteiten in de vakanties en weekenden of aanvullende hulp bij het vinden van een stageplek. In het voorjaar van 2022 moeten alle subsidies worden verantwoord.

11.3 Subsidieregeling praktijkleren

De subsidie is een tegemoetkoming voor de kosten die een werkgever maakt voor de begeleiding van een leerling, deelnemer of student. Ook is de subsidie een tegemoetkoming in de loon- of begeleidingskosten van een promovendus of technologisch ontwerper in opleiding. De subsidieregeling Praktijkleren stimuleert bedrijven om studenten een praktijk- of werkplekplaats aan te bieden om hen beter voor te bereiden op de arbeidsmarkt. Met het NPO zijn er middelen beschikbaar gesteld om € 2700 per leerwerkplaats uit te kunnen keren. Daarnaast zijn er eerder al extra middelen vrijgemaakt voor de conjunctuurele- en contactgevoelige sectoren. In 2020 zijn er voor in totaal 121.241 studenten leerwerkplaatsen aangevraagd. Dit aantal ligt ruim 5% hoger dan in 2019. Van de 121.241 leerwerkplaatsen zijn er 115.141 toegekend.

11.4 Subsidieregeling nazorg mbo

Als onderdeel van de aanpak jeugdwerkloosheid kunnen mbo-instellingen opnieuw subsidie aanvragen voor het bieden van nazorg. Deze regeling zal in werking treden vanaf 1 januari 2022. Het doel van de regeling is om jongeren met een moeilijke start op de arbeidsmarkt te begeleiden naar de arbeidsmarkt door ook na hun afstuderen ondersteuning te bieden bij het vinden van (duurzame) baankansen. Dit in samenwerking met gemeenten. Mbo-instellingen kunnen deze middelen tot en met 24 december 2021 aanvragen. De regeling wordt binnenkort gepubliceerd.

12 Monitoren, verduurzamen en verbinden; kennisopbouw en kennisverspreiding

Vinger aan de pols

Via twee monitoren (de Implementatiemonitor en de Macromonitor) laat OCW in kaart brengen welke impact de coronamaatregelen hebben gehad op instroom, doorstroom, studievoortgang en studentenwelzijn en hoe instellingen in mbo en ho met de NPO-gelden de negatieve impact verhelpen, dan wel zo klein mogelijk maken. De informatie uit beide monitoren wordt zodanig gedocumenteerd dat dit ook in de toekomst bij kan dragen aan nader onderzoek en gebruikt kan worden om het onderwijs verder te verbeteren.

Verduurzamen en verbinden

Waar de beide monitoren de NPO-interventies overkoepelend op landelijk niveau volgen en geen directe uitspraken gedaan kunnen worden over effectiviteit van specifieke interventies, zal gelijktijdig middels het NRO wel op interventieniveau gekeken kunnen worden naar wat wel en niet werkt. In een aantal fieldlabs, NPO-werkplaatsen en kenniskringen wordt ervoor gezorgd dat kennis wordt ontwikkeld, vergaard, geborgd, maar vooral ook gedeeld. In totaal is tot op heden €5,5 miljoen beschikbaar gesteld om bovenstaande activiteiten vorm en inhoud te geven.

Al gedurende de uitvoering van de plannen kunnen instellingen van elkaar leren en de interventies zo optimaal mogelijk in hun organisatie implementeren. Zo heeft het NRO de kennispleinen in mbo en ho uitgebreid met een overzicht van effectieve interventies. Op korte termijn zullen de eerste calls voor deze fieldlabs en NPO-werkplaatsen uitgaan. Daarbij kan worden gedacht aan projecten op het gebied van het beter in kaart brengen van studievoortgang van studenten of de toegang tot de arbeidsmarkt voor met name kwetsbare groepen.

Ook is er nu de mogelijkheid geschapen voor bijvoorbeeld docenten en teamleiders uit het mbo- en ho om NPO-gerelateerde vragen voor te leggen in de kennisronde. Binnen korte tijd zoeken onderzoekers alle wetenschappelijke informatie over de betreffende vraag bij elkaar en geven de uitkomsten in begrijpelijke taal terug aan de vraagsteller(s). De antwoorden worden vastgelegd in een voor een ieder toegankelijke kennisbank.

Daarnaast wordt het delen en verankeren van kennis over mentaal welzijn en mentale weerbaarheid op verschillende manieren ook door instellingen geborgd. Samen met actuele informatie over studentenwelzijn die voortkomen uit rapportages van, onder andere, het Trimbos, RIVM, GGD, GHOR en de Inspectie van het Onderwijs, biedt dit input voor een gerichtere aanpak op de langere termijn.

Evaluatie servicedocumenten mbo en ho

In het najaar van 2021 laat OCW een evaluatie uitvoeren van de servicedocumenten mbo en hoger onderwijs. De evaluatie, uitgevoerd door Berenschot, richt zich zowel op de inhoud van de servicedocumenten als op het gebruik ervan. Zowel het perspectief van de studenten, de docenten en bestuurders van onderwijsinstellingen als de stakeholders van het mbo en hoger onderwijs worden bij de evaluatie betrokken.

De in de servicedocumenten opgenomen afspraken over het tijdelijk afwijken van de vigerende wet- en regelgeving voor mbo en hoger onderwijs worden geëvalueerd. Het gaat onder meer om de geboden ruimte voor uitvoering van afstandsonderwijs, om afspraken omtrent de voorwaardelijke toelating van studenten, die door de coronapandemie niet op tijd over hun diploma konden beschikken en zodoende toch konden instromen in een vervolgonderwijs, het omgaan met matching en selectie voor de toelating tot een opleiding, het omgaan met onderwijstijd, het er zorg voor dragen dat zoveel mogelijk studenten ondanks de coronapandemie toch stages konden lopen en het komen tot afspraken omtrent het bindend studieadvies om de druk op studenten te verlichten.

Daarnaast wordt in de evaluatie van de servicedocumenten, met betrokken partijen het proces van de totstandkoming en het gebruik van de servicedocumenten geëvalueerd: welke lessen zijn geleerd over de samenwerking in een crisis en over de samenwerking voor regulier onderwijsbeleid?

De resultaten van de evaluatie worden benut voor het onderwijsbeleid in mbo en hoger onderwijs. Ook worden de bevindingen gebruikt voor uitvoering van de motie Kwint c.s. over afstandsonderwijs.⁶⁷ In het voorjaar van 2022 wordt de Kamer over de uitkomsten van de evaluatie geïnformeerd.

Eindnoten

- 1 OECD (2021). Principles for an Effective and Equitable Educational Recovery. OECD Publishing: Parijs.
- 2 OECD (2021). Principles for an Effective and Equitable Educational Recovery. OECD Publishing: Parijs.
- 3 OECD (2021). Beyond Academic Learning: First Results from the Survey of Social and Emotional Skills. OECD Publishing: Parijs.
- 4 Zie bijvoorbeeld Diamond, A. (2013). Executive functions. Annual review of psychology, 64, 135–168, Riggs, N., L. Jahromi, R. Razza en J. Dillworth-Bart (2006). Executive function and the promotion of social-competence, Journal of Applied Developmental Psychology 27(4):300-309, Smidts, D. (2003). Executieve functies van geboorte tot adolescentie: Een literatuuroverzicht, Neurop-raxis, nummer 7.
- 5 Diamond, A. (2013). Executive functions. Annual review of psychology, 64, 135–168.
- 6 Wierenga, L. en E. Crone (2019). Ontwikkeling van cognitieve en niet-cognitieve vaardigheden van jongens en meisjes: een literatuuronderzoek. Brain and Development Research Center en Universiteit Leiden: Leiden.
- 7 Ibid.
- 8 Dawson, P., R. Guare, R. en W. Scheen (2017). Slim maar...: Help kinderen hun talenten benutten door hun executieve functies te versterken. Hogrefe: Amsterdam.
- 9 Heij, M., M. Schaapman, D. Florisson en L. Wijnrok (2013). De relatie tussen executief functioneren en de sociaal-emotionele ontwikkeling bij kinderen met een licht verstandelijke beperking, Onderzoek & Praktijk, jaargang 11, nummer 2.
- 10 Wilde, E. de, B. Wijnen, A. Donkers (NJI), M. Kleinjan en D. de Beurs (Trimbos Instituut) (2021). Zicht op welbevinden van Jeugd na Corona. Interne publicatie.
- 11 Researchned (2021). Eerste deelonderzoek implementatiemonitor Nationaal Programma Onderwijs. ResearchNed in opdracht van het ministerie van OCW: Nijmegen.
- 12 Inspectie van het Onderwijs (2021). Gevolgen van zestien maanden corona voor het primair onderwijs. Inspectie van het Onderwijs: Utrecht, Inspectie van het Onderwijs (2021). Gevolgen van zestien maanden corona voor het speciaal onderwijs. Inspectie van het Onderwijs: Utrecht, Inspectie van het Onderwijs (2021). Gevolgen van zestien maanden corona voor het voortgezet onderwijs. Inspectie van het Onderwijs: Utrecht.
- 13 Stevens, G., S. van Dorsselaer, M. Boer, S. de Roos, E. Duinhof, T. ter Bogt, R. van den Eijnden, L. Kuyper, D. Visser, W. Vollebergh en M. de Looze (2018). HBSC 2017. Gezondheid en welzijn van jongeren in Nederland. Universiteit Utrecht: Utrecht.
- 14 CBS (2021). Mentale gezondheid in eerste helft 2021 op dieptepunt, op: <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2021/35/mentale-gezondheid-in-eerste-helft-2021-op-dieptepunt>
- 15 Kleinjan, M., I Pieper, G. Stevens, N van de Klundert, M. Rombouts, M. Boer en J. Lammers (2020). Geluk onder druk? Trimbos Instituut: Utrecht.
- 16 Wilde, E. de, B. Wijnen, A. Donkers (NJI), M. Kleinjan en D. de Beurs (Trimbos Instituut) (2021). Zicht op welbevinden van Jeugd na Corona. Interne publicatie.
- 17 Zie bijvoorbeeld: Bol, T., B. Belfi en L. Borghans (2020). Thuisonderwijs tijdens de corona-crisis. Universiteit van Amsterdam en Universiteit Maastricht: Amsterdam en Maastricht, Geijsel, F., T. Jenniskens en A. van Langen (2020). Leren in coronatijd: Eindrapport vragenlijstonderzoek onder leerlingen in het voortgezet onderwijs. Radboud Docenten Academie / KBA Nijmegen: Nijmegen, Kortekaas, Rijlaarsdam, A. F. A. de Bruijn, en M. Meeter (2021). Factsheet Sociaal – emotioneel functioneren en welbevinden in het PO, Factsheet Sociaal – emotioneel functioneren en welbevinden in het VO, en technische toelichting bij factsheets. LEARN!: VU, Amsterdam.
- 18 Geijsel, F., T. Jenniskens en A. van Langen (2020). Leren in coronatijd: Eindrapport vragenlijstonderzoek onder leerlingen in het voortgezet onderwijs. Radboud Docenten Academie / KBA Nijmegen: Nijmegen.
- 19 Kortekaas- Rijlaarsdam, A. F. A. de Bruijn, en M. Meeter (2021). Factsheet Sociaal – emotioneel functioneren en welbevinden in het PO, Factsheet Sociaal – emotioneel functioneren en welbevinden in het VO, en technische toelichting bij factsheets. LEARN!: VU, Amsterdam.
- 20 Voorbeelden van executieve vaardigheden die werden gegeven: motivatie, werkhouding, werkgeheugen, emotieregulatie, volgehouden aandacht, planning/prioritering, organisatie, time management en doelgericht gedrag.
- 21 Dit is de maat die de inspectie hanteert om te bepalen welke resultaten van een school mogen worden verwacht. Deze indicator wordt net als de onderwijsachterstandenindicator door CBS jaarlijks berekend. Voor beiden indicatoren worden dezelfde achterstanden gebruikt. Het gewicht dat daar uitkomt verschilt echter. De achterstandsindicator dient namelijk een ander doel en wordt gebruikt als maat voor verdeling van de achterstandsmiddelen.
- 22 OECD (2021). Principles for an Effective and Equitable Educational Recovery. OECD Publishing: Parijs.
- 23 Inspectie van het Onderwijs (2021). Gevolgen van zestien maanden corona voor het primair onderwijs. Inspectie van het Onderwijs: Utrecht.
- 24 Zie bijvoorbeeld Geijsel, F., T. Jenniskens en A. van Langen (2020). Leren in coronatijd: Eindrapport vragenlijstonderzoek onder leerlingen in het voortgezet onderwijs. Radboud Docenten Academie / KBA Nijmegen: Nijmegen, Inspectie van het Onderwijs (2021). Gevolgen van zestien maanden corona voor het voortgezet onderwijs. Inspectie van het Onderwijs: Utrecht.
- 25 Momenteel loopt nog een verdiepend onderzoek in opdracht van OCW en vanuit de Stichting Platforms vmbo (SPV) om te inventariseren hoe leerlingen in het vierde jaar er voorstaan.
- 26 Armoedeprobleemcumulatiegebieden (apc-gebieden) zijn postcodegebieden met een relatief hoog aandeel huishoudens onder de lage inkomensgrens, met een uitkering en/of met een hoofdkostwinner met een niet-westerse migratieachtergrond. Het CBS heeft onlangs een nieuwe onderwijsachterstandsindicator voor het voortgezet onderwijs ontwikkeld. Voor meer informatie over de nieuwe indicator zie: <https://www.cbs.nl/nlnl/longread/rapportages/2021/herziening-onderwijsachterstandenindicator-vo?onenpage=true>
- 27 Inmiddels heeft 40% van de scholen zich aangemeld bij NCO, voor de analyse werd de data van 30% van de po-scholen gebruikt. Zie <https://www.nationaalcohortonderzoek.nl/factsheets-leergroei> voor eerdere factsheets.
- 28 OCW kan overigens niet beschikken over de data op school- of leerlingniveau en datzelfde geldt ook voor het NCO. De schoolrapportages gaan alleen naar het betreffende schoolbestuur.
- 29 Engzell, P. A. Frey en M. Verhagen (2021). Learning loss due to school closures during the COVID-19 pandemic, PNAS 118 (17), op: <https://www.pnas.org/content/118/17/e2022376118>, Leeruniek (2021). Wat was de impact van corona op de kernvakken in het primair onderwijs? op: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2021/06/15/management-samenvatting-corona-achterstanden-ocw-leeruniek-oxford>
- 30 De leergroei sinds de M-toets begin 2020, die dus door scholen is afgenomen kort voor het begin van de pandemie, tot en met de E-toets die in de maanden mei en juni 2021 is afgenomen, wordt door NCO afgezet tegen de leergroei in tegen twee vergelijkbare periodes vóór de corona-uitbraak.
- 31 Hierbij is dezelfde omrekeningsmethode gehanteerd als eerder door Leeruniek is gehanteerd om het aantal weken leervertraging te schatten, zie pagina 16-17 van https://leeruniek.nl/wp-content/uploads/2021/06/210609-Technical-Appendix_Learning_Loss-Corona-achterstanden-OCW-LeeruniekOxford-final-draft.pdf
- 32 Haelermans et al. (2021). Factsheet 5, factsheet05_nco_algemeen_def.pdf (nationaalcohortonderzoek.nl); Leeruniek (2021), op: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2021/06/15/management-samenvatting-corona-achterstanden-ocw-leeruniek-oxford>
- 33 Slot, P. en P. Leseman (2019). Investeren in kinderen van 0-12 jaar. Bevindingen uit de wetenschap, op: <https://www.pactvoorkindcentra.nl/publicaties/eigen-uitgaven>.
- 34 Let wel, dit betreft school-SES effecten bovenop de eerder geconstateerde leerling-SES effecten.
- 35 Kamerstukken II, 2020-21, 31293 nr. 581.
- 36 Stichting Cito Instituut voor Toetsontwikkeling (2021). Leervertraging door schoolsluitingen in het voortgezet onderwijs - Deel 2. Stichting Cito Instituut voor Toetsontwikkeling: Arnhem.
- 37 Deze schattingen zijn gebaseerd op de gemiddeld gevonden leervertraging voor leerjaar 1 en 2 en gemiddeld over de verschillende onderwijstypes over de periode 2019-2021, gecorrigeerd voor de (negatieve) trends in gemeten vaardigheden tussen 2017 en 2019. De omrekening naar weken leervertraging per onderwijstype en leerjaar is gemaakt door het geschatte Corona-effect in standaarddeviatie te delen door de gemiddelde leergroei in standaarddeviatie die pre-corona tussen opeenvolgende leerjaren is gerealiseerd, waarover Cito in het onderzoeksrapport rapporteert. Deze methode wijkt licht af van de methode die voor het po is gehanteerd, die gebaseerd is op in de literatuur gemiddeld gevonden progressie per week. Niet gecorrigeerd voor de geconstateerde negatieve trend tussen 2017 en 2019 zou het om nog grotere leervertragingen gaan, van circa een jaar voor Nederlands leesvaardigheid en circa 25 weken voor rekenen.
- 38 Door het onderzoeksbureau en door DUO zijn aanvullende analyses uitgevoerd om te controleren in hoeverre scholen met verschillende karakteristieken (regio, type onderwijs etc.) deelgenomen hebben aan dit onderzoek. Uit deze analyses blijkt dat de deelnemende scholen een goede afspiegeling vormen van alle scholen in het primair onderwijs, voortgezet onderwijs en (voortgezet) speciaal onderwijs.

39 Researchned (2021). Eerste deelonderzoek implementatiemonitor Nationaal Programma Onderwijs. ResearchNed in opdracht van het ministerie van OCW: Nijmegen.

40 Zie: <https://avs.nl/actueel/nieuws/peiling-schooljaar-goed-gestart-wel-zorgen-om-personeel-en-coronamaatregelen/> voor meer informatie over deze peiling.

41 Meer informatie over de menukaart vindt u op: <https://www.nponderwijs.nl/po-en-vo/menukaart/interventies-kiezen>

42 Staatscourant 2021, 42927

43 De termen 'heterogene brugklas' en 'brede brugklas' worden beide gebruikt. Er worden (brug-)klassen mee bedoeld met ten minste twee naastgelegen schoolniveaus, bijvoorbeeld vmbo-tl/havo of havo/vwo.

44 In het po vulden 3.764 ouders bij de aanvang van het IOP (januari-maart 2021) en na afloop van het IOP (juni 2021) vragenlijsten in voor hun kind. In het vo vulden 2.545 leerlingen vragenlijsten hierover in, bij de aanvang van het IOP (januari-maart 2021), en na afloop van het IOP (juni 2021).

45 59 leerlingen vulden de vragenlijst zowel bij aanvang als na afloop van het IOP in, waarvan 27% (N = 16) aangaf deel te nemen aan een IOP. De leerlingen zaten op 13 verschillende scholen

46 <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/stcrt-2021-39387.html>

47 <https://www.onderwijskennis.nl/kansrijke-interventies-leervertraging>

48 Kennisrotonde is een uniek loket voor de snelle beantwoording van vragen uit het onderwijs met kennis uit onderzoek, en is onderdeel van het Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek (NRO).

49 <https://educationendowmentfoundation.org.uk/>

50 Rijksoverheid (2021). Bestuursakkoord NPO op: <https://www.rijksoverheid.nl/binaries/rijksoverheid/documenten/kamerstukken/2021/05/21/bestuursakkoord-npo-mbo-ho/bestuursakkoord-npo-mbo-ho.pdf>

51 Zie: <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/detail?id=2021D24759&did=2021D24759>

52 Zie <https://www.onderwijsinspectie.nl/actueel/nieuws/2021/10/12/gevolgen-van-16-maanden-corona-voor-het-onderwijs>

53 CBS (2021). Mentale gezondheid in eerste helft 2021 op dieptepunt, op: <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2021/35/mentale-gezondheid-in-eerste-helft-2021-op-dieptepunt>

54 JOB-panel (2021). Mbo-studenten willen volgend schooljaar weer fysiek les, inhalen studievertraging nog pijnpunt, op: <https://www.jobmbo.nl/mbo-studenten-willen-volgend-schooljaar-weer-fysiek-les-inhalen-studievertraging-nog-pijnpunt/>

55 OECD (2021). Implications of the COVID-19 Pandemic for Vocational Education and Training. OECD Publishing: Parijs, op: <https://doi.org/10.1787/55afea00-en>.

56 Niet alle landen binnen de OECD hebben in hun onderwijssysteem een met het mbo vergelijkbaar niveau. Waar we hier in internationaal verband spreken over het mbo wordt door de OECD over upper secondary, vocational gesproken.

57 OECD (2021). Measuring-covid19s-impact-on-vocational-education-and-training.

58 OECD (2021). The state of higher education: One year in to the COVID-19 pandemic. OECD Publishing: Parijs, op: <https://doi.org/10.1787/83c41957-en>.

59 Inspectie van het Onderwijs (2021) Technisch rapport - Gevolgen van 16 maanden corona voor het middelbaar beroepsonderwijs. Inspectie van het Onderwijs: Utrecht.

60 SEO (2021). De impact van de coronapandemie op de overgang onderwijs-arbeidsmarkt. SEO: Amsterdam, op: <https://www.seo.nl/publicaties/de-impact-van-de-coronapandemie-op-de-overgang-onderwijs-arbeidsmarkt/>

61 Zie: <https://caring-universities.com/nl/>

62 <https://www.mboraad.nl/publicaties/servicedocument-52-aanpak-corona-mbo>

63 <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/publicaties/2020/07/10/servicedocument-ho---aanpak-coronavirus-covid-19>

64 <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/publicaties/2021/09/03/resultaten-verkenning-innovatieve-vormen-van-stagebegeleiding>

65 Bijlage PM, Derde voortgangsrapportage actieplan stages en leerbanen, p. 18.

66 Gemeenten hebben een wettelijke taak om vsv tegen te gaan en doen dat middels de Regionale- Meld en Coördinatiefunctie (RMC-functie). De mensen die deze taak uitvoeren heten RMC-consulenten (adviseurs). De RMC-consulenten begeleiden schoolverlaters terug naar school. Ze zoeken contact door bijvoorbeeld op bezoek te gaan, te bellen of een brief te sturen. En moedigen de jongeren aan om het diploma toch te halen. Als dit niet haalbaar blijkt, begeleiden de RMC-consulenten de jongeren naar werk of een andere dagelijkse activiteit.

67 Stb II, 2020-21, 35570-VIII, nr. 262

